

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Rodina a škola v prevenci rizikového chování na internetu

Diplomová práce

Studijní program: N7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506T002 – Speciální pedagogika

Autor práce: **Bc. Michaela Pauderová**
Vedoucí práce: PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Pauderová**

Osobní číslo: **P15000430**

Studijní program: **N7506 Speciální pedagogika**

Studijní obor: **Speciální pedagogika**

Název tématu: **Rodina a škola v prevenci rizikového chování na internetu**

Zadávací katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl diplomové práce: Zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava výzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BLINKA, Lukáš, 2015. Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-7975-5.

ECKERTOVIÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel, 2013. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. Vyd. 1. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.

JEDLIČKA, Richard, 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.

KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana, 2014. Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví. Vyd. 1. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.

KOPECKÝ, Kamil, 2015. Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4861-9.

SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-7527-6.

Vedoucí diplomové práce:

PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **22. dubna 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě velmi děkuji vedoucí diplomové práce, paní PaedDr. Janě Paukertové, Ph.D. za její ochotu, pomoc a milý přístup, kterých si velmi vážím. Dále mé poděkování patří vedení a učitelům ZŠ Bezručova v Hradci Králové, a to za pomoc s dotazníkovým šetřením. Zejména pak děkuji zástupci ředitele panu Mgr. Milanu Součkovi za ochotu a milý přístup, dále také děkuji vyučující výchovy k občanství, která mi umožnila administraci dotazníků v průběhu svých vyučovacích hodin. Poděkování patří rovněž všem dětem, které mi dotazníky vyplnily a samozřejmě též jejich rodičům, kteří si našli čas a byli ochotni se se mnou podělit o požadované informace.

Název diplomové práce: Rodina a škola v prevenci rizikového chování na internetu

Jméno a příjmení autorky: Michaela Pauderová

Akademický rok odevzdání diplomové práce: 2016/2017

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

Anotace:

Předkládaná diplomová práce se věnuje tématu prevence rizikového chování dětí v prostředí internetu ze strany rodiny a školy. Cílem této práce je zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy a jsou zde představena základní východiska řešení problematiky. Text se zabývá jednotlivými formami rizikového chování na internetu (kyberšikanou, nadměrným užíváním internetu, sextingem, kontaktem s cizími lidmi na internetu, nebezpečím sociálních sítí a rizikovým obsahem) a podává popis možností jejich prevence v rodině a ve škole.

V praktické části jsou prezentovány výsledky uskutečněného dotazníkového šetření, které zjišťovalo, jakými způsoby je zajišťována prevence online rizikového chování dětí v rodině a ve škole. Šetření bylo provedeno v květnu roku 2016 u žáků šestého ročníku vybrané základní školy v Hradci Králové, jejich učitelů a rodičů.

Klíčová slova: internet, rizikové chování, prevence, rodina, škola

Title: Family and School in the Prevention of Risky Behaviour on the Internet

Author: Michaela Pauderová

Academic Year: 2016/2017

Supervisor: PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

Annotation:

The diploma thesis deals with the topic of prevention of risky behaviour of children on the Internet. The aim of it is to find out what the attitude of family and school to prevention is like.

The diploma thesis is divided into two parts. In the theoretical part there is an explanation of main terms connected to the topic. It describes the types of risky behaviour on the internet (cyberbullying, excessive internet use, sexting, meeting new people online, social networks and dangerous content) and gives ideas how to prevent them in family and at school.

In the second, practical part, it presents the results of survey research which tried to find out what ways are used to ensure prevention of risky behaviour by family and school. The survey was realized in May 2016 among pupils of an elementary school in Hradec Králové, their teachers and parents.

Key words: the internet, risky behaviour, prevention, family, school

Obsah

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	9
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ	11
ÚVOD.....	12
I. TEORETICKÁ ČÁST	14
1 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ	14
1.1 INTERNET A OBECNÉ ASPEKTY ONLINE KOMUNIKACE.....	15
1.2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ NA INTERNETU	17
1.2.1 <i>Kyberšikana a její formy</i>	17
1.2.2 <i>Nadměrné užívání internetu</i>	21
1.2.3 <i>Sexting a kontakt s cizími lidmi na internetu</i>	24
1.2.4 <i>Nebezpečí sociálních sítí, rizikový obsah a rizikové online komunity</i>	27
2 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	33
2.1 RODINA V PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	34
2.1.1 <i>Psychosociální potřeby dětí ve vztahu k motivaci a prevenci online rizikového chování</i>	37
2.2 ŠKOLA V PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	39
2.3 SPECIFICKÁ PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU V RODINĚ A VE ŠKOLE	41
2.3.1 <i>Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a prevence rizikového chování na internetu</i>	44
2.4 PRÁVA DÍTĚTE V KONTEXTU PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU	46
II. PRAKTICKÁ ČÁST	48
3 PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ NA INTERNETU V RODINĚ A VE ŠKOLE	48
3.1 ÚVOD	48
3.2 CÍLE ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	48
3.3 METODOLOGIE	49
3.4 CHARAKTERISTIKA MÍSTA, PRŮBĚHU ŠETŘENÍ A VÝZKUMNÉHO VZORKU	50

3.5	ETICKÉ ASPEKTY ŠETŘENÍ A JEHO LIMITY	51
3.6	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT	51
3.6.1	<i>Přístup k internetu a jeho užívání</i>	52
3.6.2	<i>Prevence rizikového chování na internetu ze strany rodiny a školy</i>	64
3.6.3	<i>Porušování pravidel bezpečného používání internetu dětmi a rizikové chování ve škole</i>	104
3.6.4	<i>Podpora a pomoc rodičům</i>	110
4	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ, ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK, DISKUZE A DOPORUČENÍ	112
	ZÁVĚR	122
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	124
	SEZNAM PŘÍLOH	132
	PŘÍLOHA A.: DOTAZNÍK PRO DĚTI	133
	PŘÍLOHA B.: DOTAZNÍK PRO RODIČE A JINÉ OPATROVNÍKY DÍTĚTE	136
	PŘÍLOHA C.: DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY	137
	PŘÍLOHA D.: POTVRZENÍ O PROVEDENÍ ŠETŘENÍ	144

Seznam tabulek a grafů

Graf 1: Frekvence používání internetu dětmi	52
Graf 2: Frekvence používání internetu – porovnání	53
Graf 3: Frekvence používání internetu – porovnání 2	54
Graf 4: Lokality, ve kterých děti používají internet	55
Graf 5: Počet míst	56
Graf 6: Shoda mezi rodičem a dítětem na lokalitách, kde dítě internet používá	57
Graf 7: Počet zařízení	58
Graf 8: Internet v mobilu	59
Graf 9: Doba používání internetu	59
Tabulka 1: Užívání internetu dětmi	60
Graf 10: Shoda v odpovědích rodičů a dětí (doba na internetu)	61
Graf 11: Nadměrné užívání internetu	62
Graf 12: Používání PC ke školní práci	63
Graf 13: Povědomí rodičů o době, po kterou dítě internet používá	64
Graf 14: Stanovování doby na internetu	65
Graf 15: Technická kontrola bez vědomí dítěte	66
Graf 16: Kontrola navštěvovaných webů	67
Graf 17: Způsob rodičovské kontroly	69
Graf 18: Technická rodičovská kontrola navštěvovaných webových stránek	70
Graf 19: Zájem rodiče o činnost dítěte	71
Graf 20: Zájem rodiče o emoční stav dítěte	72
Graf 21: Důvěra dětí v rodiče	73
Graf 22: Dostatečnost času s dítětem	74
Graf 23: PC a volný čas	75
Graf 24: Oblíbenost internetu a PC	76
Graf 25: Hodnocení internetu rodiči	77
Graf 26: Odpovědnost za prevenci	78
Graf 27: Dovednost rodičů pomoci dítěti	79
Graf 28: Zdroje informací o prevenci	80
Graf 29: Návrh alternativy trávení volného času	81
Graf 30: Kyberšikana	82
Graf 31: Chování k druhým na internetu	83

Graf 32: Obecné informace o chování na internetu.....	84
Graf 33: Vnímaná opora pro dítě.....	85
Graf 34: Pravdivost informací na internetu.....	86
Graf 35: Sociální sítě.....	87
Graf 36: Setkávání se s cizími lidmi.....	88
Graf 37: Sdělování osobních údajů.....	89
Graf 38: Nevhodné webové stránky.....	90
Graf 39: Sexting.....	91
Graf 40: Webkamera.....	92
Graf 41: Jiné zdroje informací o bezpečí.....	93
Graf 42: Dovednost dětí poradit si s nepříjemnou situací.....	94
Graf 43: Dovednost dětí poradit si s nepříjemností pohledem rodičů.....	95
Graf 44: Užitečnost informací od rodičů.....	96
Graf 45: Užitečnost informací od učitelů.....	97
Graf 46: Hodnocení užitečnosti informací.....	98
Graf 47: Hodnocení funkce rodiny v prevenci.....	98
Graf 48: Hodnocení funkce školy v prevenci.....	99
Graf 49: Zájmové činnosti dětí a PC.....	100
Graf 50: Zájmové činnosti a doba na PC.....	100
Graf 51: Členství na sociálních sítích.....	101
Graf 52: Kontrola aktivit na sociální síti.....	102
Graf 53: Předmět kontroly na sociální síti.....	102
Graf 54: Kontrola profilu bez vědomí dítěte.....	102
Graf 55: Lhaní o činnosti na internetu.....	104
Graf 56: Zatajování svých činností na internetu.....	105
Graf 57: Způsob zatajení činnosti.....	105
Graf 58: Nevhodné chování na internetu.....	106
Graf 59: Zatajení nepříjemnosti na internetu.....	107
Graf 60: Sdílení zkušenosti s nepříjemností na internetu.....	107
Graf 61: Nesdílení zkušenosti s nepříjemností na internetu.....	108
Graf 62: Zatajení nepříjemného zážitku.....	109
Graf 63: Sdílení nepříjemné zkušenosti.....	109
Graf 64: Podpora pro rodiče.....	110
Graf 65: Zájem rodičů o semináře.....	111

Seznam použitých zkratek a symbolů

aj.	a jiné
apod.	a podobně
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
RK	rodičovská kontrola
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů
tzv.	takzvaný
Vo	výzkumná otázka
ZŠ	základní škola
§	paragraf

Úvod

„Spojuje s tím, co je daleko, vzdaluje od toho, co je blízko...“

Tématem této diplomové práce je prevence rizikového chování dětí v prostředí internetu, a to ze strany rodiny a školy. Jejím cílem je zjistit, jaký přístup rodina a škola k prevenci zaujmají. Internet zahrnuje široké spektrum nebezpečí, z nichž mnohá mají přesah i do jiných forem rizikového chování a jejich důsledky mohou značně snížit kvalitu života dětí a dospívajících nebo jejich život i ohrozit. Zaměřit se na prevenci proto považujeme za pozitivní krok. Každé další provedené šetření v této oblasti přispívá k podpoře informovanosti o problému, čímž je zároveň podněcována snaha o jeho neodkladné a důsledné řešení, jehož potřebnost nelze zpochybnit. Vzhledem k rozvoji technologií je problematika velmi aktuální, a ačkoliv se již stala předmětem zájmu několika vědních oborů, lze ji považovat za novější, s potenciálem dalšího vývoje, který bude vyžadovat kontinuální zkoumání. Tyto skutečnosti představují důvody, proč bylo téma zvoleno.

Celý text diplomové práce je členěn na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou představeny základní pojmy vztahující se k tématu prevence rizikového chování v prostředí internetu. Je zde popsáno, jaká ohrožení mohou být spojena s online prostředím a jakými strategiemi je možno před nimi dítě chránit. Věnujeme se zde široké škále rizikových jevů zahrnující kyberšikanu, nadměrné užívání internetu, sexting, kontakt s cizími lidmi na internetu, nebezpečí sociálních sítí i rizikové online komunity a jiný nevhodný obsah, jemuž mohou být děti vystaveny. U každého z rizik je uvedena jeho charakteristika a doplněn údaj o tom, kolik dětí se s ním někdy za svůj život setkalo. Opomenuta není ani problematika prevence, již se věnujeme v samostatné kapitole a zaměřujeme se na úlohu rodiny a školy v jejím uskutečnění. Jsou zde popsány možné postupy, kterých může jak rodina, tak i škola ve svém úsilí o bezpečí dětí využít.

V rámci této části se text zabývá rovněž dětskými potřebami, jejichž nenaplnění se může stát motivem k účasti na některé z forem rizikového chování, a také dětskými právy, která je třeba v prevenci zohlednit. V praktické části jsou představeny výsledky vlastního dotazníkového šetření zaměřeného na způsoby zabezpečování prevence rizikového chování na internetu ze strany rodiny a školy u vybrané skupiny dětí školního věku. V souladu s poznatky uvedenými v teoretické části bylo zjišťováno, jaké strategie jsou voleny rodiči a školou k ochraně dětí před hrozbami internetu a jakým způsobem tyto postupy hodnotí a jak na ně reagují děti samy. Důraz byl kladen nejen na přímé působení rodiny a školy na

používání internetu dětmi, ale i na aspekty interakce a vzájemného vztahu mezi rodičem a dítětem. Na základě získaných údajů jsou v práci vyvozena vyplývající doporučení pro praxi i podány návrhy na další možná šetření, která by mohla navázat na výsledky a rozšířit námi zjištěné skutečnosti.

I. Teoretická část

S ohledem na stanovený cíl diplomové práce, kterým je zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu, jsou v této části textu definovány základní pojmy, a to rizikové chování, rizikové chování na internetu a jejich prevence. Jsou zde představeny aktuální přístupy k tématu a výsledky dosavadních provedených výzkumů, ze kterých je v práci vycházeno.

1 Rizikové chování

Pojem rizikové chování je složen ze slov riziko a chování. Slovo riziko lze vysvětlit jako nebezpečí, velkou pravděpodobnost nezdaru a ztráty (Hartl, Hartlová 2015, s. 511). Chování je pak možno vyložit jako pozorovatelné projevy prožívání (Jandourek 2001, s. 102) či jako souhrn vnějších projevů činnosti, jednání a reakcí organismu na vnější i vnitřní podněty (Hartl, Hartlová 2015, s. 211). Za rizikové chování se pak obecně považuje takové chování, které představuje ohrožení pro jedince nebo společnost, případně pro oba dohromady (Jedlička 2015, s. 64). Podle Moravcové, Podané, Buriánka, aj. (2015, s. 46) se jedná zejména o nekonformní jednání, které je charakteristické negativním vybočováním z norem a porušováním stanovených pravidel (společenských, školních aj.). Zařazují se sem především činnosti, kterými nedochází k porušování právních norem.

Podle Sobotkové (2014, s. 39) a podle Moravcové, Podané, Buriánka, aj. (2015, s. 46) je určitá míra výskytu takových forem chování v průběhu dospívání považována za normální, signalizující složitost tohoto období. Dle Eaton, aj. (2012, s. 1) je však rizikové chování příčinou většiny zdravotních problémů dospívajících, a to včetně zranění, která následně vedou k úmrtí. Mimo přímá zdravotní poškození je také rizikové chování příčinou mnoha problémů sociálních. Podle Jedličky (2015, s. 64) rizikovost a ohrožení existují ve dvou rovinách. Jedinec buď představuje riziko pro společnost (v případě delikvence, agresivity), nebo jedinec ohrožuje sám sebe (v případě sebepoškozujícího jednání, kterým mohou být poruchy příjmu potravy, konzumace alkoholu, kouření, zneužívání drog, sexuální promiskuita, sebevražedné jednání a další). V některých případech se však jedná o kombinaci obou rovin, někdy jedna forma rizikového chování vede k další (řízení pod vlivem návykové látky, agresivní chování pod vlivem alkoholu).

Jedlička (2015, s. 64) rizikové chování označuje za alarmující předstupeň vzniku sociální patologie. Prepatologická úroveň tohoto pojmu však nemění jeho závažnost, vždy totiž záleží na jedinci a jeho okolí, zda dokáže své jednání korigovat nebo hrozící nebezpečí

podcení. V takovém případě může následně dojít k rozvoji delikventního jednání, případně může nastat komorbidita delikventního a rizikového chování (Moravcová, Podaná, Buriánek, aj. 2015, s. 47). Různí autoři uvádějí odlišné kategorie rizikového chování, z nichž některé již byly výše zmíněny. V naší práci se zaměříme na bližší popis skupiny rizikových jevů souvisejících s prostředím internetu, nejprve ale představíme obecné aspekty online komunikace, které by mohly být předurčením vzniku problémových situací.

1.1 Internet a obecné aspekty online komunikace

Hartl a Hartlová (2015, s. 237–238) definují internet jako celosvětovou síť, která poskytuje nespočetné množství informací ze všech oborů lidské činnosti. Přístup k němu mají všichni uživatelé, tedy také děti, které na něm mohou trávit volný čas nebo jej používat k plnění svých povinností. Internet se proto bezpochybně spolu s rodinou, se školou či s vrstevníky a jinými druhy médií podílí na socializaci dítěte do společnosti a ovlivňuje jeho systém norem, způsob myšlení, chápání i jeho představy o světě. Informace zde zveřejněné však nemusí být vždy hodnoceny jako přiměřené věku dítěte. Objevuje se proto řada námitek, zda používání internetu nepředstavuje riziko mravního ohrožení. Hulanová (2014, s. 187) varuje, že dospívající jsou na internetu vystaveni řadě vlivů, pokušení a nebezpečí, jejichž podstoupení jim navíc poskytuje falešný pocit prospěchu a obdivu mezi vrstevníky. Dle Jedličky (2015, s. 52) je však třeba neopomenout nejen rizika, ale i pozitiva online prostředí. Internet je také prostředkem poučení, zábavy, odreagování a stal se novou formou sociální komunikace. Umožňuje svobodné vyjadřování názorů a vytvoření společně sdíleného světa, čímž poskytuje pocit začlenění a vzájemnosti. Online komunikace je tak někdy preferována před přímým kontaktem. Přináší však určitá specifika, která předurčují vznik potenciálního nebezpečí.

Online komunikace je dle Sulera (2004, s. 321) spojena s tzv. *disinhibičním efektem*. Ten brání psychologickým omezením, která regulují online sociální chování. Regulace je oslabena a může vést k překračování hranic, ztrátě zábrán, nestandardnímu chování, větší otevřenosti i k porušování norem. Osoby, které by v přirozeném, přímém, kontaktu zůstávaly spíše uzavřenější, mohou vlivem disinhibice být otevřenější a snadněji vyjadřovat své emoce, potřeby a přání, což může vést k problematickým důsledkům. Člověk neuváženě svolí ke sdělení osobních údajů, citlivých informací nebo k odeslání či zveřejnění vlastních fotografií a jiných materiálů, které mohou být následně použity proti němu. Disinhibičnímu efektu napomáhá několik předpokladů online prostředí. Jedním z aspektů, které k disinhibici přispívají, je dále dle Sulera (2004, s. 322) *anonymita* online světa. Uživatel internetu může

skrývat nebo měnit svou totožnost, vystupovat pod jinou identitou. To vytváří nebezpečí zejména pro komunikaci s neznámými lidmi, kteří v online světě mohou být někým jiným než ve skutečnosti. Vzhledem k anonymitě a oddělení reálného „já“ od světa internetu může v případě hostilního jednání online být oslabeno svědomí a jedinec tak snadno může odvracet vlastní zodpovědnost a často sám sobě nalhávat, že jeho způsob chování online neodpovídá jeho vlastním hodnotám a zvyklostem, že je to pouze online identita, nikoliv skutečná, a proto tedy není „jeho“. Agresor, který někomu ublíží v online prostředí, se tak může za svou online identitou skrývat a nalhávat si, že je ve skutečnosti zcela bezproblémový. Dalším aspektem online prostředí, který vede k disinhibici, je *neviditelnost*. Uživatelé internetu se při komunikaci nesetkávají tváří v tvář, což na ni má značný vliv. Může to být vodítkem k předstírání, lžím, ale i nechtěnému zkreslení získaných informací, které nejsou doplněny o důležitou složku neverbální komunikace a jsou ochuzeny o prozodické faktory řeči, které napomáhají správnému porozumění. To vede i k solipsistické introjekci, při které si jedinci vytvářejí vlastní představy o komunikačním partnerovi. Tyto představy nejsou složeny jen z toho, jak se partner prezentuje online, ale jsou vytvářeny i na podkladě přání, tužeb a potřeb druhého. Konfrontace s realitou tak může být velmi znepokojující. Efekt disinhibice je dále podpořen *asynchronním charakterem* komunikace online, která umožňuje vyčkávat s odpovědí a důkladně si své reakce promýšlet. Zároveň člověk v online prostředí nezískává přímou zpětnou vazbu, což vede k omezení empatie a k chybnému či odlišnému vysvětlení situace, které může pro jednu stranu být nepříjemné, zatímco pro druhou přiměřené (Suler 2004, s. 323).

Efekt disinhibice však dle Sulera (2004, s. 321) nemusí být vždy spojen jen s nebezpečím. Jeho pozitivem může být dosažení emočního sblížení s druhým, pomoc při mezilidských konfliktech, ale i sebepoznání a vlastní rozvoj. Je třeba mít na paměti, že ne každá komunikace přes internet je nebezpečná, ale že je pouze třeba brát rizika na vědomí a adekvátně na ně připravit i děti a dospívající.

1.2 Rizikové chování na internetu

Rizikové chování na internetu představuje relativně novou skupinu jevů, které jsou realizovány v kyberprostoru. Pro označení této skupiny se užívá kromě tohoto také pojmů „*online rizikové chování, rizikové jevy internetu či rizikové chování v kyberprostoru.*“ Těchto pojmů bude v této práci užíváno jako synonymum. Mezi nejrizikovější online chování můžeme zařadit poskytování nebo zveřejňování osobních údajů a informací (adresy, telefonního čísla, ale i fotografií), scházení se s osobou známou pouze z prostředí internetu bez řádného bezpečnostního zajištění, odesílání nebo online sdílení vlastních odhalených fotografií nebo videí (tzv. *sexting*), chatování s cizím člověkem o sexuální tematice, pózování před webkamerou bez oblečení nebo provozování online sexuálních aktivit (Swedish Children's Welfare Foundation 2006, s. 31). Mezi rizikové jevy internetu dále patří kyberšikana nebo nadměrné užívání internetu a netolismus a dle Ševčíkové (2014, s. 99) také rizikový obsah, tedy vystavení se rizikovým webovým stránkám či členství v online komunitách.

Podobně jako ostatní formy, i rizikové chování na internetu může mít řadu příčin. Mezi ně patří nedostatek rodičovské podpory, přátel, lásky nebo v minulosti prožité zneužívání. Uvádí se, že děti a mladiství mohou v rizikovém chování nacházet jedinou cestu, jak naplnit své aktuální potřeby. Cílem terapie je proto pomoci dětem a dospívajícím najít alternativní způsoby řešení jejich situace (Swedish Children's Welfare Foundation 2006, s. 29).

Rizikové chování na internetu se může objevovat samostatně, ale může být rovněž spojeno s celou řadou jiných projevů rizikového chování nebo k jiným nebezpečným aktivitám může vést. Výrazné nebezpečí představuje zejména proto, že v jeho důsledku může docházet k viktimizaci dětí, které se do některé z jeho forem zapojí. Jeho prevenci lze považovat za ochranu dítěte před pachateli internetové kriminality a tato tematika proto představuje významnou oblast zájmu nejen vědních oborů etopedie, pedagogiky či psychologie, ale i viktimologie, kriminalistiky, práva a dalších.

V následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým formám rizikového chování na internetu. Pro potřeby této práce, která se primárně zaměřuje na prevenci, již je věnováno výzkumné šetření, jsou jednotlivé termíny definovány a stručně charakterizovány. Nejprve bude pozornost věnována kyberšikaně.

1.2.1 Kyberšikana a její formy

Šikanu lze definovat jako násilné ponižující chování, jehož cílem je ublížit. K ubližování dochází ze strany jednotlivce nebo skupiny, a to opakovaně. Oběť nemá schopnost se účinně

bránit a jednání vnímá jako zraňující (Martínek 2008, s. 109–112). Aktuálně se rizika přesouvají i do online světa. Pokud k útokům dochází za využití prostředků elektronické komunikace (internetu, mobilního telefonu aj.), jedná se o kyberšikanu. Mezi její základní znaky se dle Černé (2013, s. 21) řadí:

- průběh prostřednictvím elektronických médií,
- opakování útoků,
- záměrnost ze strany agresora,
- nerovnováha sil,
- nepříjemnost situace pro oběť.

Z výše uvedených znaků je patrná spojitost s tradiční šikanou, některé tyto charakteristiky jsou však u kyberšikany atypické. Podle Černé (2013, s. 21) opakování útoků kyberšikanu odlišuje od online obtěžování, jež probíhá jednorázově. Jak ale uvádí Kopecký (2015a, s. 12), studie EU Kids Online nedbá na to, zda se jedná o opakovaný či jednorázový útok. Pohledy na to, jak kyberšikanu definovat, se tedy mohou různit. Opakování je navíc u kyberšikany specifické, a to proto, že k němu dochází i díky veřejné povaze internetu, která umožňuje, aby se k útoku přidalo, popřípadě mu přihlíželo, velké množství lidí. Každý další přihlížející, nový komentář nebo sdílení představuje opakování újmy. Ačkoliv by tedy došlo ke zveřejnění „pouze“ jedné ponižující fotografie, s každým jejím dalším šířením, komentováním nebo jen zhlédnutím dochází k prohlubování utrpení oběti (Černá 2013, s. 21).

Mocenskou nerovnováhou je v případě kyberšikany míněn především neomezený přístup agresora k oběti, protože možnosti útoku nejsou nikterak ohraničeny. Pokud oběť využije některé z možností obrany, například blokaci uživatele, má agresor příležitost založit si účet nový nebo oběť vyhledat v jiném online prostředí. Jedinou cestou, jak se útokům vyhnout, je přestat elektronická zařízení používat, avšak to nepředstavuje řešení a navíc to znamená výrazné omezení v poznávání výhod a pozitivních stránek internetu. Mocenská nerovnováha při kyberšikaně je rovněž netypická tím, že se mění postavení agresora a oběti. Agresor nemusí být nutně silnější, mocnější, ale může se jím stát kdokoliv. Stejně je tomu také u oběti. Online ubližování navíc může probíhat skrytě (agresor může na oběť útočit anonymně, nemusí být zřejmé, kdo ubližuje). Tento aspekt významně komplikuje odhalení útočníka a zastavení jeho činů (Martínek 2015, s. 171).

Důležitým kritériem pro posouzení kyberšikany je také záměrnost agresorova konání a fakt, že oběť musí jednání agresora vnímat jako ubližující, bolestné, urážející či nepříjemné

(Černá 2013, s. 21). Určení hranic mezi normou a ubližováním se může interindividuálně lišit. Dle výsledků výzkumu autorky Jennifer Shapka z University of British Columbia, kterého se zúčastnilo přes sedmnáct tisíc studentů, bylo zjištěno, že v 95 % případů vnímali agresori své online chování k oběti pouze jako nevinný vtip (Shapka, Amos 2012). Dle našeho názoru je proto vždy důležité, aby byl obětí vysloven jasný a zřetelný nesouhlas s agresorovým chováním a nedocházelo tak k nedorozumění.

Jak vyplývá z uvedených charakteristik, šikana a kyberšikana mají mnoho společného a je rovněž časté, že probíhají současně. Wolke, Lee, Guy (2017, s. 1) realizovali výzkum na britských školách, kterého se zúčastnilo dva tisíce sedm set čtyřicet pět dětí ve věku od jedenácti do šestnácti let, jehož výsledky potvrzují, že kyberšikana je většinou doplňkem k šikaně tradiční a pouze 1 % obětí kyberšikany se současně nestalo obětí ubližování tváří v tvář. I přesto se však objevují názory, že kyberšikanu nelze považovat za jednu z forem tradiční šikany, ale za specifickou formu psychické agrese (Shapka, Amos 2012). K vymezení pojmu se užívá různých definic. V následující části textu budou proto vymezeny možné podoby online ubližování.

V souvislosti s dosud nejasným a nejednotným vymezením kyberšikany se uvádějí různé formy tohoto chování. Blíže popíšeme následující:

- flaming,
- harašení,
- bluejacking,
- vydávání se za někoho jiného s cílem poškodit oběť,
- podvádění a odhalení,
- blogování,
- ostrakizace,
- kyberstalking,
- internetové hlasování a soutěžení,
- happy slapping.

Willard (2007, s. 1–2) charakterizuje *flaming* jako prudkou hádku mezi uživateli vybraného online komunikačního prostředí, při které dochází k urážení, nadávkám i vyhrožování. *Harašení* oproti tomu zahrnuje zasílání nevhodných a obtěžujících zpráv (jedná se tedy o přímou verbální formu útoků) či pomlouvání neboli šíření nepravých informací oběti s cílem jí ublížit (nepřímá verbální forma útoku). Martínek (2015, s. 174) hovoří též o *bluejackingu*, při kterém jsou prostřednictvím internetu či mobilních telefonů

rozesílány dehonestující fotografie či videonahrávky, na kterých je zachycena oběť. Za kyberšikanu může být pojímáno i *vydávání se za někoho jiného s cílem poškodit oběť* (nepřímá forma útoku). Agresor může oběti ublížit také tím, že od ní nejprve získá citlivé informace, které následně zveřejní na internetu a vyzradí je. V takovém případě se jedná o *podvádění* a následné *odhalení*. Martínek (2015, s. 174) v této souvislosti popisuje *blogování*, kdy jsou informace šířeny prostřednictvím blogu. Pro oběť je bolestné jak samotné odhalení nepříjemných skutečností, tak i prozření, že si agresor nezasloužil její důvěru. Dle Willarda (2007, s. 2) rovněž u kyberšikan, podobně jako v případě tradiční šikan, existuje *ostrakizace*, kdy agresori oběť vyloučí z určitého online prostoru. Jedná se o nepřímou formu ubližování, která oběť izoluje od ostatních. Poslední uvedenou formou je *kyberstalking*, při kterém agresor opakovaně zasílá oběti zprávy s obtěžujícím obsahem, jejichž cílem je oběť zastrašit. Mnohdy může přejít až ve fyzické ohrožení a právě obava o fyzické bezpečí odlišuje toto jednání od výše zmíněného harašení. Martínek (2015, s. 175) zmiňuje rovněž *internetové hlasování*, kdy jsou pořádány ankety, ve kterých se hlasuje o tom, kdo je nejméně oblíbený člen skupiny, kdo by ji měl opustit nebo kdo by z ní měl být vyloučen. Je to způsob, kterým se agresor snaží získat ostatní na svou stranu a oběti tak způsobit závažnější rány. Další formou online útoku je *internetové soutěžení*, při kterém je oběť vybrána k tomu, aby vykonávala nějaké nepříjemné či ponižující úkony. V případě, že tak neučiní, je jí ubližováno.

Černá (2013, s. 27) přidává také *happy slapping*, který představuje relativně novou formu kyberšikan, jež prozatím nemá český ekvivalent. Kowalski, aj. (2012, s. 67–68) uvádí, že termín je odvozen od anglického „*to slap*“ – zfackovat. V doslovném překladu znamená „*veselé fackování*“. Při happy slappingu dojde k situaci, kdy jeden nebo více útočníků napadne oběť a další z agresorů celý útok natáčí na kameru nebo mobilní telefon. Cílem je získat maximálně šokující, originální, často co nejbrutálnější, ale autentické video, které agresori zveřejní na některém z portálů pro sdílení videí a těší se z rostoucího počtu zhlédnutí. Oběť může být pachateli známá, ale i zcela neznámá. Účelem videa je jednak ponížení oběti, ale i pobavení ostatních. Původní forma happy slappingu zahrnovala zfackování oběti, avšak fyzický útok může dosahovat jiných dimenzí a zahrnovat brutální ubližování, popř. i sexuální napadání. Útok je někdy tak brutální, že může vést až ke smrti oběti.

Údaje o tom, kolik dětí se setkalo s kyberšikanou, jsou vzhledem k různým vymezením tohoto pojmu značně odlišné. V naší práci se opíráme především o mezinárodně realizovaný výzkum EU Kids Online, podle kterého se v České republice se šikanou setkalo 6 % dětí

(Livingstone, aj. 2011b, s. 25). Kopecký (2015a, s. 56) popisuje, že nejčastěji se děti v České republice stávají oběťmi nedovoleného vniknutí na účet a verbálních útoků, které se týkaly 34 % zúčastněných dětí (z dvaceti sedmi tisíc pět set třiceti osmi respondentů u verbálních útoků a z dvaceti tří tisíc tři set čtrnácti respondentů u průniku na účet) a upozorňuje na fakt, že některé studie uvádějí, že se s některou z forem kyberšikany setkalo až 70 % zúčastněných respondentů. Interpretace toho, co je a co není kyberšikana se různí, avšak předpokládáme, že zásadní je učinit vše pro to, aby výskyt jakéhokoliv chování, jehož výsledkem by bylo ublížení druhému, byl co nejnižší. Prevenci se proto věnujeme v jedné z následujících kapitol, nyní přejdeme k vymezení dalšího jevu, kterým je nadměrné užívání internetu.

1.2.2 Nadměrné užívání internetu

Termín nadměrné užívání internetu bude v této práci používán namísto pojmu závislost na internetu, který, ač se vyskytuje ve vybraných studiích, není zcela ustálen, protože diagnóza závislosti na internetu prozatím není zařazena do Mezinárodní klasifikace nemocí. Blinka (2015, s. 17) upřesňuje, že závislost je takové užívání, které již naplňuje kritéria patologie, kterou již jedinec obtížně zvládá. Nadměrné užívání je oproti tomu takové, které přináší jedinci fyzické, psychické i sociální problémy, ale nenaplňuje nutně kritéria patologie. U těchto termínů lze uvažovat o kontinuu, kdy závislost je na vrcholu problému. Šmahel, aj. (2012, s. 2) doplňují, že již byla stanovena kritéria pro popis nadměrného užívání internetu, avšak nebylo stanoveno, kdy je jeho symptomy již možné klasifikovat jako závislost. Termínem nadměrné užívání internetu tedy rozumíme nejen množství času, které dítě u počítače stráví, ale rovněž problémy a negativní důsledky plynoucí ze ztráty kontroly svých online aktivit (Šmahel, aj. 2012, s. 1). V chování dítěte lze vysledovat tyto znaky poukazující na problematické chování na internetu:

- pro dítě je na prvním místě online svět (často přemýšlí o internetu, má pro něj zásadní význam),
- dítě vykazuje změny nálad související s internetem,
- pro stejné účinky potřebuje dítě na internetu trávit více času (dochází ke zvyšování tolerance),
- dítě prožívá negativní pocity a emoce při ukončení online aktivity (výskyt abstinčních příznaků),

- dítě zůstává u PC déle, než původně chtělo, v důsledku času online má problémy se školním prospěchem, ale i ve vztazích s rodiči, kterým lze o době, po kterou bylo na internetu (jedná se o interpersonální a intrapersonální konflikty),
- dítěti se nedaří snížit čas trávený online,
- dítěti internet slouží jako způsob úniku od problémů, úzkostí, pocitu bezmoci, viny či depresí,
- dítě vykonává online aktivity na úkor spánku,
- u dítěte se objevují zdravotní problémy (vadné držení těla, bolesti očí, změny váhy, bolesti zad),
- dítě se vzdává svých původních koníčků a zájmů,
- dítě zanedbává přátele, a to zejména přímý kontakt s nimi,
- dítě odmítá, že by mělo kvůli používání internetu problémy (Šmahel, aj. 2012, s. 2; Young 1998, s. 2; Young 1999, s. 4 a Nykodým, Ariss, Kurtz 2009, s. 2–3).

Je třeba dodat, že ačkoliv neexistují přesně daná pravidla, kolik času na internetu je přijatelné a kolik již ne, čas strávený na internetu je jedním z varovných ukazatelů sedavého chování mezi dětmi, a proto je vhodné také jemu věnovat pozornost, a to především z hlediska prevence (Hallal, aj. 2012, s. 247).

Podle Kopeckého (2011) děti může k nadměrnému užívání počítače vést hraní online her. Oblíbené jsou zejména proto, že přinášejí možnost naplnit řadu potřeb (sounáležitosti, uznání, seberealizace či bezpečí). Lákavé jsou také proto, že prohru lze snadno obrátit v úspěch. Nejrizikovějším pro vznik nadměrného hraní však zůstává fakt, že některé hry nemají žádný konec. Další riziko přináší online komunikace, zejména v prostředí sociálních sítí, o jejichž nebezpečí bude pojednáno dále v textu.

Výzkumné šetření EU Kids Online (dle Šmahela, aj. 2012, s. 3) realizované v roce 2011 sledovalo výskyt nadměrného užívání internetu mezi dětmi věkové kategorie jedenáct až šestnáct let (výzkumný vzorek zahrnoval téměř dvacet tisíc respondentů). Děti byly dotázány, jak často se u nich objevují výše zmíněné příznaky nadměrného užívání internetu (zaměřenost jedince na online svět, abstinenci příznaky, zvyšování tolerance, zanedbávání okolí nebo povinností kvůli internetu a neúspěšná snaha o snížení času tráveného online). Platí, že aby bylo možné jedincovo používání internetu pokládat za nadměrné, je nutné, aby se u něho objevily všechny zmíněné příznaky. Výsledky dané studie, které se zúčastnilo celkem devatenáct tisíc osm set třicet čtyři dětí, ukázaly, že 42 % z nich si někdy prohlíželo nějaké webové stránky, ačkoliv je ve skutečnosti nezajímaly. Nejméně dětí, 17 %, pak

přiznalo, že je online svět zaujal natolik, že kvůli němu zapomnělo na své další potřeby. Podíl dětí, které vykazovaly známky nadužívání internetu a označily všech pět kategorií symptomů odpověďmi velmi často a docela často, byl velmi nízký a činil 1 %. V kategorii jedenáctiletých dětí pak byly výsledky nejnižší a celkem 78 % z nich nevykazovalo žádné známky nadměrného užívání, u 21 % dětí byly přítomny čtyři z pěti indikátorů nadměrného užívání internetu a u 1 % se objevilo všech pět ukazatelů (Šmahel, aj. 2012, s. 3). Důvodem, proč je v tomto věkovém období výskyt jedinců, kteří internet užívají nadměrně, spíše nižší, je těsná vazba dětí na rodinu, která uspokojuje většinu jejich potřeb. Rodiče by navíc měli mít přehled o činnostech svého dítěte a aktivně do nich zasahovat. Děti v tomto věku nemají s internetem ještě příliš mnoho zkušeností, mají omezené dovednosti a využívají na internetu méně aplikací než děti starší (Vondráčková 2015, s. 92).

Šmahel, aj. (2012, s. 5) dává nadměrné užívání internetu do souvislosti s jinými problémy v chování. Bývá spojeno jak s potížemi v reálném světě (s užíváním alkoholu a jiných drog, ale i s emocionálními těžkostmi), tak i s rizikovými způsoby chování v online světě (s kyberšikanou, sextingem nebo se schůzkami s neznámými lidmi). Zároveň se předpokládá, že pokud již dítě prožívá nějaké problémy, existuje vyšší pravděpodobnost, že nezvládne korigovat užívání internetu, a opačně, pokud dítě vykazuje známky nadměrného užívání internetu, je více pravděpodobné, že jeho dosavadní psychické a emocionální problémy nabydou závažnějšího charakteru. Nadměrné užívání internetu je pak spojeno s rizikovým chováním v oblasti pohybového režimu, o kterém se zmiňuje Kabíček (2014, s. 329). Doplnuje, že v důsledku zanedbávání pohybu může dojít ke vzniku zdravotních potíží, a to například k vadnému držení těla nebo k projevům hypotenze, mezi které patří točení hlavy, slabost či kolapsové stavy. Jak bylo popsáno výše, používání internetu vede k narušení spánkového režimu, které může dle Young (2004, s. 405) být příčinou oslabení imunity. Spánková deprivace přispívá také k pocitování nervozity, úzkosti či k oslabení paměti a pozornosti. Nedostatek spánku narušuje také schopnost učení a zvyšuje pravděpodobnost chybování (Orzeł Gryglewska 2010, s. 95).

1.2.3 Sexting a kontakt s cizími lidmi na internetu

Dalším jevem, kterému je v naší práci věnována pozornost, je sexting. Kowalski, aj. (2012, s. 68) jej vymezují jako zasílání vlastních odhalených nebo částečně odhalených fotografií. Goméz a Ayala (2014, s. 115) doplňují, že termín je složen ze slov „*sex*“ a „*text*“ a původně se vztahoval pouze k zasílání textových zpráv se sexuálním laděním. Spolu s rozvojem technologií se ale význam slova rozšířil na zasílání obrazového materiálu – vlastních fotografií či videí se sexuálním laděním. Szotkowski, aj. (2013, s. 131) v rámci svého šetření zkoumali jak přímé odesílání materiálu jiným osobám, tak i jeho umístění na internetové stránky. Vymezení sextingu tak může být v závislosti na autorech provedených šetření rozdílné. K sextování, jak se realizace sextingu někdy nazývá, napomáhá dříve popsaná disinhibice online prostředí, vlivem které člověk ztrácí zábrany a chová se jinak než v reálném životě. Na sexting je také nahlíženo jako na impulz, emocemi řízené jednání bez anticipace budoucích následků, ke kterému může dojít vlivem rozrušení. Proto se jej někdy může dopustit i dospívající, který za normálních okolností (v klidu, bez rozrušení) hovoří o sextingu rozumně. K normalizaci a podpoře sextingu přispívají rovněž média, která dospívajícím prezentují sexuální aktivity jako vysoce žádoucí. Dívkám, které se snaží zapůsobit na chlapce, pak připadá zcela přirozené, že svou odhalenou fotografii příteli zašlou, protože právě v tom vidí nástroj, jak jej oslnit (Saleh, Gruzdinskas, Judge 2014, s. 102).

Písecký a Kožíšek (2016, s. 83) označují sexting za jeden z nejvíce nebezpečných jevů internetu. Odesláním materiálu s intimním obsahem totiž člověk zcela ztrácí kontrolu nad tím, jak s ním bude dále nakládáno. Sdílený obsah může být kdykoliv použit s cílem ublížit, vydírat nebo ponížit, což dokládá Kopecký (2015a, s. 46), který uvádí, že sexuálně laděný materiál mnohdy slouží jako nástroj pomsty. Je třeba nezapomenout na fakt, že online prostředí umožňuje velice rychlé šíření materiálu, který se tak může během několika minut objevit na nespočetném množství webových stránek po celém světě. Ačkoliv se tak sextující domnívá, že obsah sdílí pouze s vybranou osobou, nemusí to tak zůstat navždy. Vymazání obsahu je navíc vzhledem k možnostem jeho rozšíření značně komplikované. I jedna sdílená fotografie tak může být původcem mnoha obtíží. Sextující ztratí dobrou pověst, může mít potíže v rodině, ve škole nebo v zaměstnání a hrozí, že se stane obětí vydírání, posměšků či šikany. Pokud má kvůli sextingu dlouhodobě problémy, zvyšuje se u něj pravděpodobnost propuknutí psychických potíží, například úzkostí, depresivních stavů či suicidálního jednání (Saleh, Gruzdinskas, Judge 2014, s. 101). Písecký a Kožíšek (2016, s. 83) také varují, že

pokud je sexting provozován osobami mladšími osmnácti let, jedná se dle trestního zákoníku (40/2009 Sb., paragraf sto devadesát dva), o výrobu a šíření dětské pornografie. Ačkoliv pohlavní styk je povolen již od patnácti let, pořizování a sdílení materiálu již mezi povolené chování nepatří, čehož si dospívající ne vždy jsou vědomi.

Bylo prokázáno, že výskyt sextingu pozitivně koreluje s výskytem jiných forem rizikového chování. Ačkoliv pro některé dospívající je sexting alternativou k jinému sexuálnímu chování, u některých se sexting spojuje s jinými typy rizikových sexuálních aktivit (např. se střídáním sexuálních partnerů, s nechráněným pohlavním stykem aj.). Existuje také spojitost prevalence sextingu s užíváním návykových látek, například s kouřením nebo s pitím alkoholu (Saleh, Gruzdinskas, Judge 2014, s. 102).

I přesto, že si dle Kopeckého (2015a, s. 64–65) téměř 78 % dětí uvědomovalo, že sexting je riskantní, 7 % někdy na internet umístilo sexuálně laděný materiál a 12 % dětí někdy takový materiál někomu odeslalo. Do tohoto šetření se zapojilo dvacet osm tisíc dvě stě třicet jedna dětí ve věku od jedenácti do sedmnácti let. Sexting se nejčastěji stává součástí intimního vztahu, kde může být provozován i pod nátlakem. Podobně je tomu také ve skupině, kde sexting může být vyžadován od ostatních členů, popřípadě může jít o společnou dohodu a společné uskutečnění tohoto jednání. Dále je motivací k sextingu zábava, zahnání nudy nebo snaha upoutat pozornost (Kopecký 2015a, s. 45–46). Motivy by se měly stát východisky prevence. Jestliže je na člověka vyvíjen nátlak k chování, se kterým nesouhlasí, měl by si být vědom toho, že má právo jej odmítnout. Měl by se dokázat ohradit a stát si za svým. Cestou k této dovednosti je dostatečná sebedůvěra a schopnost sebeprosazení. Pokud je sexting prostředkem zábavy, je namísto nabídnout alternativu, která by pro dospívajícího byla rozptýlením, a přitom by neohrožovala jeho chování, pověst ani zdraví. V případě zneužití materiálu ze sextingu je dle Píseckého a Kožíška (2016, s. 94) nutné řešit situaci okamžitě. Tomu, kdo materiál sdílí, je třeba vyjádřit jasný nesouhlas s jeho jednáním a na další pokusy o konverzaci nebo na žádosti o poskytnutí dalšího materiálu, nereagovat. Oběť by měla zazálohovat veškerou konverzaci, obrátit se na správce stránek s prosbou o vymazání obsahu a také kontaktovat policii.

Jak je patrné z výše zmíněného, sexting patří mezi vysoce nebezpečné chování, které je navíc v případě dětí a mládeže v rozporu se zákonem. Je proto nutné cíleně zaměřit pozornost na prevenci. Tomu, zda a jak je realizována, se věnujeme v rámci vlastního výzkumného šetření.

Jak bylo popsáno výše, kontakt s cizími lidmi na internetu je považován za jedno z nejrizikovějších chování (Swedish Children's Welfare Foundation 2006, s. 31). Bývá

spojeno s tzv. *kybergroomingem*. Lze jej vymezit jako chování, jehož cílem je za užití internetových prostředků komunikace vyvolat v druhém pocit důvěry a vylákat ho na osobní schůzku či ho zneužít (Kožíšek, Písecký 2016, s. 72). První fází kybergroomingu je fáze přípravná, kdy před samým kontaktováním útočník zkoumá oběť, prohlíží si její profil a na základě zde uvedených informací s ní naváže kontakt (fáze kontaktování). Většinou používá lži, vystupuje pod falešnou identitou, často chce budit dojem, že se s obětí již někde potkal, popřípadě že se zná s jejími známými. Ve třetí fázi usiluje o získání důvěry, k čemuž využívá různé manipulativní strategie. Staví se do role spřízněné duše, která oběť přijímá, respektuje a rozumí jí. Usiluje o získání co nejvíce osobních údajů, které by mu pomohly se k oběti přiblížit a vylákat ji na osobní schůzku. Pomocníkem jsou mu údaje, které o sobě dítě samo zveřejňuje a také ty, které mu samo prozradí (Kopecký 2015a, s. 34). Často rovněž dochází ke slibování různých odměn či služeb, a to buď bez jakéhokoliv požadavku, jen za účelem zlepšení vztahu, nebo i za protislužbu, například v podobě odeslání fotografie, mnohdy eroticky laděné (Kožíšek, Písecký 2016, s. 74). K zaslání fotografií může docházet také vzájemně, čímž útočník získává důvěru oběti, která pak neváhá a odesílá mu své odhalené obrázky beze studu. Agresor také může přistoupit k zavádění sexuálních témat do konverzace, a to s cílem postupného snižování zábran dítěte v oblasti sexuality. Velmi často se také objevuje požadavek, aby dítě uchovalo konverzaci a kontakt s útočníkem v tajnosti (Kopecký 2015a, s. 38–39).

Oběť si vzhledem k pravidelné a mnohdy velmi důvěrné komunikaci vytvoří silnou emoční vazbu k útočníkovi. Je jí kamarádem, přítelem, tím, kdo ji nikdy nezklame. Toho pak agresor využívá a hrozí, že pokud se o něm oběť někomu zmíní, případně pokud nedorazí na vyžadovanou osobní schůzku, vyzradí, co se o ní dověděl. Svěřená tajemství a citlivé údaje používá jako nástroj k manipulaci. Pro osobní schůzku jsou záměrně volena místa, kde oběť nemá šanci uniknout nebo nejprve dojde ke kontaktu v běžném prostředí, poději však například ke svezení autem, kde je oběť v pasti. Poslední etapou pak může být napadení oběti v podobě sexuálního zneužití nebo i fyzického ublížení (Kopecký 2015a, s. 39–40; Písecký, Kožíšek 2016, s. 75).

Pro srovnání podáme pohled Dědkové (2014, s. 91) která mnohé informace o kybergroomingu označuje za poplašné a přináší údaje, které byly získány americkým výzkumem „*National juvenile online victimization*“. Výsledky této studie ukazují, že nejčastěji byly oběťmi kybergroomingu dospívající od třinácti do patnácti let, nikoliv mladší děti. Pachatel prý ve většině případů zaslal dospívajícímu svou reálnou fotografii, a tak dotyčný věděl, s kým se vydává na schůzku. Většina pachatelů prý také odhalila svůj záměr

mít s obětí pohlavní styk, pouze menšina předstírala přátelství a oběť fyzicky napadla. Dědková (2014, s. 93) proto vybízí k tomu, aby se pozornost cílila na dospívající a jejich interakci s osobami na internetu. Měli by znát, že je potřeba kontakt ukončit a nahlásit vždy, když dojde k nabídce sexuálních aktivit. Při samotném setkání je dle Dědkové (2014, s. 94) důležité, aby dospívající znal a využíval své právo kdykoliv odejít. Dovednost vyjádřit nesouhlas by měla být rovněž aktivně nacvičována, nemělo by se jednat pouze o předávání informací o tom, že je třeba ho učinit.

Ačkoliv se tedy pohledy na ohrožení kybergroomingem liší, přikláníme se k názoru, že kontakt s cizími osobami je vysoce rizikový, a proto jej nelze zlehčovat a je třeba děti poučit o bezpečnostních opatřeních, která by měla být brána na vědomí. Ač je výše uvedeno, že procento fyzických či sexuálních útoků je malé, cílem je, aby se zamezilo každému ublížení a i jeden případ je ukazatelem, že se podobný čin může opakovat a je třeba náležitě prevenci věnovat pozornost. Tomu nasvědčuje i fakt, že dle Kopeckého (2015a, s. 66) bylo prostřednictvím internetu s cizími lidmi v kontaktu 54 % dětí (ze vzorku o celkovém počtu dvacet osm tisíc dvě stě třicet jedna respondentů). Dvacet sedm procent z nich pak potvrdilo, že bylo požádáno, aby komunikaci udrželo v tajnosti. Čtyřicet procent dětí by bylo ochotno jít s cizím člověkem z internetu na osobní schůzku. Na schůzku pak skutečně šlo 55 % z těch, které na ni byly pozvány. Více než polovina dětí si však byla vědoma toho, že komunikace s cizími lidmi online může přinášet rizika. Dětem je doporučováno, aby se osobní schůzce raději vyhýbaly. Pokud by na ni přece jen chtěly jít, je nutné o tom informovat rodiče (Kopecký 2015a, s. 67–68). Vidíme, že většina dětí si je nebezpečí vědoma. Efektivní prevence spočívá proto zejména v budování vzájemného vztahu rodiče a dítěte, které by mělo vědět, že se rodiči může svěřit a že mu rodič poskytne radu a podporu v jakékoliv situaci.

1.2.4 Nebezpečí sociálních sítí, rizikový obsah a rizikové online komunity

Kožíšek a Písecký (2016, s. 24) vymezují sociální síť jako službu, která umožňuje svým uživatelům vytvářet své vlastní profily, prezentace, diskuzní fóra a sdílet fotografie, videa a další údaje či aktivity. Obsah sociálních sítí je vytvářen samotnými uživateli. Mezi nejznámější sociální sítě lze zařadit servery Lidé.cz, YouTube, Líbimseti.cz a především Facebook. Sociální sítě zaujaly významné místo v životě nejen dospělých, ale také dětí a dospívajících. Jsou zdrojem zábavy či místem, kde lidé udržují vztahy s ostatními. Mohou však přinášet ohrožení. Prostředí sociálních sítí je často propojeno s reálným životem, lidé zde mnohdy vystupují pod vlastním jménem a zveřejňují jak osobní údaje, tak i informace

ze svého soukromého života. A právě sdělování osobních údajů představuje jedno z rizik, které sociální sítě obnášejí.

Podle Macháčkové (2014, s. 62) v jejich prostředí, vlivem výše zmíněného disinhibičního efektu, dochází k otevřenější komunikaci. Lidé proto bez obav přistoupí ke zveřejňování citlivých údajů, které následně mohou být zneužity. Sociální sítě jsou tak dle Kopeckého, aj. (2015a, s. 48) rovněž prostorem, kde může být realizována kyberšikana, kyberstalking nebo i sexuální útoky. Informace, které o sobě člověk na síti zveřejní, nemusí být pravdivé a sociální sítě se proto mohou stát místem pro realizaci podvodů a jiných trestných činů, které lze snadno provozovat skrytě. Základním poznatkem, který by si děti měly odnést, je tedy fakt, že ne vše, co je tvrzeno na internetu, je skutečné a že je vždy zapotřebí si chránit své soukromí. Dle Kopeckého (2015a, s. 69) nejčastěji děti sdílí své pravé jméno a příjmení (77 %). Více jak polovina zúčastněných (56 %) připustila rovněž sdílení fotografie obličeje, což lze považovat za rizikové z hlediska kybergroomingu či jiného zneužití. Rovněž více jak polovina dětí uváděla na internetu svou emailovou adresu a téměř 15 % také adresu svého bydliště. Doplníme, že téměř 66 % respondentů považovalo odesílání fotografie za nebezpečné, avšak i přesto ji děti samy sdílely. Výzkumu se zúčastnilo celkem dvacet dva tisíc dvě stě devět dětí ve věku od jedenácti do sedmnácti let. Je proto patrné, že je třeba dále pracovat a dbát na důsledné informování dětí o zásadách správného chování v online prostředí.

Dalším rizikem spojeným se členstvím na sociálních sítích je dle Blinky (2015, s. 179) možnost vzniku závislosti či nadměrného užívání, o kterých se dnes hovoří zejména ve spojitosti s Facebookem a jinými komunikačními servery. Na to by měla být cílena pozornost rodičů, kteří do značné míry ovlivňují, jak jejich dítě bude trávit volný čas. Je třeba uvést, že ačkoliv je například Facebook povolen až od věku třinácti let, mnoho mladších dětí je jeho členem. Z tohoto důvodu je třeba prevenci zaměřit na způsoby ochrany na sociálních sítích a představit dětem možnosti nastavení soukromí. Těmto oblastem se věnujeme i v rámci vlastního výzkumného šetření.

Internet umožňuje vyhledávat řadu podstatných informací, a tak pomáhá při hledání odpovědí na nejrůznější otázky a usnadňuje řešení problémů. Rovněž člověku poskytuje prostor pro relaxaci, zábavu a odreagování. Spolu s výhodami musíme ale počítat také s tím, že se na internetu můžeme setkat s věcmi, které do jeho prostředí nepatří či které by rozhodně neměly být přístupné dětským uživatelům. Děti a dospívající mohou jeho prostřednictvím narazit na řadu znepokojujících písemných a obrazových materiálů. Blíže se zaměříme na rizikové online komunity a následně na stránky se sexuální tematikou.

Internet sám o sobě nebezpečný není. Nebezpečným ho tvoří lidé, kteří jej využívají ke sdílení nelegálního, ubližujícího nebo nevhodného obsahu. Lidé se mohou sdružovat do tzv. *online komunit*, ve kterých dochází k propagaci nevhodného chování a členové komunity se v něm vzájemně podporují. Existují komunity věnované propagaci násilí, kaskadérského chování, užívání návykových látek, poruch příjmu potravy (tzv. *pro ana a pro mia blogy*) nebo sebepoškozování. K propagaci daného chování dochází mnohdy prostřednictvím natáčení videí a jejich aktivního sdílení. U natáčení rvaček se tak může jednat o happy slapping, který byl popsán výše. O vlivu sledování násilí na obrazovce (ať už televizní nebo počítačové) se vedou dlouhodobě diskuze. Například dle Vágnerové (2000, s. 187) se násilí prezentované v médiích může stát podnětem k podobnému chování a posilovat vrozené dispozice. Nejvíce škodlivé je pro děti do věku dvanácti let, protože děti ještě nedokážou rozlišit reálnou a symbolickou rovinu obsahu a mohou poté jednat impulzivně. Násilí je v médiích prezentováno jako integrální součást života, proto opakované sledování daných scén může v dítěti vzbuzovat dojem, že je to běžné a povolené jednání. Častá je také absence záběru bolesti oběti, a tak ubližování není považováno za zavrženíhodné. Důležitý je proto přístup rodičů, kteří mají reakci dítěte ve své režii a svým postojem mu mohou nabídnout vhodné vzory i smýšlení. Jedlička (2015, s. 48) dodává, že závěry provedených výzkumů se shodují na tom, že sledování násilí v médiích neučí agresivitě, ale posilují vrozené dispozice pro, ale také proti agresii. To znamená, že může působit oběma směry, tedy jak zeslabovat, tak ale i zesilovat zábrany k vlastnímu agresivnímu jednání. Němcová (2015, s. 62) v této souvislosti upozorňuje na rozdílnost psychické odolnosti dítěte, která by měla být brána v potaz kvůli riziku traumatizace v důsledku vystavení se násilné, drastické scéně neadekvátní věku.

V některých online komunitách také dochází k poskytování návodů, jak se k dané činnosti připojit (například jak se stát anorektičkou, jak se sebepoškozovat aj.). Tyto aktivity jsou prezentovány jako neškodné, mnohdy mají naopak vést k prospěchu nebo k zábavě. Komunity zaměřené na sebepoškozování toto chování označují za formu úniku od duševní bolesti, za cestu ke zmírnění deprese a odbourání úzkosti. Mediálně hojně diskutovaná byla v dubnu tohoto roku hra *Modrá velryba*, která měla děti dovést k sebepoškozování až sebevraždě. Odborníky z centra E-Bezpečí byla označena za hoax a byla vypracována doporučení, jak by učitelé měli děti o něm informovat. Cílem bylo upozornit na mylné informace poskytované médií, spojit hru se snahou o vyvolání strachu a získání výděлку a především uklidnit situaci a zabránit tomu, aby se hra dále šířila (Kopecký 2017).

Komunity podporující poruchy příjmu potravy (pro ana blogy zaměřené na anorexii a pro mia blogy vyzdvihující bulimii) jsou společenstvím osob, které se vzájemně podporují v poruše příjmu potravy. Neoznačují ji za problém, ale za životní styl a hodnotu, ke které je třeba vzhlízet. Jsou zde předávány návody, jak zhubnout, jak zabránit hladu a zveřejňovány vlastní jídelníčky a především motivující hesla, jejichž obsah vyzdvihuje mentální anorexii či bulimii a nabádá k jejich uctívání. Hubnutí je označeno za nejvyšší hodnotu, důkaz sebekontroly a štíhlost je označena za nejvyšší cíl (Pauderová 2012, s. 23) Tyto weby byly již v roce 2012 aktivně monitorovány a blokovány, a to zejména sdružením *Anabell*. Pracovnice tohoto centra, Patricie Arlethová, hodnotila jejich vznik jako snahu o upoutání pozornosti, snahu se zalíbit a především jako snahu o zvýšení vlastního sebevědomí prostřednictvím získávané podpory od ostatních a vítězství nad svým tělem (Pauderová 2012, s. 50). Rizikové chování na internetu je tak přímo provázáno s rizikem poruch příjmu potravy, protože i zhlédnutí podobného obsahu může negativně ovlivnit percepci tělesné konstituce nebo vést dítě k nevhodnému životnímu stylu a smýšlení.

Rizikovému obsahu se věnovala i studie EU Kids Online. Podle výsledků se 26 % českých dětí setkalo se stránkou zaměřenou proti určitým skupinám (xenofobní a rasistická tematika), 25 % s komunitou pro ana nebo pro mia, 12 % s webem, který diskutoval o sebepoškozování, 21 % dětí zhlédlo stránku, kde byly popisovány zkušenosti s drogami a 6 % stránku, která navrhovala, jakými způsoby spáchat sebevraždu (Macháčková 2014, s. 152).

Všechna tato rizika poukazují na návaznost internetu na chování v reálném životě, které může vést k řadě zdravotních komplikací, psychické újmě a v extrémních případech ke smrti. Samostatnou oblast rizikového obsahu tvoří sexuální tematika, které se věnuje následující část textu.

Zkoumání lidské sexuality, zvědavost a touha po poznacích z této oblasti je u dospívajících dětí zcela v pořádku. Problém však nastává při úvahách o tom, s jakými informacemi dítě konfrontovat a zejména v tom, že se dítě s tématem sexu mnohdy setká neplánovaně a informace o něm mu jsou podány ve zkreslené nežádoucí formě. Toto setkání může nastat v prostředí internetu, kde jsou obsahy sexuálního charakteru volně dostupné. Mnohdy dítě ani nemusí potvrdit, že již dosáhlo plnoletosti a ocitne se na stránce, která by mu měla zůstat skryta. Trestní zákoník v paragrafu sto devadesát jedna totiž jasně vymezuje, že zpřístupnění pornografie dětem do osmnácti let je trestným činem (zákon č. 40/2009 Sb., § 191; Kopecký 2013).

O škodlivosti sexuálního obsahu na dětské prožívání se vede řada diskuzí a je patrné, že podobně jako u jiných záležitostí, i v případě vlivu pornografie lze předpokládat, že její

dopad bude záviset na osobnostních charakteristikách konkrétního jedince a že ne všechny negativní důsledky lze nalézt u každého, kdo někdy nějaký pornografický materiál zhlédl.

Ševčíková (2014, s. 114) zmiňuje, že vliv na sexuální normy a chování dospívajících může mít opakované, pravidelné a záměrné sledování pornografických scén. Výsledky studie EU Kids Online však prokázaly, že jednorázové zhlédnutí vyvolává v dítěti rovněž emoční reakci. Zkušenost s expozicí sexuálnímu online obsahu mělo 28 % českých dětí a 21 % připustilo obdržení zprávy se sexuálním podtextem. Dvacet tři procent těchto dětí považovalo obsah za nepříjemný (Livingstone 2011a, s. 23). Kopecký (2013) dává reakci do souvislosti s tím, že děti nejsou na podobný obsah dostatečně psychicky vyzrálé, a proto v nich mohou podobné materiály vyvolat strach, úzkost či trauma. Jak bylo uvedeno výše, Němcová (2015, s. 62) hovoří o riziku traumatu u dětí, jež jsou vystaveny hororovým či násilným scénám. V pornografii se může rovněž objevovat násilí, a proto věříme, že ani zde riziko traumatizace (včetně jejích důsledků) nelze podcenit.

Dle Ševčíkové (2014, s. 103) míra expozice sexuálnímu obsahu vzrůstá s věkem, což souvisí s přirozeným sexuálním vývojem a s hledáním odpovědí na otázky týkající se sexuálního života. Mezi nejčastější důvody, proč se dospívající rozhodli navštívit stránku se sexuální tematikou, patří zvědavost, touha objevovat a dovědět se něco nového. Jak upozorňuje Kopecký (2013), pornografie ale nenabídne dospívajícímu reálný obraz, může v něm vzbudit rozrušení, ale i ovlivnit jeho chování a percepci sexuálního života. Opakované sledování pornografie může dle něj probouzet předčasný zájem o pohlavní styk a vytvořit o něm neplatnou představu. Pravidelné sledování pornografie vytváří v dítěti dojem, že se jedná o standardní chování, a proto jej pak nehodnotí jako nevhodné či zavrhnutíhodné. Dochází ke snižování zábrán, čehož je využíváno rovněž při kybergroomingu, kdy je pornografická scéna prezentována jako zcela přirozená, obvyklá a neškodná záležitost (jedna z manipulativních technik, viz výše). Pornografie také zcela opomíjí zodpovědnost, která je při sexuálních aktivitách nutná, nebere v potaz antikoncepci ani riziko otěhotnění. Nezodpovědná sexuální aktivita je zde prezentována jako akceptovatelná, což pro děti rozhodně není vhodným příkladem. Kopecký (2013) rovněž upozorňuje na to, že sledování pornografie (podobně jako sledování běžných reklam a jiných materiálů) zvyšuje riziko poruchy příjmu potravy, protože dívky se snaží vyrovnat dokonalému vzhledu žen, které na videu spatří. Je však třeba zmínit, že v případě poruchy příjmu potravy je významná celá řada faktorů a jistě nelze přičítat vinu pouze napodobování určitých vzorů, nýbrž je třeba zahrnout mezi příčiny i mnohé další skutečnosti.

Rovněž se může stát, že děti budou chtít zhlédnuté sexuální chování napodobovat a zkusit si ho. Dle šetření dr. Bryanta a Zillmanna (2012, s. 143) tomu tak bylo u 44 % dívek a 72 % chlapců ve věku od třinácti do patnácti let, kteří byli vystaveni pornografickému materiálu (vzorek byl tvořen dvěma sty studenty, zahrnoval sto dívek a sto chlapců). Třicet jedna procent těchto chlapců a osmnáct procent dívek pak přiznalo, že některé zhlédnuté praktiky po pár dnech skutečně vyzkoušelo. Lze tak rovněž hovořit i o předpokladech k zapojení se do rizikového sexuálního chování, jehož následkem může být, vzhledem k předkládanému nezodpovědnému vzoru, nechtěné těhotenství. Ševčíková (2014, s. 109) ale dodává, že o daných rizicích se dá uvažovat pouze za předpokladu, že se jedná skutečně o opakované, pravidelné sledování pornografie a v případě, že zde přijaté informace jsou považovány za důležité a reálné.

Východisko je spatřováno v adekvátní komunikaci s dítětem a vhodně a citlivě vedené sexuální výchově, která zohledňuje i prezentaci sexuálních aktivit médií, jejímž doplňkem mohou být i nástroje k blokaci podobných obsahů, jež však nejsou vždy spolehlivé (Ševčíková 2014, s. 113–114).

2 Prevence rizikového chování

Článek devatenáct mezinárodně platné *Úmluvy o právech dítěte* (1993, s. 25) stanovuje právo dětí na ochranu před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením. Za ochranu před vším zmíněným je možné pokládat prevenci rizikového chování.

Podle Národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí *Zdraví 2020* se primární prevencí rozumí předcházení vzniku problému, ovlivňování činitelů, které k rozvoji problému mohou vést a snižování rizik. Jedlička (2015, s. 67) ji popisuje jako souhrn opatření, jejichž cílem je upevnění zdraví a posilování morálních kvalit. V případě nespecifické primární prevence se jedná o celkové pozitivní působení na jedince. Zahrnuje působení v oblasti rozvoje sociálních dovedností, vztahů s druhými lidmi a s okolním prostředím, v oblasti zdravého životního stylu nebo trávení volného času. Ve vztahu k prevenci rizikového chování na internetu se jedná zejména o budování vztahů s lidmi, ve kterých by dítě mělo být vedeno k úctě a respektu k druhým, ale i k preferenci přímé komunikace před její online formou. Dále je dle Szotkowského, aj. (2013, s. 142) třeba cílit pozornost na způsob trávení volného času a vedení dítěte k jiným než online aktivitám. Specifická primární prevence je již dle Jedličky (2015, s. 69) zaměřena na konkrétní jev. Její obsah je většinou orientován na informování o rizicích, jeho příčinách a projevech a možnostech pomoci. Ve vztahu k prevenci rizikového chování na internetu je zásadní informovat dítě o tom, jak se zachovat v případě, že by se s některým z nebezpečí setkala (Vágnerová, aj. 2009, s. 99).

Podle Gallà (2007, s. 25) lze dle cílové skupiny rozlišit také všeobecnou (univerzální) prevenci, jež se zaměřuje na celou populaci, dále selektivní prevenci, jejíž cílovou skupinou je populace, u které jsou ve zvýšené míře přítomné rizikové faktory a indikovanou prevenci, která se zaměřuje na skupiny obyvatel, u nichž se rizikové faktory vyskytují v míře zvlášť vysoké.

Sekundární prevence představuje druhý stupeň působení a je soustředěna na jedince, kteří jsou již ohroženi nebo oslabeni a u nichž se již nějaká forma rizikového chování vyskytla. Terciární prevence se pak orientuje na snížení škod a zamezení recidivě (Gallà 2007, s. 144).

Charakteristikou kyberprostoru je jak široká nabídka pozitivních příležitostí, tak i negativních jevů, a to pro všechny jeho uživatele bez rozdílu. V kyberprostoru je nepříznivým podmínkám vystaveno každé dítě, a to aniž by ke vzniku těchto podmínek

přispěly jiné faktory ze sociálního prostředí. Prevence by proto měla být cílena na všechny uživatele a v případě dětí také na jejich rodiče a jiné vychovatele.

Na prevenci rizikového chování se podílejí socializační činitele. Mezi nejvýznamnější z nich zahrnujeme rodinu a školu. V následující kapitole se proto blíže zaměříme na úlohu rodiny v prevenci rizikového chování.

2.1 Rodina v prevenci rizikového chování

Rodina je pro děti i dospívající základním, velmi důležitým společenským prostředím, které je spjaté vzájemnými vztahy a jehož základní funkcí je poskytovat svým členům péči a ochranu (Lovasová 2005, s. 15). Pokud rodina selhává, vytváří nepříznivé podmínky pro zdárný vývoj a psychické zdraví dítěte a stává se rizikovým faktorem v prevenci rizikového chování.

Za funkční rodinu je považována rodina, v níž panuje pozitivní emocionální klima, dochází v ní k vyrovnávání vztahů a ke zdárnému nalézání východisek z problémů (Hartl, Hartlová 2015, s. 512). O kvalitním rodinném soužití lze hovořit pouze za předpokladu, že nastává vzájemné uspokojování potřeb dítěte a jeho rodičů. Vzájemnost naplnění potřeb znamená současně vzájemnost pocitu uvolnění, spokojenosti, radosti a dalších pozitivních prožitků. Předpokladem této vzájemnosti je plnění základního požadavku rodičovského vztahu, kterým je účast na životním osudu dítěte (Matějček 2005, s. 362). Podle Hartla a Hartlové (2015, s. 511) lze zjednodušeně dělit rodiče na ty, kteří jsou zaměřeni na dítě, v jejichž vztahu k dítěti se projevuje vřelost, péče, uvolnění, a také snaha ovlivnit život dítěte, a na ty, kteří jsou zaměřeni spíše sami na sebe, jejichž vztah k dítěti je rezervovaný, otažitý a chladný. Zásadní roli proto dle Matouška (2003, s. 42) hraje v rodinné výchově vytvoření vazby mezi dítětem a jeho rodiči. Uvádí se, že čím jsou rodinné vazby pevnější a emočně saturovanější, tím menší je riziko následných krizových situací. Pokud rodič nedokáže opakovaně adekvátně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě nezíská základní důvěru v dospělého a svou nenaplněnou potřebu vazby pak zdůrazňuje zesilováním emočních projevů (ambivalentní vazba), nebo naopak tuto potřebu potlačuje a vžívá se do role nezávislého (vyhýbavá vazba). Některé děti reagují na rodiče zmatečně, střídavě projevují potřeby blízkosti nebo naopak rodiče odmítají (desorganizovaná vazba).

Je třeba si uvědomit, že ve výchově nejde o jednostranné působení rodiče na dítě, ale i dítěte na rodiče. Výchova je tedy vždy interakční (Matějček 2005, s. 365). Charakteristickým rysem výchovné interakce v rodině je vytváření trvalých a hlubokých vztahů mezi dítětem a jeho rodiči a vzájemné sdílení citových podnětů a citová angažovanost

všech členů rodiny, které jsou pro dítě velmi podstatné (Matějček 2005, s. 363). Emocionalita je proto považována za hlavní sjednocující prvek rodiny (Lovasová 2005, s. 15). Uvádí se, že rodinné prostředí delikventně jednajících dospívajících postrádalo vřelost, rodičovský zájem a oporu. Své rodiče tyto dospívající nejčastěji popisují jako odmítavé, bez zájmu o život, potřeby, přání a problémy svých dětí (Matoušek 2003, s. 42).

Rodina by také měla být pro dítě bezpečným místem, kde se jeden může spolehnout na druhého. Její pravidla, zvyky a tradice by měly dítěti přinášet klid, harmonii a jistotu. Měla by v ní být dodržována dohodnutá pravidla, která musí být jasně vymezená (Hajný 2001, s. 67–70). Rodiče musí být schopni být ke svému dítěti přísní, ve smyslu stanovení pravidel a trvání na jejich dodržování, ale to vždy s láskyplným úmyslem, jehož cílem není chladnost (Lovasová 2005, s. 25). Bylo prokázáno, že v rodinách dětí a dospívajících, kteří neumí dodržovat společenské normy chování, se, dle provedených výzkumných šetření, rodiče málo starají o vytvoření zábran v asociálním chování nebo je jejich výchova nekonzistentní. Zásadou prevence je tedy vyvarovat se výše zmíněným charakteristikám. Naopak příliš přísná výchova, zahrnující tělesné trestání, rovněž nevede k uspokojivým výsledkům. Dítě se učí, že agresivní jednání je řešením problémů, vnímá ho jako dovolené, běžné. Ve snaze vyhnout se trestu pak často ubíhá ke lži, manipulaci a rizikové chování se mu pak paradoxně může jevit jako vhodný únik od problémů. Důvodem pro rizikové chování mohou být také časté spory a prožívání vypjatých situací. Dítě má kvůli nim tendenci z domova utíkat a zbavit se tak pocitu bezmoci, nesnázi a bezvýchodnosti situace. Nebezpečím je, že uvolnění mu může přinášet alkohol, drogy nebo jiné formy rizikového chování (Matoušek 2003, s. 42). V rodině by proto mělo docházet k neodkladnému řešení problémů, ať už emocionální nebo jiné povahy (Hajný 2001, s. 74).

Pro dítě je rovněž důležité, aby s ním rodič smysluplně trávil čas a dal mu najevo, že je mu k dispozici, pokud od něj bude cokoliv potřebovat (Kabíček 2014, s. 168). Hajný (2001, s. 90) upozorňuje, že tento čas by měl být věnován pouze dětem a měl by jim skutečně přinášet radost. Společný čas se doporučuje trávit jak na výletech, rodinných akcích, oslavách, tak i při společném stolování, které poskytuje příležitost k rozhovorům a diskuzím. Výzkum University of Columbia z roku 2012 potvrdil, že dospívající, kteří s rodiči večeřeli pětkrát a vícekrát týdně, měli s rodiči lepší vztahy než ti, kteří s rodiči večeřeli méně často. Jejich rodiče také byli více obeznámeni s tím, jak se dítěti daří, co prožívá, jaké má starosti. Tito dospívající také dle výsledků měli odmítavější postoje k užívání návykových látek a méně často trpěli stresem. Společné večeře proto byly označeny za významný protektivní faktor v prevenci rizikového chování (The National Center on Addiction and Substance

Abuse at Columbia University 2012, s. 2). Dítě kromě času od dospělých potřebuje být tolerováno, být oceňováno a uznáváno a mít dostatek podpory a porozumění. Při výchově v rodině je také dobré dodržovat pravidlo tří „P“. Rodiče by měli svému dítěti věnovat pozornost, pozitivně jej hodnotit, pochválit a v jejich chování a jednání by měla být patrná pravdivost. Rodič by neměl žít dvojitý život, přetvařovat se, ale poskytovat dítěti pravdivé informace a nechovat se před ním jinak než jindy (Hajný 2001, s. 75–76). Základem fungování vzájemného vztahu je také komunikace s dítětem, ale i komunikace rodičů mezi sebou (Imlaufová 2014, s. 227). Shrneme-li dle Lovasové (2005, s. 20), čas trávený spolu, vzájemná komunikace a dovednost vypořádat se s každodenními problémy jsou základními atributy, jež odlišují spokojené rodiny od nespokojených.

Dalším důležitým aspektem rodičovské role v prevenci rizikového chování je dle Kabíčka (2014, s. 148) a Matouška (2003, s. 42) dohled (monitoring). Míní se jím míra informovanosti rodiče o aktivitách dítěte ve volném čase, o tom, s kým se stýká, kdy přichází domů apod. (ve vztahu k prevenci online rizikového chování je to zejména informovanost o tom, co dítě na internetu dělá, s kým přes něj komunikuje a kolik času na něm tráví). Prokázalo se, že čím hůře je monitoring rodiči prováděn, tím více hrozí, že se dítě zapojí do některé z forem rizikového či delikventního chování. Za rizikový faktor se dle Matouška (2003, s. 45) rovněž považuje absence jednoho z rodičů. Dítě může postrádat vzor, se kterým by se mohlo identifikovat, dále mu může scházet druhá autorita a další zdroj opory, kterým by rodič, pokud by byl přítomen a plnil svou funkci, mohl být.

Dospělí by měli dětem vymezovat zřetelné hranice a směry, které vytvářejí správné životní postoje a také jim poskytovat pozitivní vzory (Imlaufová 2014, s. 223). Jestliže se sám rodič chová v rozporu se společenskými normami, užívá alkohol, jiné drogy (ve vztahu k tématu práce používá nadměrně počítač) nebo se zapojil do trestné činnosti, zvyšuje tím pravděpodobnost, že jeho dítě ho napodobí. Tento rodič předkládá negativní vzorce chování a zároveň většinou není schopen plnit výše popsané funkce, a proto lze jeho vliv na dítě považovat spíše za nepříznivý (Matoušek 2003, s. 45).

Pro popis pozitivně a negativně působících okolností v prevenci rizikového chování byla R. Jessorem (1991, s. 602) vypracována koncepce ohrožujících a ochranných (protektivních) faktorů. Za protektivní faktory jsou považovány takové, které přispívají ke snížení míry výskytu rizikového chování, za ohrožující naopak ty, které k jeho vzniku vedou. Pro shrnutí lze na základě výše zmíněného v rámci rodiny hovořit o těchto protektivních (ochranných) faktorech:

- rodičovský zájem, účast na životním osudu dítěte,

- opora v rodině,
- kvalitní vztah mezi rodičem a dítětem,
- vřelost, porozumění,
- pozitivní hodnocení, pochvala,
- komunikace mezi dítětem a rodičem, ale i mezi rodiči,
- jednotný přístup rodičů k výchově, jasně stanovená pravidla chování a mantinely,
- rodičovský dohled (monitoring),
- odmítavý postoj k rizikovým jevům, pozitivní vzor chování,
- čas pro dítě, rodičovská pozornost.

Základním předpokladem zajištění optimální prevence v rodině je dle Vágnerové, aj. (2009, s. 49) naplnění potřeb dítěte. V následující kapitole se proto zaměříme na bližší popis souvislosti nenaplnění důležitých potřeb ve vztahu k motivaci a prevenci rizikového chování dětí v online prostředí.

2.1.1 Psychosociální potřeby dětí ve vztahu k motivaci a prevenci online rizikového chování

Předpokladem zdravého rozvoje osobnosti člověka je naplnění jeho základních potřeb. Kromě potřeb biologických je nutno zaměřit pozornost rovněž na potřeby psychosociální, jejichž nedosycenost se může projevit řadou potíží a problémů nejen v chování. V této části podáme krátké nahlédnutí na to, jak může nenaplnění určitých potřeb souviset s motivací a výskytem rizikového chování v prostředí internetu. Tato část se proto významně vztahuje k prevenci zajišťované v rodině, které se detailně věnujeme v předcházející kapitole.

Němcová (2015, s. 74) podává popis systému pěti základních sociálních potřeb, při němž vychází z psychoterapeutického přístupu *Pesso Boyden System Psychomotor*. Jsou jimi potřeba místa, potřeba bezpečí, potřeba podnětu, potřeba péče a výživy, potřeba podpory a potřeba limitu. První zmíněná, *potřeba místa*, souvisí s pocitem, že dítě má své teritorium, které mu je známé, které je ostatními respektováno a které je předvídatelné. Časté střídání míst může vést k přecitlivělosti a úzkostnosti v budoucím životě. Vágnerová, aj. (2009, s. 50) zmiňují, že *potřeba místa* je spojena s pocitem, že dítě patří k určitým lidem, je pro ně důležité a současně i tito lidé jsou důležití pro něj. Pokud je dostatečně naplňována, děti si odnášejí z rodiny pocit, že svět je bezpečné a dobré místo pro život. Děti jsou adaptabilní, dokážou se uplatnit v novém prostředí a přirozeně dávají prostor i ostatním lidem. Pokud dochází k neuspokojování, projeví se to dle Němcové (2015, s. 75) v chování dítěte například tím, že má tendenci odlučovat se od světa, žít ve fantazii a nacházet svůj domov

mimo běžnou realitu. Odvozujeme, že právě internet přináší možnost, jak z reálného světa uniknout a že právě jeho prostředí lze považovat za určitou kompenzaci. Toto potvrzují Šmahel, aj. (2012, s. 5), kteří tvrdí, že za motiv nadměrného užívání internetu je obecně považována snaha o kompenzaci nenaplněných psychických nebo sociálních potřeb, popřípadě může internet sloužit jako únik od problémů každodenního života. Zejména atmosféra sociálních sítí přináší dítěti pocit, že je sociálně přijímáno a že mu ve skupině náleží jeho vlastní místo. Vágnerová, aj. (2009, s. 50) uvádí jako projevy nedosycenosti této potřeby sníženou sebedůvěru, nedůvěru v druhé, tendenci k odmítání kontaktu s lidmi, nepřiměřené reakce či agresivní chování. Ve vztahu k prevenci rizikového chování na internetu lze odvodit, že snížená sebedůvěra může být vodítkem k preferenci online komunikace, jak uvádí např. Šmahel ve své knize *Psychologie a internet* (2003, s. 90). Komunikace online se pak může stát zdrojem mnoha nebezpečí, která jsou s kyberprostorem spojena. Nedosycenost této potřeby může dítě dovést také k tomu, že se ocitne v pozici agresora nebo i oběti (kyber)šikany (Vágnerová, aj. 2009, s. 50).

Naplňování druhé potřeby, *potřeby bezpečí*, rovněž souvisí s prevencí rizikových forem chování velmi úzce. Rodiče nebo jiní vychovatelé by měli dětem ukázat, že svět může ohrožení přinášet, ale že existují cesty, jak se jim vyhnout či účinně bránit. Je vhodné s dětmi o nebezpečí hovořit a povědět jim, co by je mohlo ohrožovat, jak tomuto ohrožení čelit a z čeho naopak strach mít nemusí (Vágnerová, aj. 2009, s. 51). Projevem nedostatečného uspokojení této potřeby může dle Němcové (2015, s. 78) být agresivní jednání, neboli přesunutá agrese, kterou dítě dává najevo své negativní pocity. Agrese dítěti dodává pocit kontroly a (paradoxně) zároveň bezpečí, které jinak postrádá. Tento aspekt lze považovat za možnou predikci účasti jedince na různých formách ubližování, včetně kyberšikany.

V případě *potřeby výživy, péče a podnětů* lze vyzdvihnout zájem a péči rodičů. Němcová (2015, s. 80) upozorňuje na to, že v současné době dochází k přesycování, kdy se rodiče snaží poskytnout dítěti mnoho příležitostí, které však vedou pouze k opačnému efektu, kdy dítě rezignuje, nenachází zalíbení v žádné činnosti a o nic se nezajímá. Za kvantitou přetěžující je možné považovat také informace na internetu a v mobilních telefonech. Naplňování *potřeby podpory* je důležité proto, aby dítě rodinu vidělo jako místo, kde najde bezpečný prostor pro vyjadřování svých vlastních názorů, pocitů a starostí. Při nedostatečném uspokojení by dítě mohlo mít problémy se svěřením svých trápení a mohlo by se obávat požádat rodiče o pomoc (Vágnerová, aj. 2009, s. 53). Právě prosba o pomoc, nalezení podpory a vědomí, že se na někoho mohou děti obrátit, jsou základní pilíře prevence všech forem rizikového chování, a proto je naplnění této potřeby velmi podstatné.

Opomenuta nesmí být ani *potřeba limitů a hranic*. Dětem by měly být stanoveny mantinely, a to jednotně od obou rodičů. Chybou je jak nestanovení žádných limitů, tak i nastavení limitů příliš úzkých. Děti, které mají v rodině hranice příliš pevně dané, mají tendenci před nimi utíkat, a to například k drogám. Naopak děti, jejichž rodiče zastávali bezhraniční výchovu, při které si dítě mohlo samo určovat, co bude kdy a jak dělat a nebyly mu stanovovány žádné mantinely, má později problém s respektováním autorit a s řízením vlastního jednání (Němcová 2015, s. 83). Ve vztahu k prevenci rizikového chování na internetu lze hovořit zejména o stanovování doby, po kterou může dítě být online a pravidel, kterými se má v online prostředí řídit. Dle Němcové (2015, s. 62) rodiče jen stěží zakážou dítěti určité online aktivity, avšak to, po jakou dobu bude internet používat, na jakých zařízeních a od jakého věku, mají ve svých rukou. V případě *potřeby limitu* nesmíme také opomenout, že dítě by se zároveň mělo naučit si vlastní hranice vymezovat, což ho učiní silnějším v situaci ohrožení nejen šikanováním, ale i ostatními nebezpečími nejen v online prostředí (Vágnerová, aj. 2009, s. 56). V následující části se již zaměříme na další důležitý činitel v prevenci rizikového chování, kterým je škola.

2.2 Škola v prevenci rizikového chování

Školu lze definovat jako společenskou instituci, v níž probíhá výchova a vzdělávání dětí a dospívajících. Je to místo, kde děti a dospívající tráví značné množství času, seznamují se s fungováním světa, poznávají kulturu, normy a hodnoty dané společností. Škola se tak podílí na formování jejich osobnosti (vlastností, citů, vůle a charakteru), a proto je významným prostředkem socializace. Je přípravou na vstup do samostatného osobního, občanského a profesního života (Průcha, Walterová, Mareš 2013, s. 297). Zákon číslo 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) ve znění pozdějších předpisů v paragrafu dvacet devět stanovuje, že školy mají jednoznačnou povinnost přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí a zajistit podmínky pro jejich optimální vývoj. Školy se také musí podílet na předcházení vzniku rizikových forem chování a zaručit dětem bezpečnost a ochranu zdraví. Úloze školy v prevenci je věnována následující část textu.

Postupy a povinnosti školy v prevenci rizikového chování určuje *Metodické doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k primární prevenci rizikového chování*. Každá škola si zpracovává *Minimální preventivní program*, který je zaměřen na způsoby podpory žáků ve směřování ke zdravému životnímu stylu, na způsoby osobnostního rozvoje a na zlepšování dovednosti komunikace. Tento program je vypracováván školním metodikem

prevence. Platí omezeně, vždy jeden školní rok. Dlouhodobějším preventivním programem je *školní preventivní strategie*, která vychází ze školního vzdělávacího programu, jež je utvořen na základě Rámcového vzdělávacího programu (RVP). Cílem strategie je zamezit vzniku rizikového chování nebo jej eliminovat (MŠMT 2010, s. 3). Problematika prevence rizikového chování by dle MŠMT (2010, s. 7–8) měla být přirozenou součástí vyučování. Neměla by tedy být pojmána za speciální, výjimečnou, ale tvořit zcela běžnou součást školního života a zasahovat do všech oblastí, kterých se prevence dotýká, konkrétně tedy do sféry „*psychosociálních dovedností, adaptability, sounáležitosti a existence*“ (MŠMT 2010, s. 8).

Za realizaci prevence ve škole je zodpovědný zejména ředitel školy, jehož úkolem je řešit veškeré problémy s rizikovým chováním, které se v dané škole objeví. Zároveň se na prevenci podílí zabezpečením poradenských služeb, jmenováním a podporou aktivit školního metodika prevence a spoluprací s krajským koordinátorem prevence a metodikem prevence v poradenském zařízení. Velmi důležitou roli plní školní metodik prevence, který se významně podílí na tvorbě a kontrole uplatňování Minimálního preventivního programu, na uskutečňování preventivních akcí a především na vedení ostatních pedagogických pracovníků školy ke správné aplikaci poznatků z oblasti prevence do jejich činnosti. Metodik prevence poskytuje rovněž poradenské a informační služby a podílí se na intervenci a zajištění péče v případě, že se žák do některé z forem rizikového chování již zapojil (MŠMT 2010, s. 6–7). Podobně jako každý jiný pedagog i metodik prevence může čerpat ze svého přímého kontaktu s žáky, provádět depistáž a vyhledávat projevy rizikového chování nebo jimi ohrožené žáky. Takto by měl činit i třídní učitel, jehož úloha zahrnuje práci s konkrétní třídou, se kterou je v bližším kontaktu, a proto má možnost odhalit varovné signály snáz než ostatní pedagogové. Měl by usilovat o navázání důvěrnějšího vztahu s dětmi, při třídnických hodinách s nimi komunikovat a naslouchat jim v případě, že ho požádají o pomoc (MŠMT 2010, s. 6). Možnost mít koho o ni poprosit je stěžejní pro vytvoření dobré atmosféry ve škole a pro získání pocitu bezpečí a jistoty (Jedlička 2015, s. 365). Třídní učitel by měl také motivovat k ustanovení vnitřních pravidel dané třídy a podporovat sounáležitost a přátelské vztahy mezi jejími jednotlivými členy. Má také větší možnost kontaktu s rodinou žáka, což mu poskytuje více příležitostí k odhalení potenciálních problémů v rodině, ze kterých by mohlo chování žáka vyplývat. Měl by také spolupracovat s metodikem prevence, předávat mu potřebné informace a současně přijímat jeho podněty a návrhy (MŠMT 2010, s. 6–7).

K efektivní prevenci rizikového chování přispívají také školní speciální pedagog (etoped), výchovný poradce nebo školní psycholog. Výchovný poradce působí na každé škole. Mezi jeho úkoly patří péče o psychický a sociální vývoj žáků. Svým působením se podílí i na předcházení nevhodnému chování. V oblasti výchovy se zaměřuje především na žáky s poruchami chování, na žáky se znaky sociální nepřizpůsobivosti, na děti trpící úzkostmi a na žáky procházejícími životními krizemi a obtížemi. Výchovný poradce úzce spolupracuje s učiteli a s poradenskými zařízeními. Podílí se i na koordinaci preventivních postupů školy nebo na realizaci různých šetření v rámci tříd. Velmi často se stává, že funkci výchovného poradce a školního metodika prevence vykonává tentýž pedagog (Bendl, aj. 2016, s. 53).

Na některých školách se lze kromě povinně zřízených funkcí výchovného poradce a školního metodika prevence setkat také se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Jejich služby však nejsou k dispozici na každé škole. Školní psycholog poskytuje konzultace, informace a poradenské služby žákům, jejich rodičům i učitelům. Podílí se na diagnostických úkonech, depistáži specifických poruch učení a chování i projevů rizikového chování. Pracuje s celými třídami a školou jako celkem, nejedná se pouze o individuální konzultace, které jsou však rovněž k dispozici mimo jiné například v případě potřeby krizové intervence. Školní speciální pedagog se zaměřuje na podporu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a podporu žáků, jejichž potřeby vyžadují aplikaci určitých podpůrných opatření. Poskytuje speciálně pedagogické poradenství, připravuje a ovlivňuje podmínky pro integraci a podílí se na tvorbě individuálních plánů. V případě etopeda se pak jedná o podporu integrace žáků s poruchami chování a emocí a rovněž o podíl na preventivních aktivitách školy (Bendl, aj. 2016, s. 56–57).

2.3 Specifická prevence rizikového chování na internetu v rodině a ve škole

Předcházení rizikům spojeným s prostředím internetu je součástí prevence kriminality, již má na starost Ministerstvo vnitra, a součástí prevence rizikového chování, která spadá pod resort Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Preventivní působení je pak zejména v rukou vychovatelů dětí, tedy rodiny a školy. Efektivní prevence rizikového chování na internetu by proto měla být cílena jak na ohroženou skupinu dětí a mládeže, tak i na jejich vychovatele (Szołkowski, aj. 2013, s. 141), kteří představují její sekundární cílovou skupinu (Václavková, Černý 2010 s. 58). V případě působení na dítě by prevence měla být založena jak na výše zmíněných zásadách nespecifické prevence, tak i na přímém ovlivňování způsobů používání PC. V této podkapitole proto seznámíme s konkrétními

možnými postupy rodiny a školy využívanými v prevenci rizikového chování dětí v online prostředí.

Výzkumné šetření EU Kids Online (Livingstone, aj. 2011a, s. 103) rozlišuje několik strategií, jak lze dítě chránit před hrozbami internetu. Patří mezi ně používání internetu spolu s dítětem, rozhovor s dítětem o jeho online zážitcích (tzv. „*aktivní mediace*“), seznámení s pravidly bezpečného chování v kyberprostoru (tzv. „*aktivní mediace bezpečného internetu*“) nebo omezování jednotlivých činností či času tráveného online (tzv. „*restriktivní mediace*“).

Rozhovor s dítětem o jeho online aktivitách a zážitcích je dle Sonii Livingstone, vedoucí projektu EU Kids Online, základem prevence. Rodiče a jiní vychovatelé by se měli zajímat o to, co dítě na internetu dělá, s kým komunikuje a jaké webové stránky navštěvuje. Přiměřený zájem je krokem k navození důvěry dítěte a základem pro získání povědomí o tom, zda se nenachází v nesnázích (London School of Economics and Political Science 2012, s. 1). Jak je uvedeno výše, jednou ze složek prevence je poučení dítěte o tom, jak se chovat v online prostředí. Děti by měly vědět, že internet je místem, které jim přinese mnoho výhod a prožitků, avšak zároveň by si měly být vědomy jeho mnohdy skrytých úskalí. Rodiče a jiní vychovatelé by dětem měli podhalit, co je v online světě může potkat a jak správně čelit případným problémům. Je třeba děti upozornit na možnost zneužití osobních údajů či fotografií. Měly by vědět, že nesmí nikomu sdělovat své celé jméno, adresu, telefonní číslo ani jiné citlivé údaje. Platí, že by na internetu, například v prostředí sociální sítě, měly komunikovat jen o tom, co by byly schopné říci každému z očí do očí. Děti by také měly být poučeny, že i kamarádovi, příteli či přítelkyni, které již osobně a dobře znají, mohou poslat jen takovou fotografii, kterou by bez problému vyvěsili na veřejné místo. Při komunikaci s cizími lidmi je pak namístě neposílat fotografii žádnou a nikdy neodhalit při hovoru s nimi svou tvář přes webkameru. Rodiče či jiní vychovatelé by měli vysvětlit, že pokud děti poznaly na internetu nového kamaráda, se kterým by se nyní rády setkaly osobně, je vždy nutné o tom informovat dospělého a vydat se na schůzku s ním ve skupině více lidí (Písecký, Kožíšek 2016, s. 82). Děti by dle Eckertové a Dočekala (2013, s. 166) měly být rovněž obeznámeny s faktem, že ne vše, co je tvrzeno online, platí současně také v reálném světě. Měly by být upozorněny na možnost setkání s nevhodným obsahem a vědět, že musí přestat stránku sledovat, vypnout obrazovku či od ní odejít a o svém zážitku mluvit s rodičem nebo s jiným dospělým, kterému věří. Ten by měl poté tuto zkušenost nahlásit v některém z center pro boj s nevhodným obsahem na internetu, například na policii, na webu Internet Hotline nebo Horká linka (Eckertová, Dočekal 2013, s. 91).

Pro všechna rizika platí jedna důležitá zásada, a to ta, aby dítě vyhledalo někoho dospělého, který mu s jeho problémem dokáže poradit. Tento krok je podmíněn tím, že dítě musí ve svém okolí znát alespoň jednu osobu, na kterou by se mohlo bez obav obrátit. Dítě by proto nemělo za svůj dotaz či připomínku býti káráno, ale vyslechnuto s trpělivostí a pochopením. V souvislosti s kyberšikanou Eckertová a Dočekal (2013, s. 76) zmiňují, že dítě se velmi obtížně svěřuje se svým trápením, a to proto, že zažívá ambivalentní pocity. Stydí se, viní samo sebe, věří, že si ubližování zaslouží. V očích rodiče i učitele chce být silné, bezproblémové, a proto raději snáší ústrky, než aby přiznalo, že je v nesnázích. Rodič či učitel je pak odkázán na sledování jiných varovných znaků, mezi které se řadí náhlé změny v chování, zhoršený prospěch, náhlé nepoužívání počítače, uzavřenost, smutek aj. Vychovatelé tedy musí pátrat po příčinách, všimnout si chování dítěte a věnovat mu náležitou pozornost. Věříme, že právě proto je důležité, aby nejen dětem, ale i rodičům a učitelům byla problematika kyberšikan a jiných rizik internetu dobře známa, protože jedině tak budou schopni dítěti adekvátně pomoci. Zároveň je třeba dodat, že dítě by si v každém případě mělo být vědomo toho, že v očích rodiče ani učitele neklesne, ať již prožije jakoukoliv nepříjemnost. Správná prevence proto spočívá rovněž v budování sebevědomí a v předání jistoty, že dítě je bezpodmínečně přijímáno, ať už se nachází v jakékoliv situaci.

K restriktivním opatřením patří zákazy nebo limitace určitých online aktivit. Využívány mohou být jak v rodině, tak i ve škole. V rodině by měly být mantinely zřetelně definovány oběma rodiči bez rozdílu a nejlépe na základě domluvy s dítětem. Ve škole mají restrikce podobu stanovených pravidel, která jsou sepsána ve školním řádu či jiných platných dokumentech, a to včetně sankcí plynoucích z porušení. Jedná se například o zákaz používání techniky (tabletů, mobilních telefonů nebo počítačů) při výuce. Rodiče i škola mají možnost využít technicky zajištěnou kontrolu, která dokáže blokovat nevhodné webové stránky. Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy stanovující *Standard ICT služeb ve škole* dokládá, že škola musí mít možnost bránit žákům v přístupu na takové internetové stránky a k takovým aplikacím, které si sama určí (MŠMT 2005, s. 8). Eckertová a Dočekal (2013, s. 91) podávají jako příklad nástroje k zamezení přístupu „*Net nanny parental controls, Kidswatch, AVG family safety*“ aj. K dispozici jsou i programy pro ochranu mobilních telefonů. Technicky lze také dítěti omezovat čas, po který bude u PC či množství aplikací, které má dovoleno využívat. Tuto ochranu lze nastavit i v systému Windows, pomocí funkce zabezpečení rodiny, která umožňuje jak dohled nad časem u PC a limitování aplikací, tak i blokaci nevhodných webů. Programů ochraňujících dítě před riziky je tedy celá řada, avšak zásadní je, aby rodičům i učitelům nejen o nich, ale

o veškerých zásadách prevence, byly předávány informace, které by dokázali efektivně využívat.

Szotkowski, aj. (2013, s. 142) uvádí, že prevence cílená na děti by měla být založena na skutečných příbězích obětí jednotlivých nebezpečných jevů. Centrum E-Bezpečí využívá modelových případů ze zahraničí. Konfrontace se skutečným příběhem totiž zvyšuje preventivní působení na děti a mladistvé. Szotkowski, aj. (2013, s. 144–145) dále upozorňují na nutnost edukace učitelů a rodičů o problematice. Učitelé by měli získat informace o postupech řešení problematických situací spojených s online světem. Proškolení nabízí projekt E-Bezpečí. Rodiče označuje za velmi problematickou skupinu a za nejefektivnější považuje spolupráci rodiny a školy, které se však málokdy dosahuje. Za optimální je pokládána rovněž prevence skrze TV pořady, novinové a jiné články či webové stránky.

V následující podkapitole se blíže seznámíme s řešením problematiky rizik internetu v rámci školní výuky, tedy především s tím, jak je toto téma zahrnuto do důležitého dokumentu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV).

2.3.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a prevence rizikového chování na internetu

Ve škole se nabízí několik možností, jak problematiku rizik internetu zahrnout do vzdělávacího i výchovného působení. Mohou být realizovány samostatné programy nebo se problematika může zařadit do běžného režimu školy. Nevylučuje to ani Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Vzdělávací obsah je zde členěn do devíti vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory, a do průřezových témat (MŠMT 2016, s. 14). Obsah, který se vztahuje k prevenci (online) rizikového chování, zde bude představen.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání hovoří o problematice rizikového chování v několika svých částech. Cílem vzdělávací oblasti *Informační a komunikační technologie* je, aby děti byly schopny vyhledávat informace v různých zdrojích a ověřit si tak jejich platnost a současně, aby dokázaly zaujmout správný postoj k nevhodným obsahům vyskytujícím se na internetu. Obsahem učiva jsou rovněž zásady bezpečnosti práce a prevence zdravotních rizik, která by mohla nastat v souvislosti s nadměrným nebo dlouhodobým používáním počítače (MŠMT 2016, s. 38–39). O tom pojednává rovněž vzdělávací oblast *Člověk a zdraví*, která se zaměřuje na uplatňování zásad psychohygieny a vyváženosti denních aktivit. Klade si za cíl vést žáky k ochraně a zodpovědnosti za své

zdraví, a to ve všech jeho složkách – fyzické, psychické i sociální. Žáci jsou seznamováni se zásadami zdravého životního stylu a získávají zde poznatky o sobě samém i svém soužití s blízkými a ostatními lidmi (MŠMT 2016, s 91). Významně se tak týká prevence všech forem rizikového chování. Součástí je také sexuální výchova, avšak zmínka přímo o problematice rizikové komunikace se sexuálním podtextem či sextingu zde chybí, a proto není jasné, zda je sem zařazena či nikoliv. Žákům je představována i problematika poruch příjmu potravy. Ani zde však není zcela zřejmé, zda jsou předávány i zkušenosti s rizikovými komunitami, které jsou vytvářeny na podporu tohoto rizikového chování. Významným tématem této oblasti je zvládání stresu, dovednost relaxace a předávání informací o tom, jak si poradit ve vypjatých situacích a jak zvyšovat psychickou odolnost.

Vzdělávací oblast *Člověk a zdraví* si rovněž klade za cíl vést žáky k seberegulaci, sebekontroli a sebeuvědomění. Tyto dovednosti jsou z hlediska prevence rizikových forem chování stěžejní. Problematika rizikového chování na internetu je pak přímo zmíněna v části věnující se autodestruktivním závislostem a bezpečnému chování a komunikaci, kde je prostor věnován i komunikaci v online prostředí. Rámcový vzdělávací program neopomíná ani osvojování dovednosti zvládání agresivity nebo získání poznatků o možnosti manipulace ze strany médií (MŠMT 2016, s. 94–95) či o důležitosti upozornění na možnost, že se dítě setká s rizikovým obsahem prezentovaným v mediích (MŠMT 2016, s. 50). Problematika přijímání a analýzy informací z médií je také obsahem průřezového tématu *Mediální výchova*, kterou nelze v případě online rizikového chování opomenout.

Vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět* se vztahuje k prevenci kyberšikany. Žáci si mají osvojit pravidla chování k druhým a poznat význam pomoci, solidarity a vzájemné úcty. Tato oblast se zaměřuje také na to, aby žáci byli schopni adekvátně jednat při ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti. Žák je veden ke zvládání vlastních emocí, zvládání rizikových situací a rizikového chování, osvojuje si principy soužití s druhými, učí se toleranci, komunikaci a poznává lidská práva a hodnoty (MŠMT 2016, s. 46). K prevenci šikany a kyberšikany by měl přispět i vzdělávací obor *Výchova k občanství*, který žáky učí ctít principy a pravidla života ve společnosti a přijímat odpovědnost za vlastní jednání, názory a chování (MŠMT 2016, s. 51 a 58). Seznamuje je rovněž s jejich právy a důležitostmi jejich ochrany a respektování (MŠMT 2016, s. 61). Na budování vztahů s lidmi je zaměřena i dříve zmíněná oblast *Člověk a zdraví*. Pro prevenci (kyber)šikany a sebepoznání je významný rovněž vzdělávací obor *Etická výchova* nebo průřezové téma *Osobnostní a sociální výchova*, které se soustředí jak na vztahy k druhým, tak i na seberozvoj (MŠMT 2016, s. 114 a 127).

Vidíme, že Rámcový vzdělávací program na rizika internetu nezapomíná. To, jak je jejich prevence reálně uskutečňována na konkrétní základní škole, je součástí našeho šetření.

2.4 Práva dítěte v kontextu prevence rizikového chování na internetu

V následující podkapitole stručně nastíníme problematiku dětských práv v kontextu prevence rizikového chování na internetu, protože i v rámci našeho šetření byla tato tematika zmíněna. Již výše bylo uvedeno, že dítě má právo na ochranu před všemi formami násilí, ubližování nebo urážení. Toto právo mu tedy zaručuje i právo na ochranu před nebezpečím internetu, ke které lze dle našeho názoru zařadit také prevenci rizikového chování. V kontextu online prostředí lze z dětských práv zmínit rovněž právo svobodně vyjadřovat vlastní názor, které je ustanoveno ve článku dvanáct a právo na svobodu projevu, které stanovuje článek třináct *Úmluvy o právech dítěte* (1993, s. 20–21), jež zahrnuje „svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem či prostřednictvím umění nebo jakýmikoliv jinými prostředky podle volby dítěte“. Vidíme, že v případě prevence rizikových situací v online prostředí lze tato práva určitým způsobem omezit. V případě, že rodič kontroluje obsah profilu na sociální síti, může se do značné míry podílet na tom, co dítě sdílí a co ne. Hranice mezi ochranou a omezováním přitom může být dětem mnohdy nejasná a její správné vymezení může být oběma stranami hodnoceno rozdílně. Je proto vždy namístě s dítětem o jeho činnostech hovořit a vysvětlit a zdůvodnit mu své stanovisko.

Zároveň *Úmluva o právech dítěte* v článku šestnáct (1993, s. 22) stanovuje, že „žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst. Každé dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým útokům nebo zásahům“. Rodičovská kontrola může z určitého úhlu pohledu představovat problematickou oblast. Důslednou kontrolu lze vzhledem k popsaným nebezpečím zcela jistě považovat za vhodnou, avšak technická kontrola či sledování historie navštívených stránek již, pokud jsou prováděny bez vědomí dítěte, zásah do soukromí představují. Čtení emailů či jiných online zpráv dítěte jsou již zcela v rozporu se zmíněnou částí *Úmluvy o právech dítěte*, která zdůrazňuje právo dětí na nezasahování do soukromé korespondence. Rodičovská kontrola by proto v každém případě měla být postavena na základě vzájemné důvěry, otevřené komunikace a dobrovolného sdělování zážitků, namísto toho, aby byla prováděna bez vědomí dítěte nebo aby plnila zastrahující funkci, čímž by dítě současně vedla k zatajování zkušeností, k obavám ze sdělení nepříjemností a rovněž k zásadnímu narušení vztahu mezi rodičem a dítětem.

V následující části práce přejdeme k prezentaci výsledků vlastního výzkumného šetření, v němž jsme se věnovali realizaci prevence rizikového chování na internetu v rodině a ve škole.

II. Praktická část

3 Prevence rizikového chování na internetu v rodině a ve škole

3.1 Úvod

V této části práce bude prezentováno vlastní výzkumné šetření, které bylo pojato jako kvantitativní. Gavora (2000, s. 34) popisuje kvantitativní strategii jako přístup, který pracuje s číselnými daty. Zjišťuje rozsah, frekvenci, je zaměřen na zmapování určitého jevu nebo vztahu mezi proměnnými. Punch (2008, s. 37) uvádí, že kvantitativní šetření začíná cílem a výzkumnými otázkami, které představují seznam proměnných, jimž bude věnována pozornost. Výzkumnými otázkami je pak určena i použitá metoda – dotazník, protože s jeho pomocí je třeba dané proměnné změřit u vybraného vzorku a zjistit, v jakém jsou vztahu (Punch 2008, s. 46). Gavora (2010, s. 57) dále rozlišuje tři základní typy kvantitativního výzkumu, a to popisný (deskriptivní), relační a kauzální. Deskriptivní výzkum charakterizuje jako výzkum, který usiluje o přesný popis zkoumaných jevů, mezi kterými však nehledá vztah. Pracuje proto s výzkumnými otázkami, na které nalézá odpovědi. Tato práce je deskriptivního charakteru, jejím cílem je tedy popsat stav vybraného jevu.

3.2 Cíle šetření a výzkumné otázky

Cílem této práce je zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu. Dílčím cílem je pak zjistit:

- a) rozsah komunikace zodpovědných dospělých a jiných osob s dětmi o nebezpečí na internetu,
- b) rozsah rodičovské kontroly dětí nad užíváním internetu,
- c) o jakých pravidlech bezpečného používání internetu byly děti informovány,
- d) od koho/odkud se děti dozívají o pravidlech bezpečného chování na internetu,
- e) rozsah nerespektování pravidel bezpečného chování na internetu dětmi.

Výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka tohoto šetření: Jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu?

Dílčí výzkumné otázky:

Vo1: Jaké postupy uplatňují rodiče v prevenci rizikového chování svých dětí na internetu?

Vo2: Jaké strategie prevence rizikového chování dětí na internetu používá škola?

Vo3: Jaká pravidla bezpečného chování na internetu a kým byla dětem vysvětlena?

Vo4: Jaký je rozsah nerespektování pravidel bezpečného chování na internetu dětmi?

3.3 Metodologie

Zvolenou výzkumnou metodou byly dotazníky pro tři skupiny respondentů – děti, jejich rodiče a jejich učitele. Chráska (2016, s. 158) definuje dotazník jako soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, na které respondenti odpovídají písemně. Ferjenčík (2000, s. 182) popisuje dotazník jako standardizované interview, které je respondentům předloženo v písemné podobě. Dle Chrásky (2016, s. 158) bývá dotazníku vytýkáno, že zjišťuje to, jak sami sebe respondenti hodnotí, ale ne to, jací skutečně jsou. Původním záměrem autorky práce bylo zvolit metodu rozhovorů s rodiči a jejich dětmi, avšak dotazníky byly upřednostněny pro zachování pocitu anonymity respondentů a možnosti dotazovat se dítěte a rodiče odděleně, kterou by rozhovor nemusel naplnit. Ferjenčík (2000, s. 183) mezi nevýhody dotazníku řadí nepružnost, kterou charakterizuje nemožností klást doplňující otázky. Dále zmiňuje, že formulace položek v dotazníku obsažených nemusí být pro respondenty srozumitelná. Věříme, že těmto dvěma problémům se podařilo předejít osobním zadáváním dotazníků, díky kterému mohly být doplňující otázky kladeny a případné dotazy respondentů zodpovězeny.

Jednotlivé dotazníky se zaměřovaly na stejné oblasti, a to proto, aby bylo možné odpovědi získané od jednotlivých skupin respondentů vzájemně porovnat. Obsažené položky se věnovaly užívání internetu dětmi a realizaci a hodnocení preventivních opatření v rodině a ve škole. Při jejich sestavení bylo vycházeno z odborné literatury, která se danou problematikou zabývá, z vlastních znalostí a také z mezinárodně realizované studie EU Kids Online (London School of Economics and Political Science 2010).

Dotazník pro děti

Cílem dotazníku pro děti bylo zjistit, jak děti internet používají, jaký je rozsah kontroly jejich aktivit na internetu rodiči, odkud se dozvídají o bezpečném chování v kyberprostoru a zda a jak daná pravidla někdy porušují. Jednotlivé položky se zaměřují na prevenci rizikových jevů popsaných v teoretické části této práce. Dotazník se věnuje rovněž všeobecným zásadám, které jsou stěžejní pro prevenci více forem rizikového chování (např. vztah rodiče s dítětem, vzájemná důvěra apod.). Celé znění dotazníku lze nalézt v příloze této práce.

Dotazník pro rodiče a jiné opatrovníky dítěte

K naplnění hlavního cíle práce, kterým bylo zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu, byl použit rovněž dotazník pro rodiče či jiné opatrovníky dítěte. Jeho cíli bylo zjistit, jaká je informovanost rodičů o aktivitách dítěte

v prostředí internetu, jaký je rozsah kontroly nad užíváním internetu dítětem a jaké postupy používají rodiče ve své výchově v oblasti prevence rizikového chování svých dětí na internetu. Úplné znění dotazníku je obsaženo v příloze této práce.

Dotazník pro učitele

Poslední použitou metodou v rámci výzkumného šetření byl dotazník pro učitele daných tříd. Jeho cílem bylo zjistit, jaké strategie používá škola v prevenci rizikového chování žáků na internetu, do jaké míry podporuje nebo omezuje využívání informačních a komunikačních technologií při výuce a jak je problematika rizikového chování na internetu řešena v rámci školních předmětů a preventivních programů a aktivit.

3.4 Charakteristika místa, průběhu šetření a výzkumného vzorku

Dotazníkové šetření bylo realizováno na Základní škole Bezručova v Hradci Králové v průběhu měsíce května roku 2016. Dotazník pro děti byl zadáván autorkou této práce v průběhu hodin výchovy k občanství. Osobní zadávání dotazníků bylo upřednostněno před online dotazováním vzhledem k možnosti kontaktu s respondenty. Výzkumná metoda dotazníku pak byla doplněna o pozorování reakcí respondentů na zadané položky a o rozhovor s dětmi na dané téma. Vyučovací hodiny byly věnovány prevenci rizikového chování na internetu a sama autorka práce měla příležitost s dětmi na toto téma vést krátkou diskuzi a dozvědět se další informace důležité pro výzkumné šetření. Dotazníky pro rodiče byly v průběhu této hodiny předány dětem, které je donesly rodičům domů k vyplnění a v následujících dnech je vrátily zpět autorce práce přímo ve škole. Dotazníky pro rodiče a děti byly označeny shodnými kódy, které zaručily rozpoznání odpovídající dvojice rodič a dítě, avšak při zachování veškeré anonymity. Dotazníky pro učitele byly předány zástupci ředitele dané školy, který byl ochoten je předložit kolegům k vyplnění a následně je navrátit autorce práce.

Výzkumný vzorek byl tvořen třemi skupinami respondentů – dětmi, jejich rodiči a učiteli. Dotazník byl zadán celkem padesáti třem dětem. Vzhledem k osobnímu zadávání autorkou práce se podařilo získat zpět všechny dotazníky kompletně vyplněné. Počet dotázaných rodičů byl shodný s počtem dětí, avšak návratnost zde činila 85 %, dotazník vyplnilo čtyřicet pět rodičů. Do výsledků šetření bylo tedy zařazeno čtyřicet pět dvojic rodič–dítě, abychom měli možnost porovnání získaných údajů. Učitelů bylo osloveno patnáct, dotazník však vyplnilo deset z nich, návratnost tedy činila 66 %. Celkový počet oslovených respondentů dosáhl hodnoty sto dvacet jedna, počet navrácených a kompletně vyplněných dotazníků pak byl sto osm. Návratnost tedy činila 89 %.

Mezi respondenty z řad dětí bylo dvacet dva dívek a dvacet tři chlapců věkové kategorie jedenáct až třináct let. Šesti chlapcům a pěti dívkám bylo v době vyplnění jedenáct let, patnácti chlapcům a čtrnácti dívkám dvanáct let a dvěma chlapcům a třem dívkám bylo třináct let. Tato věková kategorie byla zvolena vzhledem k zařazení problematiky sextingu, a to v souladu s metodikou EU Kids Online, která doporučuje na toto téma hovořit s dětmi ve věku od jedenácti let výše (Livingstone, aj. 2011a). Rodičům, popř. jiným opatrovníkům dítěte byl předán vždy jeden dotazník, který však mohli vyplňovat i ve dvojici (matka–otec). Ve třiceti sedmi případech vyplnila dotazník matka dítěte, ve čtyřech otec dítěte, ve třech případech odpovídali oba rodiče společně a jedním respondentem byl prarodič dítěte.

3.5 Etické aspekty šetření a jeho limity

Na tomto místě je třeba podotknout, že autorka práce si je vědoma limitů realizovaného šetření. Limit šetření bychom mohli nalézt ve zvolené metodologii, kterou bylo dotazníkové šetření. Jak již bylo zmíněno, dotazník byl vybrán zejména proto, že splňoval kritérium zachování anonymity respondentů. Je však důležité vzít na vědomí, že člověk může odpovědi v dotazníku vědomě i nevědomě ovlivnit a může tak dojít ke zkreslení určitých informací. Určitou kompenzací tohoto limitu měl být přímý kontakt s respondenty v průběhu vyplňování a pozorování jejich reakcí. Doplněním informací byl také rozhovor s dětmi a učiteli na dané téma. Dalším limitem může být výběr výzkumného vzorku, který byl omezen na děti navštěvující daný ročník základní školy, jejich rodiče a učitele. Jedná se tedy o výsledky dané skupiny a nelze je proto zobecnit na celou populaci. Dotazníkové šetření bylo pojato jako anonymní. K etickým aspektům práce lze poznamenat, že účast dětí byla schválena vedením školy, každé dítě pak mělo možnost svou participaci odmítnout. Rovněž záleželo zcela na rodičích dítěte, zda dotazník vyplní, nebo ne. Položky byly koncipovány tak, aby respondent neutrpěl jakoukoliv újmu a necítil ostych při vyplňování, čemuž napomohla především zaručená anonymita dotazníkového šetření.

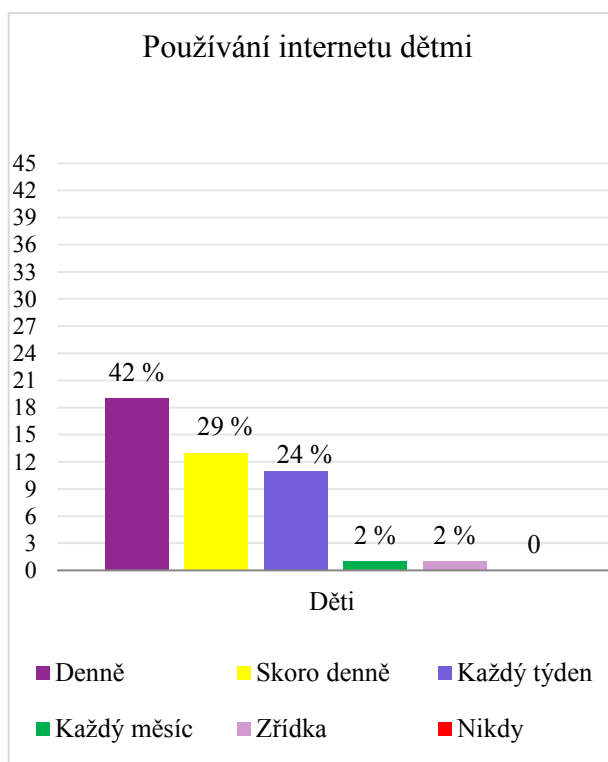
3.6 Vyhodnocení a interpretace získaných dat

Některé položky dotazníku byly voleny tak, aby údaje získané od tří skupin respondentů bylo možné vzájemně porovnávat. Výsledky budeme proto prezentovat rozdělené do tří oblastí a u položek, které byly porovnávány, uvedeme odpovědi jednotlivých skupin respondentů společně. Rozdíly v odpovědích chlapců a dívek nebo údaj o pohlaví dítěte bude uváděn jen v případě, že by byly rozdíly výrazné nebo pokud by se jednalo o položku, u níž by mohl být údaj o pohlaví důležitý.

3.6.1 Přístup k internetu a jeho užívání

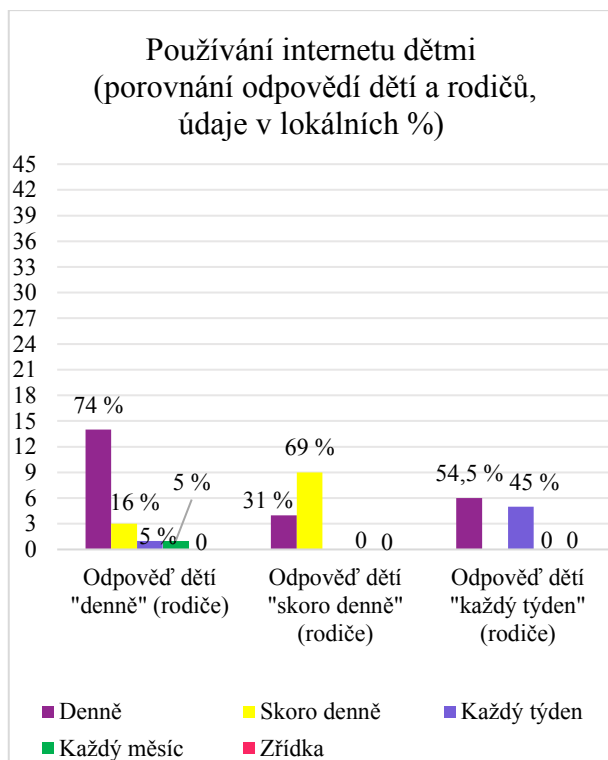
V první části se zaměříme na výsledky v oblasti přístupu k internetu a jeho užívání. Uvedeny zde budou výsledky respondentů – dětí a jejich rodičů, jejichž odpovědi budou vzájemně porovnávány. Popsán bude rovněž přístup k internetu v prostředí školy a využívání internetu dětmi ke školní práci.

V následujícím grafu prezentujeme výsledky položky věnující se frekvenci používání internetu zúčastněnými dětmi. Komentář uvedeme dále v textu, kde budou porovnány informace získané od dětí a rodičů.

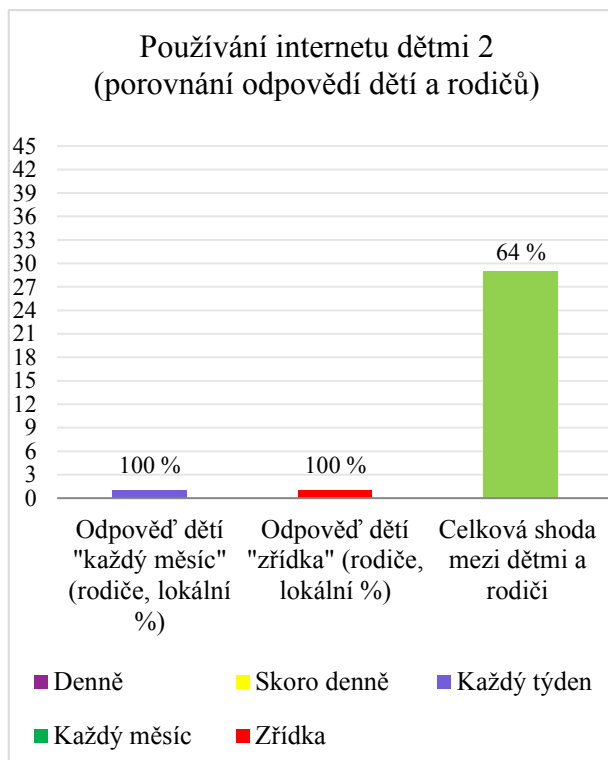
Graf 1: Frekvence používání internetu dětmi

V následujících dvou grafech jsou prezentovány rozdíly v odpovědích dětí a jejich rodičů. Odpovědi rodičů byly rozděleny do kategorií dle zvolené odpovědi dítěte, údaje jsou uváděny v lokálních procentech. V prvním grafu jsou proto představeny odpovědi rodičů dětí, které se k internetu připojovaly denně, skoro denně a každý týden a ve druhém grafu odpovědi rodičů, jejichž děti používaly internet každý měsíc či zřídka.

Graf 2: Frekvence používání internetu – porovnání

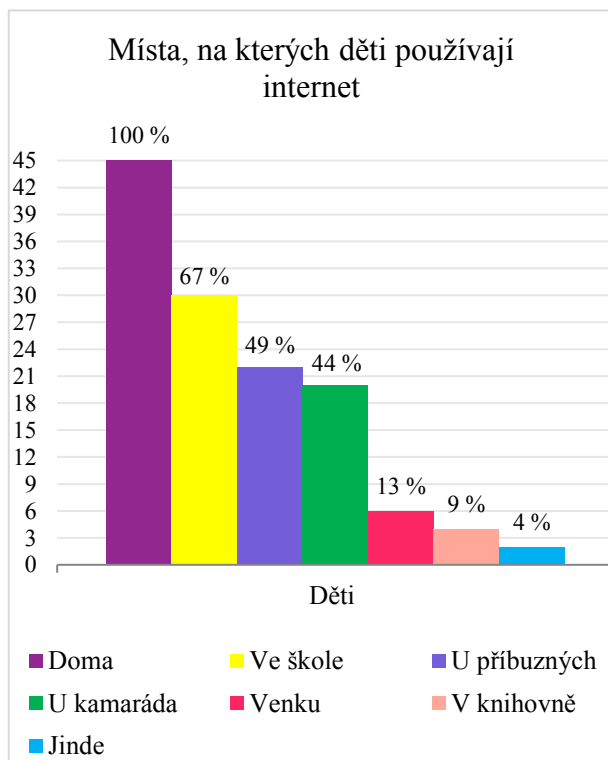
Z námi realizovaného dotazníkového šetření vyplynulo, že dle svého tvrzení používalo denně internet devatenáct dětí ze sledované skupiny (42 %). Jejich rodiče toto potvrdili ve čtrnácti případech (74 %). Tři rodiče namísto denního připojování k internetu zvolili možnost, že dítě je online skoro denně, jeden rodič věřil, že dítě používá internet každý týden a jeden rodič se domníval, že se dítě k internetu připojuje každý měsíc. Skoro denně používalo internet třináct dětí (29 %). Jejich rodiče vybrali stejnou odpověď v devíti případech (69 %), čtyři se domnívali, že dítě je online denně (31 %). Výsledky dívek a chlapců byly vyrovnané, denně používalo internet devět dívek a deset chlapců. Každý týden bylo online jedenáct dětí (24 %). Jejich rodiče se s nimi na této skutečnosti shodli v pěti případech (45 %), šest rodičů uvedlo, že dítě potřebuje internet každý den.

Graf 3: Frekvence používání internetu – porovnání 2

Ve skupině respondentů se vyskytli dva, kteří nebyli příliš častými uživateli internetu. Jedno dítě se k němu připojovalo každý měsíc. Jeho rodič se zmýlil a uvedl, že je dítě online častěji – každý týden. Jedna dvanáctiletá dívka používala internet zřídka, tedy méně než jednou za měsíc, což její matka potvrdila.

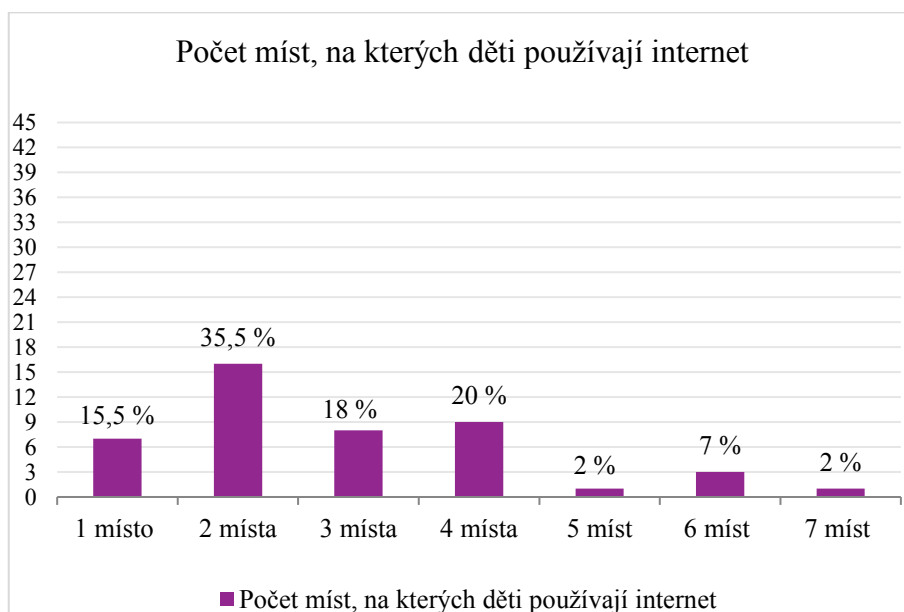
Kromě frekvence používání internetu jsme se dotazovali rovněž na to, na jakých místech k němu mají děti přístup. Výsledky prezentuje následující graf.

Graf 4: Lokality, ve kterých děti používají internet

Výsledky ukazují, že všechny děti, které se zúčastnily dotazníkového šetření, měly zajištěno a využívaly internetové připojení v domácím prostředí. Nadpoloviční většina, třicet dětí (67 %), se k internetu připojovala také ve škole, kde je k němu zajištěn přístup v celém prostoru. Téměř polovina dětí (dvacet dva dětí, 49 %) také někdy trávila na internetu čas u příbuzných. Podobný je i podíl dětí, které bývaly online u svých kamarádů (dvacet dětí, 44 %). Děti si nějaké webové stránky prohlížely rovněž během pobytu venku, například přes mobilní telefon (šest dětí, 13 %). Menšina dětí se k internetu připojovala v knihovně (čtyři děti, 9 %). Děti doplnily, že internetu věnují čas také v průběhu dovolené či na dětském táboře.

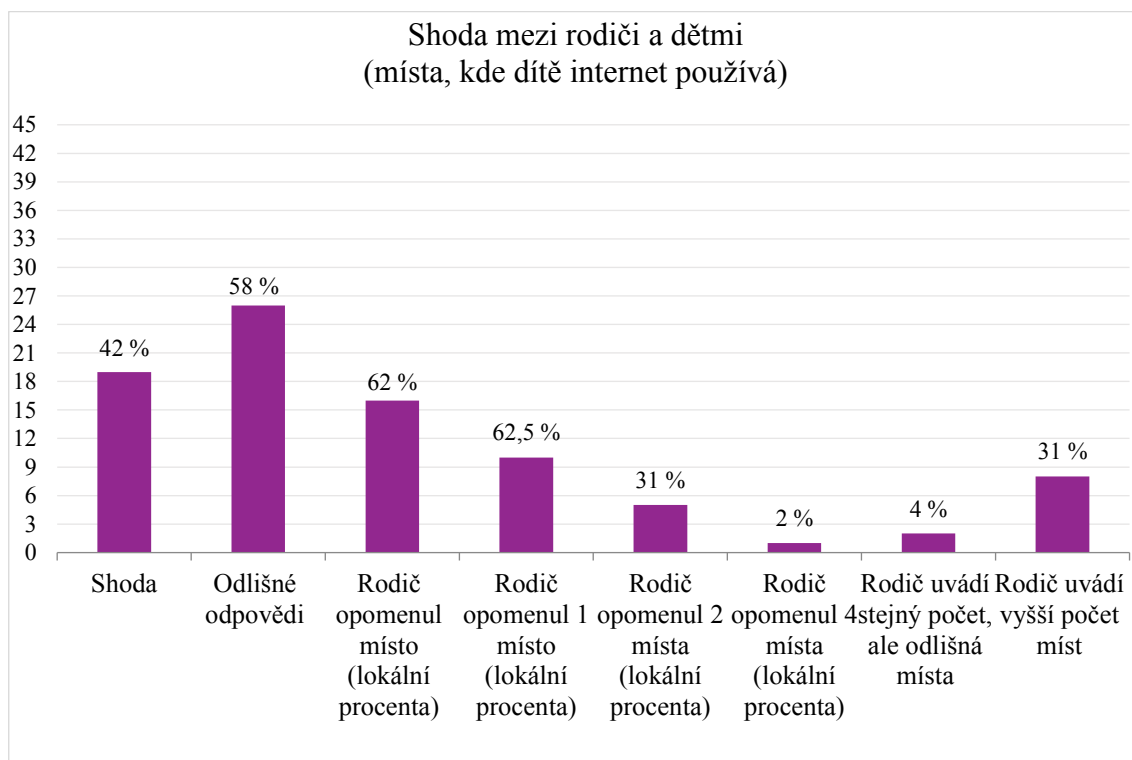
Sledován byl rovněž počet míst, na kterých děti internet používají.

Graf 5: Počet míst

Pro zajištění efektivity prevence rizikového chování na internetu je třeba, aby byl rodiči počet míst, kde děti internet používají, brán na zřetel. Zejména pokud rodič spoléhá na technicky zajištěnou rodičovskou kontrolu nebo blokadu některých stránek, je užívání internetu na jiném počítači či na jiné síti překážkou. Nejčastěji byla dětmi uvedena dvě místa (celkem šestnáct odpovědí, 35,5 %), následována místy čtyřmi (devět odpovědí, 20 %), třemi (osm odpovědí, 18 %), jedním (sedm odpovědí, 15,5 %), šesti (tři odpovědi, 7 %) a pěti se sedmi (vždy jedna odpověď, po 2 %). Průměrně děti používaly internet na třech místech (vážený průměr 2,87).

Následující graf zobrazí srovnání odpovědí rodičů a dětí, podrobnější informace o rozdílech pak uvádíme v následujícím komentáři.

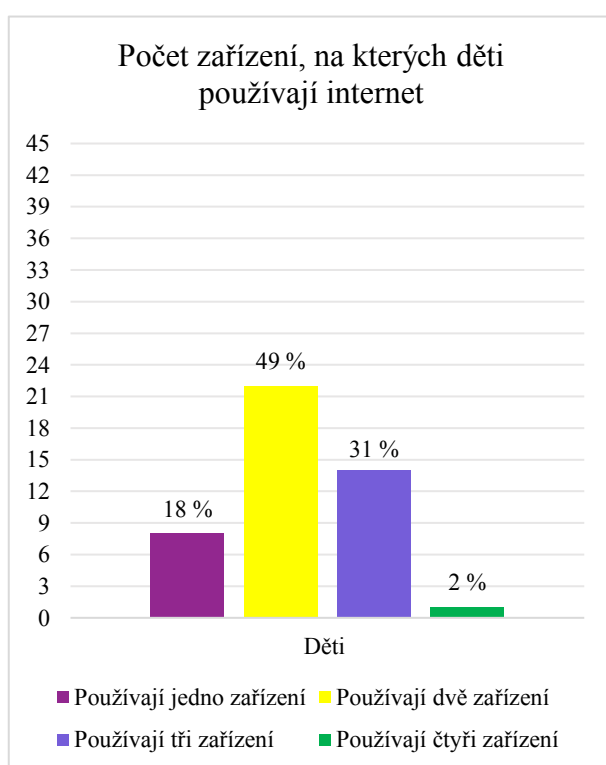
Graf 6: Shoda mezi rodičem a dítětem na lokalitách, kde dítě internet používá

Mezi odpověďmi rodičů a dětí došlo v našem šetření ke shodě v devatenácti případech (42 %), dvacet šest rodičů (58 %) tedy uvedlo jiný počet lokalit nebo označilo odlišná místa než jeho dítě. V 62 % případů (počtem v šestnácti případech), kdy se odpovědi lišily, rodič některé z míst, kde se jeho dítě připojuje k internetu, opomenul. V deseti případech rodič zapomenul na jedno místo, v pěti případech na dvě místa a v jednom případě dítě používalo internet na šesti místech, avšak rodič věděl pouze o dvou z nich. Nejčastěji rodiče zapomínali, že dítě bývá online u kamarádů (osm), dále u příbuzných (sedm), ve škole (pět) či v knihovně (dva).

Nyní připojíme podrobnější komentář k odlišnostem odpovědí týkajících se počtu míst, kde dítě internet používá. Na jednom místě bývalo dle svého tvrzení online sedm dětí. V pěti případech došlo mezi dítětem a rodičem ke shodě, kdy rodič rovněž zvolil možnost „jedno místo“. Ve dvou případech se odpovědi lišily. Rodiče se domnívali, že děti používají internet na dvou a pěti místech. Na dvou místech se k internetu připojovalo šestnáct dětí. S rodiči se na této skutečnosti děti shodly ve čtyřech případech. Čtyři rodiče naopak jedno místo opomenuli, šest uvedlo namísto dvou lokalit lokality tři a dva z rodičů sice označili stejný počet, ale místa se, oproti tvrzení dítěte, lišila. Na třech místech používalo internet osm dětí.

Ve čtyřech případech se rodič se svým dítětem na tomto počtu shodl, jeden rodič opomenul dvě místa, tři rodiče jedno místo. Na čtyřech různých místech se k internetu připojovalo devět dětí. Ke shodě s rodiči došlo ve třech případech, další trojice rodičů zvolila o jedno místo méně, poslední trojice pak o dvě lokality méně. Na pěti místech používal internet jeden dvanáctiletý chlapec. Jeho rodič byl o všech těchto místech informován. Na šesti místech bývaly online tři děti. O všech místech věděl pouze jeden z rodičů. Druhý rodič uvedl o dvě místa méně, třetí o čtyři místa méně. Na sedmi místech, podobně jako na pěti, se k internetu připojoval jeden dvanáctiletý chlapec, jehož rodič byl se všemi místy obeznámen.

Šetření se rovněž věnovalo zařízením, která dětem k přístupu na internet slouží. Výsledky prezentuje následující graf.

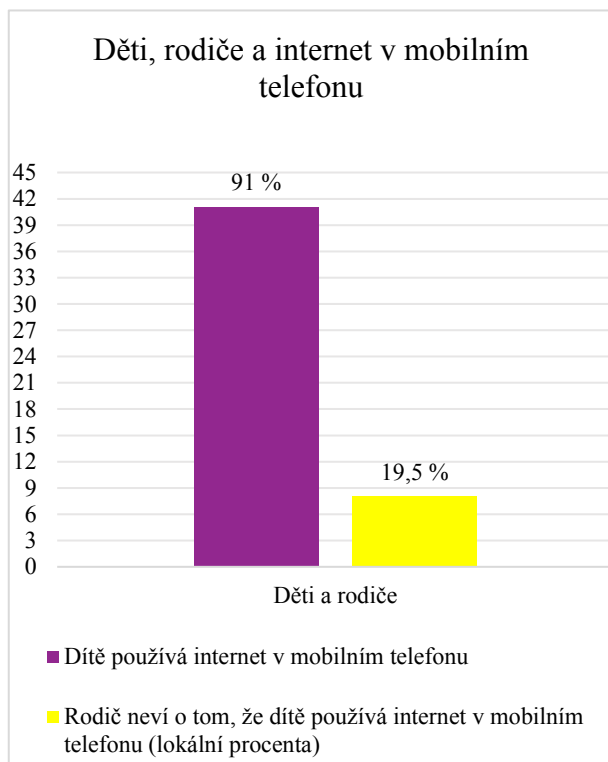

Graf 7: Počet zařízení

Ukázalo se, že všechny děti, které se účastnily, měly k internetu přístup na svém vlastním elektronickém zařízení. Nejvíce dětí se k internetu připojovalo pomocí dvou zařízení (dvacet dva, 49 %), čtrnáct dětí označilo tři zařízení (31 %), osm dětí jedno (18 %) a jedno dítě (2 %) používalo internet na čtyřech různých zařízeních. Průměrně tedy měly děti k dispozici dvě elektronická zařízení (vážený průměr: 2,22).

Informace o počtu zařízení stejně jako o počtu míst je pro naše šetření významná z hlediska možnosti sledovat vztahy mezi odpověďmi dětí a jejich rodičů. Vzhledem k předpokladu, že elektronická zařízení dětem pořizují jejich rodiče, zaměřili jsme se

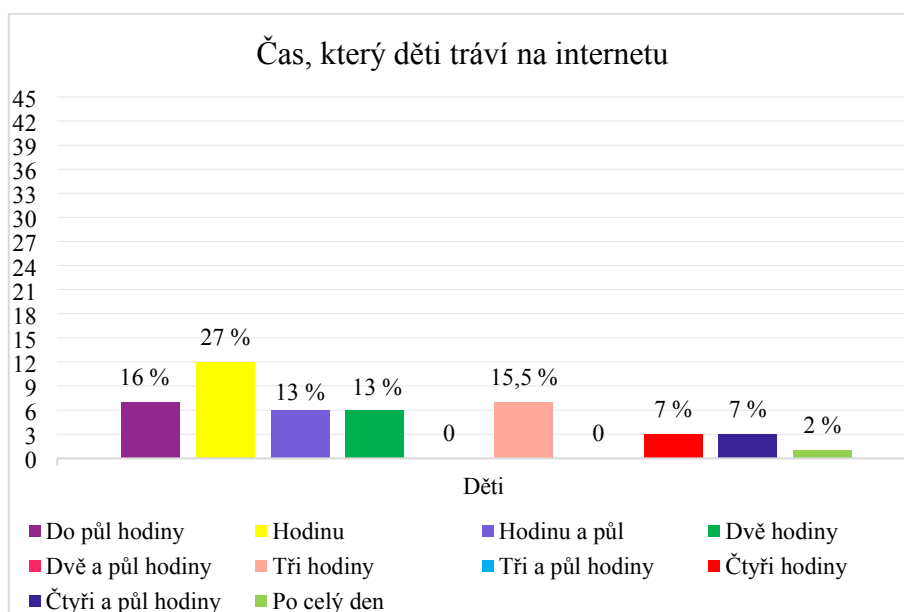
v tomto případě pouze na to, zda je rodič informován o tom, jestli se jeho dítě připojuje k internetu přes mobilní telefon.

Graf 8: Internet v mobilu

Výsledky ukázaly, že internet v mobilu používalo čtyřicet jedna dětí (91 %) a o této skutečnosti nevědělo (či ji zapomnělo uvést) osm rodičů (19,5 %).

Sledována byla rovněž doba, po kterou jsou děti online. Výsledky znázorňuje následující graf.

Graf 9: Doba používání internetu

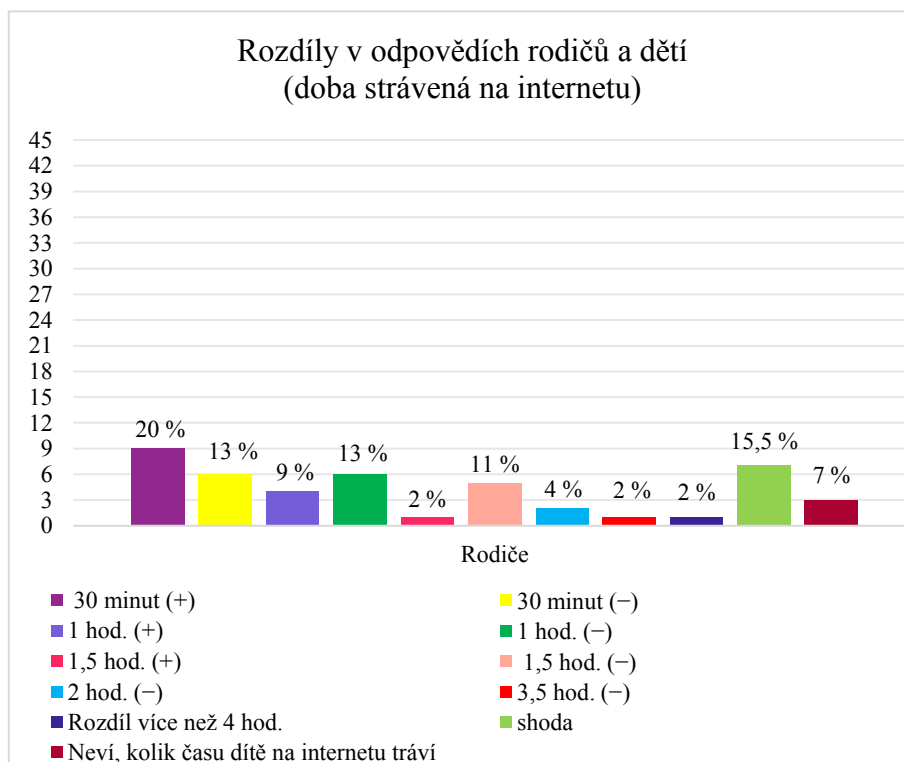
Pro přehlednost a přesnost prezentování výsledků v tabulce rozdělujeme odpovědi dle frekvence užívání internetu a doby na něm strávené.

Tabulka 1: Užívání internetu dětmi

Doba na internetu	Frekvence				
	Denně	Skoro denně	Každý týden	Každý měsíc	Zřídka
30 minut	4	2	0	1	0
Jedna hodina	4	2	5	0	1
90 min.	3	1	2	0	0
Dvě hodiny	4	1	1	0	0
Tři hodiny	4	1	2	0	0
Čtyři hodiny	0	2	1	0	0
Čtyři a půl hodiny	0	3	0	0	0
Po celý den	0	1	0	0	0
Celkem	19	13	11	1	1

Nejkratší dobu, tedy maximálně půl hodiny za jeden den, na internetu trávilo sedm dětí ze sledované skupiny respondentů (15,5 %). Čtyři respondenti uvedli, že jsou po tuto dobu online denně, dva skoro denně a jeden respondent pak používal internet po tuto dobu každý měsíc. Nejvíce dětí na internetu pobývalo jednu hodinu za den (dvanáct dětí, 27 %). Čtyři děti byly hodinu online každý den, dvě téměř každý den, pět každý týden a jedno dítě zřídka. Hodinu a půl nebo dvě hodiny si nějaké webové stránky prohlíželo dvanáct dětí ze sledované skupiny (šest dětí pro jednotlivé časy, po 13 %). Devadesát minut používaly internet denně tři děti, téměř denně jedno dítě a každý týden dvě děti. Dvě hodiny potřebovaly internet denně čtyři děti, skoro denně a každý týden jedno dítě. Sedm dětí (15,5 %) přiznalo, že pobytu u počítače obětuje až tři hodiny za jeden den, přičemž u čtyř ze sedmi těchto dětí tomu tak bylo každý den, u jednoho dítěte pak téměř každý den a u dvou každý týden. Nejvíce času, čtyři až čtyři a půl hodiny, věnovalo internetu celkem šest dětí (tři děti pro jednotlivé časy, 7 %). Doplníme, že tyto děti se k internetu připojovaly skoro denně, pouze jedno dítě bylo po dobu čtyř hodin online každý týden. Rovněž zmíníme, že mezi respondenty se vyskytla dívka, která používala internet skoro denně, a uvedla, že je online

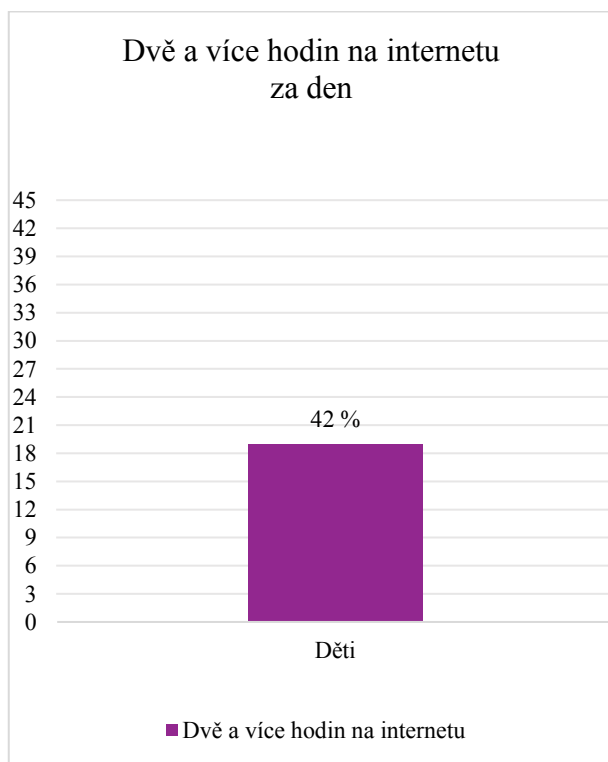
po celý den. Její matka však tvrdila, že dítě není třeba kontrolovat, protože doba, po kterou je dívka na internetu, není příliš dlouhá. Mezi ostatními rodiči a jejich dětmi pak shoda nastala v sedmi případech. Rozdíly v odpovědích rodičů a dětí znázorňujeme v následujícím grafu.

Graf 10: Shoda v odpovědích rodičů a dětí (doba na internetu)

Nejčastěji se rodiče zmýlili o dobu třiceti minut. Tento rozdíl lze dle autorky práce považovat za zcela přijatelný a může souviset s tím, že doba na internetu se liší dle dní, aktuálních úkolů do školy apod. Dobu o třicet minut delší uvedlo devět rodičů (20 %), kratší pak šest rodičů (13 %). O hodinu kratší dobu označilo šest rodičů (13 %), o hodinu delší pak čtyři rodiče (9 %). Šest rodičů se zmýlilo o devadesát minut, z toho jeden uvedl dobu o jednu a půl hodinu delší (2 %) a pět rodičů (11 %) kratší. Dva rodiče (4 %) se rozhodli pro dobu o dvě hodiny kratší. Výrazný rozdíl pak nastal v jednom případě, kdy se odpověď rodiče lišila od odpovědi dítěte o tři a půl hodiny (2 %). Jak jsme již zmínili, tři rodiče nevěděli, kolik času dítě na internetu tráví a v jednom případě rodič konstatoval, že čas, po který je dítě na internetu, není třeba limitovat, ačkoliv jeho dítě tvrdilo, že je k němu připojeno po celý den. Výše bylo zmíněno, že čtyřicet jedna dětí používalo internet v mobilu, což bylo opomenuto osmi rodiči. Nabízí se proto otázka, zda by výraznější rozdíly v uváděných časech mohly souviset právě s tímto zjištěním. Tito rodiče se zmýlili ve třech případech, a to o dvě hodiny, šedesát minut a půl hodinu, v ostatních případech byly odpovědi shodné.

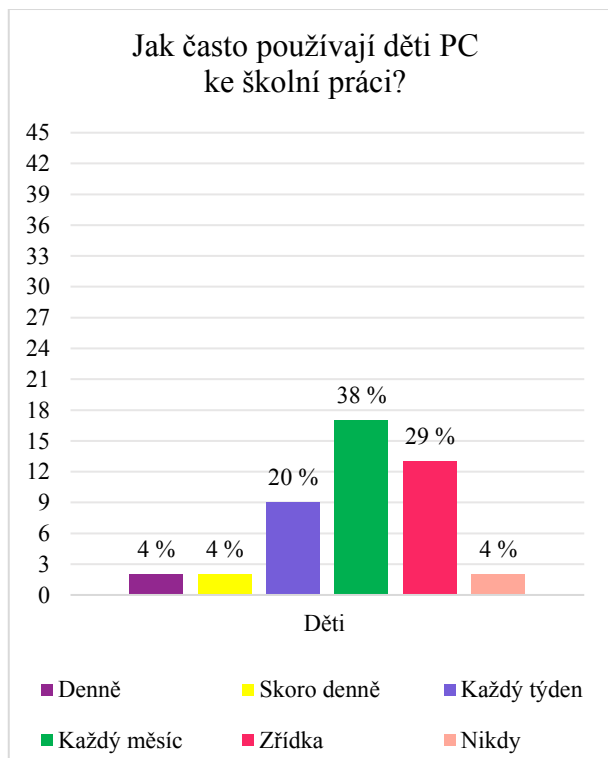
V teoretické části práce bylo popsáno, že z hlediska sedavého chování byla za přijatelnou denní dobu trávenou sledováním televize určena doba nepřesahující dvě hodiny (Committee on Public Education 2001, s. 424). Předpokládáme, že toto doporučení může být aplikováno i na dobu používání internetu. Přidáváme proto graf, který ukazuje, kolik dětí pobývalo na internetu dvě a více hodin za jeden den.

Graf 11: Nadměrné užívání internetu

Dvě a více hodin za jeden den trávilo na internetu devatenáct dětí (42 %). Jedna dívka pak dokonce uvedla, že bývá k internetu připojena většinu dne (viz výše). Jak již bylo zmíněno, doba, po kterou je internet užíván, není rozhodujícím kritériem pro stanovení závislosti, avšak je ukazatelem sedavého chování, které je hodnoceno jako nežádoucí z hlediska zdravého životního stylu. Informace o době strávené na internetu je tak hodnotná nejen pro vědní obor etopedie zaměřující se na oblast rizikového chování v oblasti pohybového režimu, ale i pro ostatní vědní obory věnující se zdraví a volnému času dětí a mladistvých.

Vzhledem k tomu, že jsme se v našem šetření zaměřili rovněž na úlohu školy v prevenci rizikového chování na internetu, připojíme na toto místo informaci o tom, zda a jak často používaly děti internet ke školní práci. Na tuto položku bude navázáno dále v textu. Výsledky prezentujeme v následujícím grafu.

Graf 12: Používání PC ke školní práci

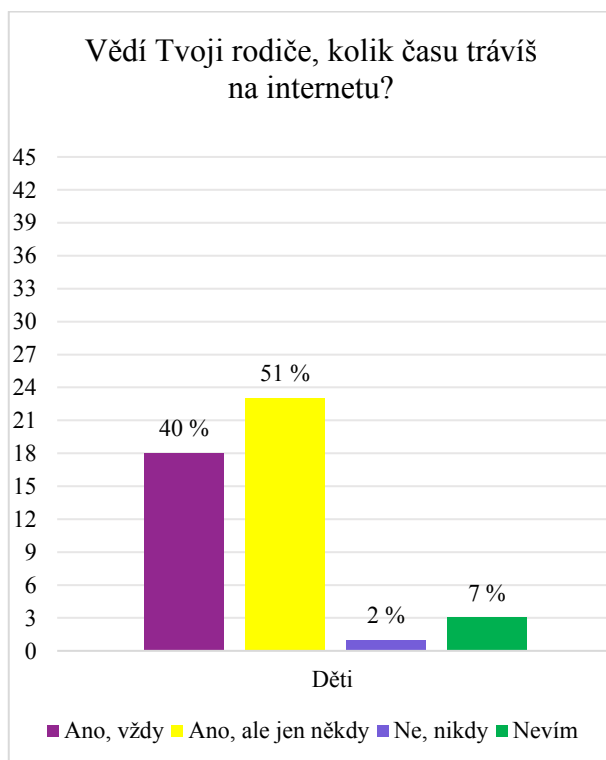
Šetření prokázalo, že ke školní práci někdy používalo PC či internet čtyřicet tři dětí (95,5 %). Dvě děti (4 %) je potřebovaly ke školním úkolům denně, dvě skoro denně. Minimálně jednou týdně se na PC či internetu připravovalo do školy devět dětí (20 %). Nejvíce dětí (sedmnáct, tedy 38 %) jich při učení využilo alespoň jednou měsíčně. Méně než jednou měsíčně plnilo školní úkoly s pomocí PC nebo internetu třináct dětí (29 %), dvě děti (4 %) nikdy internet ani PC k těmto činnostem nepotřebovaly.

V této části textu budou komentovány výsledky položek dotazníku pro učitele, které se věnovaly přístupu dětí k počítačům a internetu a jejich využívání ke školní práci. Jak již bylo zmíněno výše, děti se mohly k internetu připojovat v celém prostoru školy. Blokovány byly nevhodné webové stránky, např. pornografie, stránky s agresivní tematikou a stránky propagující rizikové způsoby chování (poruchy příjmu potravy či sebepoškozování). Možnosti prohlížení emailu ani Facebooku nebyly omezeny. Dále bylo zjišťováno, zda jsou dětem ve škole zadávány úkoly, které je nutno splnit s využitím počítače či internetu. Výsledky ukázaly, že úkoly, při kterých dítě potřebuje PC, zadávala polovina zúčastněných

učitelů. Čtyři učitelé někdy zadali úkol na PC přímo ve škole, jeden učitel pak požadoval po dětech využívání PC i při plnění domácích úkolů. O tom, kolik úloh, které je třeba zpracovávat na počítači, zadávají kolegové, byli někdy, ale ne vždy, informováni tři učitelé. Sedm z deseti učitelů nepovolovalo využívání počítače či tabletu k pořizování zápisků, dva učitelé se zatím s takovým požadavkem dětí nesetkali a jeden učitel připsal, že tuto možnost dovoluje v případě nemoci dítěte.

3.6.2 Prevence rizikového chování na internetu ze strany rodiny a školy

V této části textu budou představeny výsledky položek hlavní části výzkumného šetření, která se věnovala přístupu rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí v prostředí internetu. Nejprve se zaměříme na informovanost rodičů o tom, kolik času dítě tráví na internetu.

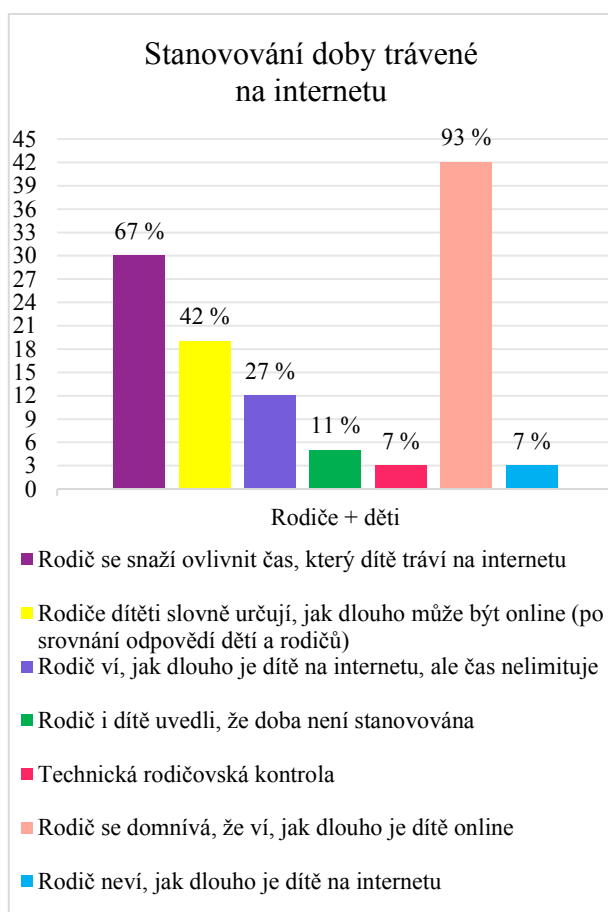

Graf 13: Povědomí rodičů o době, po kterou dítě internet používá

Jak již bylo popsáno, na době, po kterou dítě pobývá na internetu, se se svými dětmi shodlo sedm rodičů ze sledovaného vzorku (15,5 %). Na to, zda rodiče vědí, kolik času děti internetu věnují, jsme se dotázali dětí samotných. Tato otázka je doplňující k přímému dotazu na přesný čas a pomáhá rovněž odhalit konzistentnost rodičovského přístupu ke kontrolování doby strávené online. Více než polovina dětí (dvacet tři, 51 %) uvedla, že jsou rodiče o tom, kolik času tráví na internetu, informováni, ale není tomu tak vždy. Tento

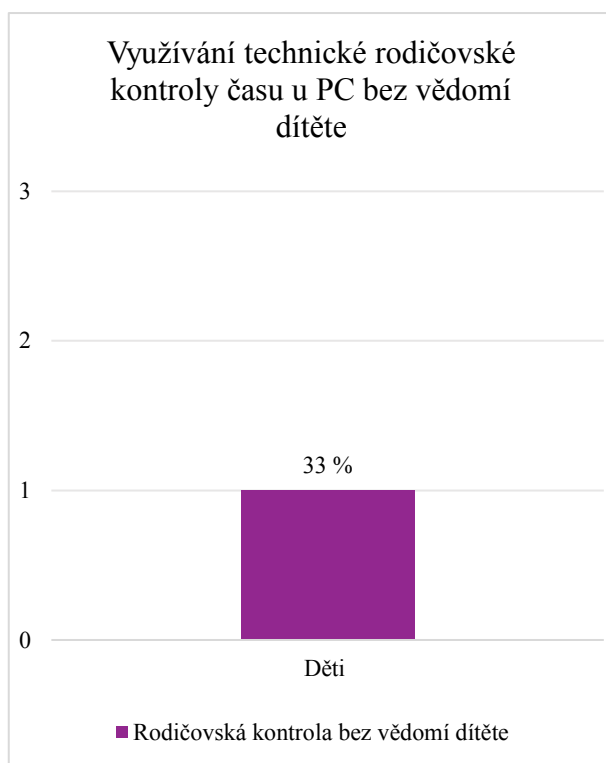
fakt může být jistě ovlivněn kontextem situace a není nutné jej považovat za znepokojující, zároveň však může být signálem, že přístup rodičů není jednotný či ne zcela důsledný. Oproti tomu však osmnáct dětí ze sledované skupiny (40 %) uvedlo, že jejich rodiče o tom, jak dlouho jsou na internetu, vědí vždy. Celkem čtyřicet jedna dětí (91 %) tak potvrdilo, že jejich rodiče vědí, po jakou dobu jsou online. Přestože v našem šetření došlo k 15,5% shodě na době, po kterou děti používají internet, výsledky této položky dokazují, že alespoň někdy projevilo zájem o to, jak dlouho jsou děti online, 91 % rodičů. Pouze jeden žák uvedl, že rodiče o čase, po který je online, zcela nejsou informováni, tři děti pak netušily, zda rodiče vědí, kolik času věnují internetu, nebo ne.

V následující části se zaměříme na stanovování pravidel užívání internetu v rodině, ke kterému se vyjadřovali jak rodiče, tak i jejich děti. V prvním grafu jsou zpracovány odpovědi rodičů na otázku, zda a jak stanovují dětem dobu, po kterou mohou používat internet.

Graf 14: Stanovování doby na internetu

Rovněž připojujeme graf ukazující podíl dětí, které nevěděly o sledování doby trvání svých online aktivit rodičovskou kontrolou. Komentář k výsledkům pokračuje níže.

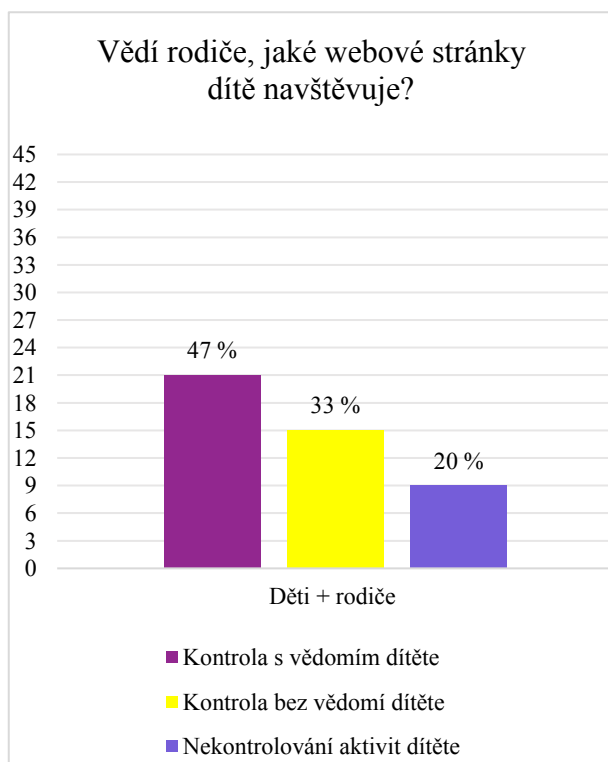

Graf 15: Technická kontrola bez vědomí dítěte

S vědomím, kolik času věnuje dítě internetu, souvisí rovněž stanovování pravidel jeho používání, mezi něž patří také určování doby, po kterou má dítě dovoleno být online. Na otázku, jakým způsobem je v rodině tato záležitost řešena, odpovídali rodiče i jejich děti. Z výsledků vyplynulo, že čtyřicet dva zúčastněných rodičů (93 %) se domnívalo, že ví, kolik času jejich dítě internetu věnuje. Tři rodiče (7 %) přiznali, že tuto skutečnost nevědí. Třicet rodičů (67 %) usilovalo o limitaci doby, po kterou je jejich dítě online. Dvanáct rodičů (27 %) vědělo, jak dlouho jejich dítě na internetu pobývá, ale tuto dobu nijak neomezovalo. Nejčastěji volenou strategií, kterou se rodiče snažili čas ovlivnit, bylo slovní určení – domluva s dítětem. Upřednostňovala ji více než polovina rodičů (dvacet sedm, 60 %). V grafu je prezentován údaj získaný po vyrovnání rozdílů v odpovědích mezi rodiči a dětmi. V tomto případě byla pozornost zaměřena na ty případy, kdy dítě popřelo, že by mu byl určován čas, po který má svolení k používání internetu, ačkoliv rodič toto v dotazníku tvrdil. Po vyrovnání tohoto rozdílu mezi rodiči a dětmi tedy vychází, že doba, po kterou mohou být děti na internetu, byla stanovována devatenácti rodiči (42 %). K rozporu tak došlo v osmi případech (18 %). To, že by dětem nebyla rodiči vymezována doba, po kterou mají dovoleno být online, uvedlo třináct dětí (29 %), z čehož osm případů představuje již zmíněný rozpor

v odpovědích, v pěti případech rodiče i jejich děti popřeli, že by doba, po kterou dítě může být online, byla rodiči limitována. Tři rodiče (7 %) používali technickou rodičovskou kontrolu, o které děti věděly ve dvou případech, v jednom ne. Naopak jedno dítě technicky zabezpečenou rodičovskou kontrolu označilo, jeho rodič ji však opomenul. Je důležité zmínit, že tři děti do dotazníku připsaly, že rodiče jim dobu na internetu stanovují jen někdy, tedy že nemají doma stanovená striktní, pevná pravidla, která by je v používání internetu usměrňovala každodenně. Dvě děti oproti tomu přidaly komentář, že k internetu se mohou připojit až po dokončení vlastních povinností (v jednom případě domácí práce, ve druhém školní úkoly). Toto opatření tedy přímo neomezuje dobu pobytu na internetu, ale usměrňuje aktivity dítěte, vytváří určitý řád a pravděpodobně se snaží zabránit tomu, aby v důsledku používání internetu docházelo k zanedbávání ostatních činností. V šetření se ukázala rovněž sebekontrola dětí, kdy jedna dívka zmínila, že si čas na internetu hlídá sama a snaží se jej aktivně omezovat.

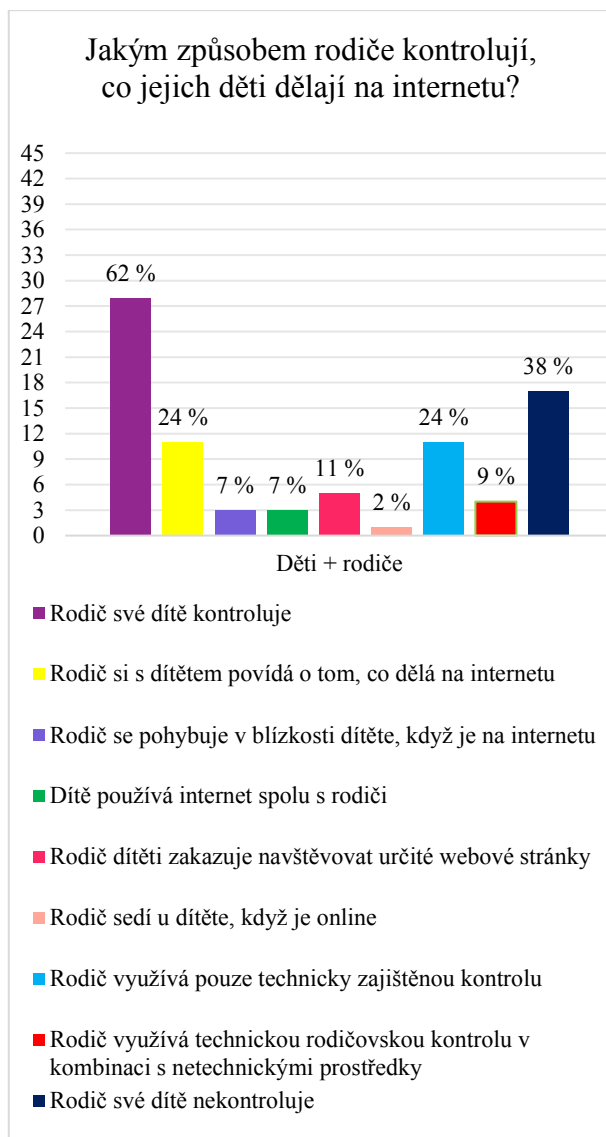
V teoretické části práce se věnujeme nebezpečí webových stránek a uvádíme, že k rizikovému chování dětí patří také to, že nevhodné stránky navštěvují. Navázali jsme proto na tuto problematiku i v praktické části práce a v dotazníku sledovali rovněž, zda jsou rodiče informováni o tom, jaké webové stránky si dítě prohlíží.

Graf 16: Kontrola navštěvovaných webů

Výsledky této položky ukazují, že kontrolu navštěvovaných webových stránek, které si byly děti vědomy, provádělo dvacet jedna rodičů (47 %). V celkem patnácti případech (33 %) pak prováděl rodič kontrolu prohlížených webových stránek bez vědomí dítěte. Jedenáct dětí (24 %) netušilo, zda jsou rodiče o tom, jaké stránky si prohlížejí, informováni, čtyři děti (9 %) přímo popřely, že by rodiče měli o jejich aktivitách na internetu povědomí. Devět rodičů (20 %) přiznalo, že nemá informace o tom, jaké webové stránky dítě navštěvuje. Z toho ve třech případech (7 %) si děti toho, že nejsou nikterak kontrolovány, byly vědomy. Dva rodiče (4 %) nevěnovali tomu, co dítě na internetu sleduje, pozornost a dítě samo nevědělo, mají-li rodiče o jeho aktivitách přehled. Ve čtyřech případech (9 %) se dítě domnívalo, že je rodič o tom, jaké stránky navštěvuje, informován, avšak rodič jeho domněnku vyvrátil.

Rodiče i děti byly dotázány, jakým způsobem je činnost dítěte na internetu kontrolována. Šetření prokázalo, že většina rodičů usiluje o to, aby měla online aktivity svých dětí pod kontrolou. Nějaký způsob kontroly využívalo dle svého tvrzení třicet devět rodičů (87 %), žádný z nich tedy nevyužívalo šest zúčastněných rodičů (13 %). V naší práci jsme však přistoupili k vyrovnávání rozdílů v odpovědích rodičů a dětí, což znamená, že odpověď byla platná pouze v případě, že se na ní rodiče s dětmi shodli. Po tomto srovnání vycházíme z toho, že online aktivity svých dětí na internetu kontrolovalo dvacet osm rodičů (62 %). Dále se zaměříme na „*netechnické*“ způsoby monitorování činností a na využívání rodičovské technické kontroly. Mezi „*netechnické*“ způsoby kontroly byly zařazeny komunikace s dítětem o tom, co na internetu dělá, pobývání v blízkosti dítěte v době, kdy je online a používání internetu společně s dítětem. V grafu jsou uvedeny údaje získané po vyrovnání rozdílů v odpovědích dětí a rodičů. Komentář pokračuje dále v textu.

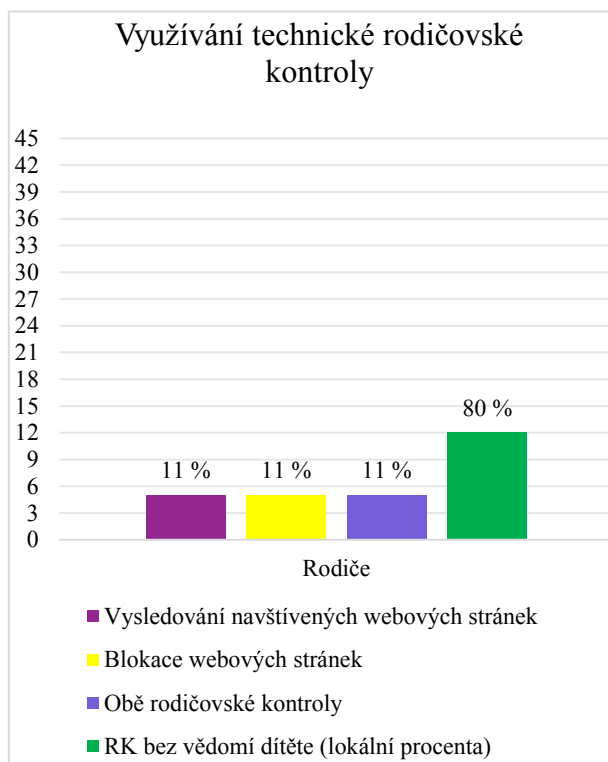

Graf 17: Způsob rodičovské kontroly

Po vyrovnání rozdílů v odpovědích dětí a rodičů výsledky našeho šetření ukázaly, že o aktivitách v online prostředí si s dětmi povídalo jedenáct zúčastněných rodičů (24 %). Tři rodiče (7 %) se v době, kdy dítě používalo internet, pohybovali v jeho blízkosti. Tři děti používaly internet spolu se svými rodiči (7 %). Jeden rodič (2 %) uvedl, že v době, kdy je dítě online, sedí vedle něj a sleduje, co dělá. Pět rodičů (11 %) zakazovalo dětem navštěvovat určité webové stránky.

Pouze krátce zmíníme, že mezi rodiči dětmi docházelo k rozporům. To, že si s dítětem povídají o jeho aktivitách na počítači, uvedlo celkem dvacet šest rodičů, avšak patnáct dětí toto tvrzení vyvrátilo. Dle svého tvrzení se třináct rodičů pohybovalo v blízkosti dítěte v době, kdy je na internetu, deset dětí toto však nepotvrdilo. Tři děti popřely, že by používaly internet spolu s rodiči, jedno dítě odmítlo, že by u něj rodič seděl, když používá internet. Je

zřejmé, že se kontrolování může lišit dle dní, dle situace, avšak dotazovali jsme se na to, zda vůbec někdy rodiče některý z těchto způsobů kontroly používají, a proto považujeme dané výsledky za adekvátní. Cílem vyrovnání rozdílů v odpovědích rozhodně není znehodnocovat snahu rodičů, ale přinést pohled dětí, nad nimiž je kontrola vykonávána, protože právě jim náleží její hodnocení.

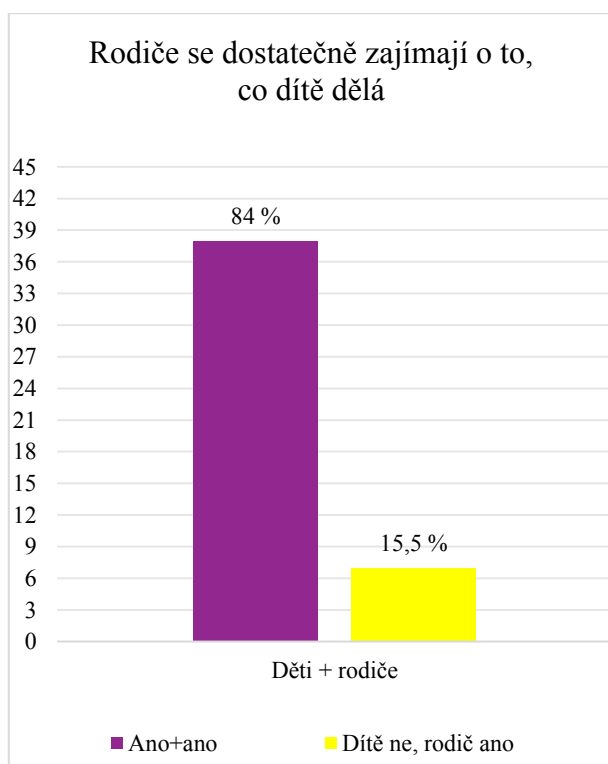

Graf 18: Technická rodičovská kontrola navštěvovaných webových stránek

Technickou rodičovskou kontrolu využívalo patnáct zúčastněných rodičů (33 %). Ve dvanácti případech se jednalo o kontrolu bez vědomí dítěte (80 %). Pět rodičů používalo rodičovskou kontrolu k vysledování dítětem navštívených webových stránek (11 %), pět rodičů k blokaci nevhodného obsahu (11 %) a pět rodičů obě tyto možnosti (11 %). O sledování navštívených webových stránek ze strany rodiče vědělo jedno dítě, o blokaci dvě děti. Jedenáct rodičů (24 %) se spoléhalo pouze na techniku a nedoplňovalo tento způsob kontroly žádným z netechnických prostředků. Zbývající čtyři rodiče (9 %) kombinovali technickou rodičovskou kontrolu s jedním či několika jinými způsoby kontroly. Ve třech případech byla technická kontrola doplňována jednou alternativou netechnické kontroly (rozhovorem) a v jednom případě třemi jinými prostředky kontroly (rozhovor + pobývání v blízkosti + společné užívání).

Na závěr doplníme, že celkově byl jeden ze způsobů kontroly využíván šestnácti rodiči (35,5 %), deset rodičů se spoléhalo na dva způsoby kontroly (22 %), jeden rodič zvolil tři způsoby kontroly (2 %) a jeden rodič kombinoval čtyři způsoby kontroly (2 %).

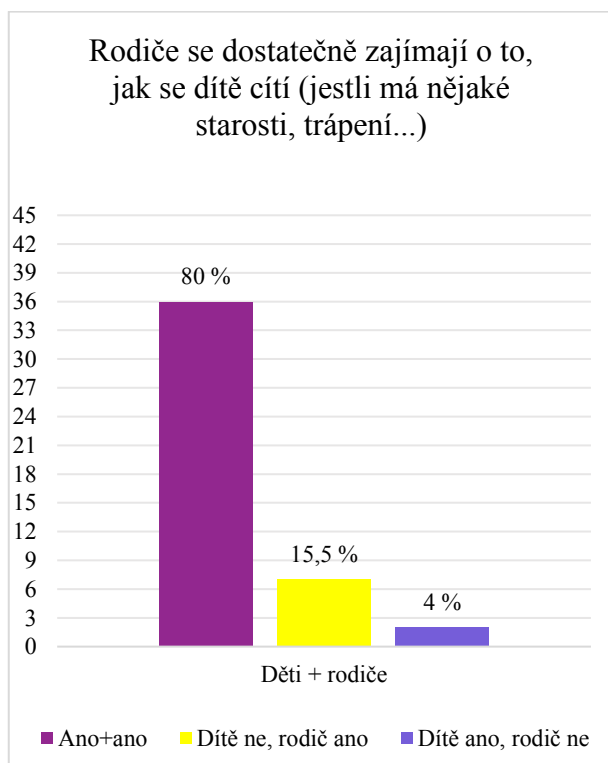
V následující části se budeme věnovat prevenci rizikového chování na internetu v rodině. Zaměříme se na nespécifickou prevenci, přístup rodičů k dítěti a vzájemné vztahy. U těchto položek byla k odpovědím vybrána Likertova škála, na které rodiče a děti vyznačovali svůj (ne)souhlas s vybranými výroky. Odpovědi „zcela souhlasím“ a „souhlasím“ budou ve výsledném součtu sloučeny, stejně tak jako odpovědi „zcela nesouhlasím“ a „nesouhlasím“. Odpověď „nevím“ bude v grafech přiřazena k odpovědi negativní, v textu bude připojen komentář. Na některé položky odpovídali jak rodiče, tak i děti. U těchto položek uvedeme jejich odpovědi společně a rozlišíme, zda se jednalo o odpovědi kladné (rodič a jeho dítě uvedli oba odpověď kladnou) nebo záporné (rodič i dítě uvedli oba zápornou odpověď), a zda se jednalo o odpovědi shodné či neshodné (rodič se v odpovědi neshoduje se svým dítětem).

Graf 19: Zájem rodiče o činnost dítěte

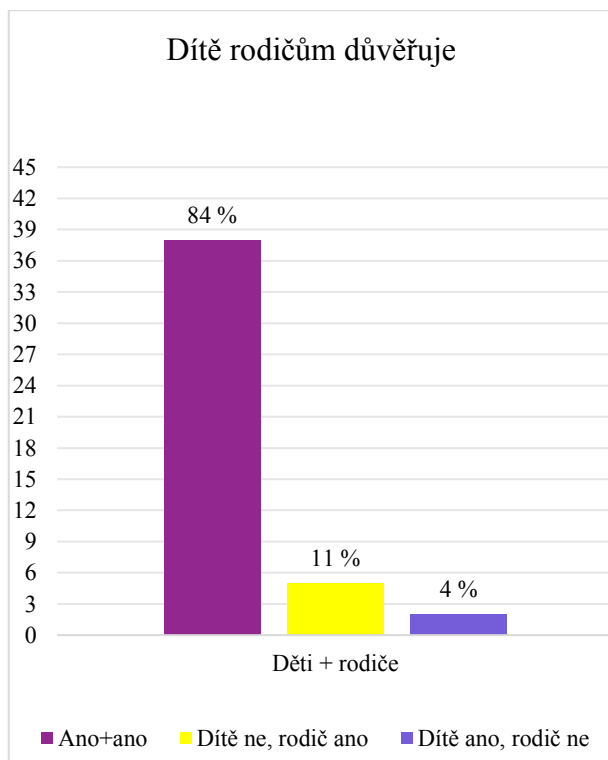
První položka této části se dotazovala, zda se rodiče dostatečně zajímají o to, co dítě dělá. Ve třiceti osmi případech (84 %) se rodiče a děti shodli na tom, že ano, že se rodiče o činnost dítěte zajímají dostatečně. V sedmi případech (15,5 %) se odpovědi lišily a děti s tvrzením oproti svým rodičům nesouhlasily. V pěti případech dítě zvolilo odpověď „nevím“, zatímco

rodiče souhlasili, ve dvou případech pak dítě s tvrzením nesouhlasilo a zcela nesouhlasilo, zatímco rodiče tvrdili, že jejich zájem o činnost dítěte je dostatečný.

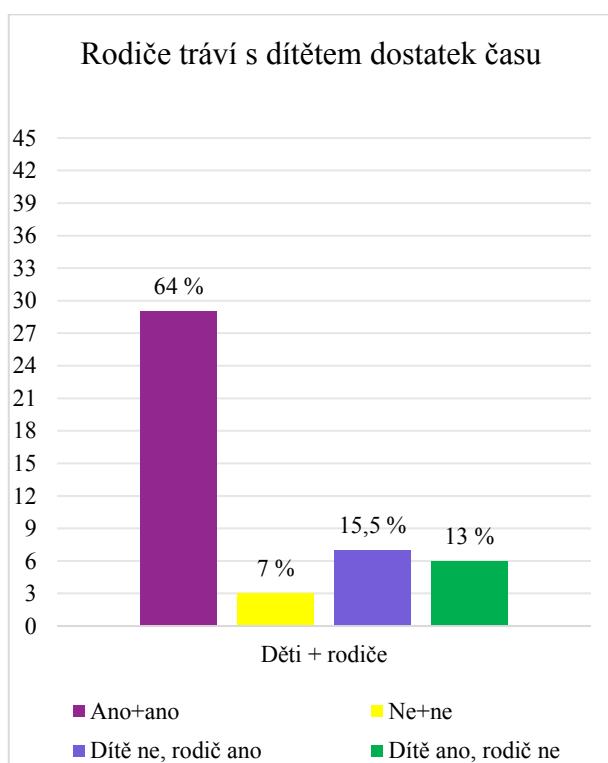
Graf 20: Zájem rodiče o emoční stav dítěte

Druhá položka této části se zaměřila na to, zda se rodiče dostatečně starají o to, jak se jejich dítě cítí, jestli jej něco trápí nebo zda nemá nějaké starosti. Z hlediska prevence rizikového chování, a to nejen v prostředí internetu, je zájem o emoční stav dítěte velmi důležitý, protože jedině při povědomí o problémech dítěte mu může rodič adekvátně pomoci. Ve třiceti šesti případech (80 %) se rodiče se svými dětmi shodli na tom, že jejich starost o duševní stav dítěte je dostatečná. Ve dvou případech (4 %) o této skutečnosti pochybovali rodiče dítěte, kteří zvolili možnost „nevím“, zatímco jejich děti byly s jejich péčí zcela spokojeny. V sedmi případech (15,5 %) naopak o péči rodičů pochybovaly děti. V pěti případech zvolily možnost „nevím“, zatímco jejich rodiče si svou péčí byli jisti. Ve dvou případech dítě nesouhlasilo, zatímco rodič jednoho z nich zvolil možnost „nevím“ a jeden o své péči nepochyboval a s tvrzením souhlasil. Celkově byla péče o cítění dítěte dostačující pro třicet osm dětí (84 %) a čtyřicet tři rodičů (95 %).

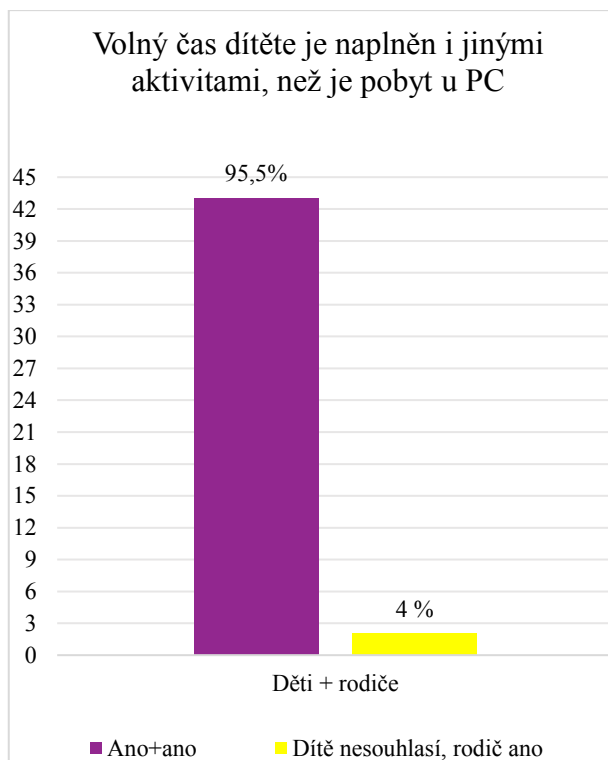
Graf 21: Důvěra dětí v rodiče

Další položka se zaměřila na důvěru dětí v rodiče. Děti byly dotázány, zda si myslí, že se svým rodičům mohou se vším svěřit, a rodiče na to, zda jim jejich dítě důvěřuje. Důvěru svým rodičům vyjádřilo čtyřicet dětí (89 %) a očekávalo ji čtyřicet tři rodičů (95,5 %). Při porovnání odpovědí zjistíme, že ve třiceti osmi případech (84 %) prokázaly děti svým rodičům důvěru a současně rodiče ji od svého dítěte očekávali. Naopak pět dětí (11 %) plnou důvěru v rodiče v dotazníku nevyjádřilo. Tři děti si nebyly jisté, zda by se svým rodičům mohly se vším svěřit, zatímco rodiče se domnívali, že děti jim důvěřují. Ve dvou případech by se dítě svému rodiči nesvěřilo, ačkoliv jeden z rodičů se domníval, že ano a druhý nevěděl, ke které variantě se přiklonit. Naopak ve dvou případech (4 %) zvolili méně příznivou odpověď rodiče, kteří nevěděli, zda jim dítě důvěřuje, ačkoliv dítě tvrdilo, že by se svým rodičům mohlo svěřit s čímkoliv.

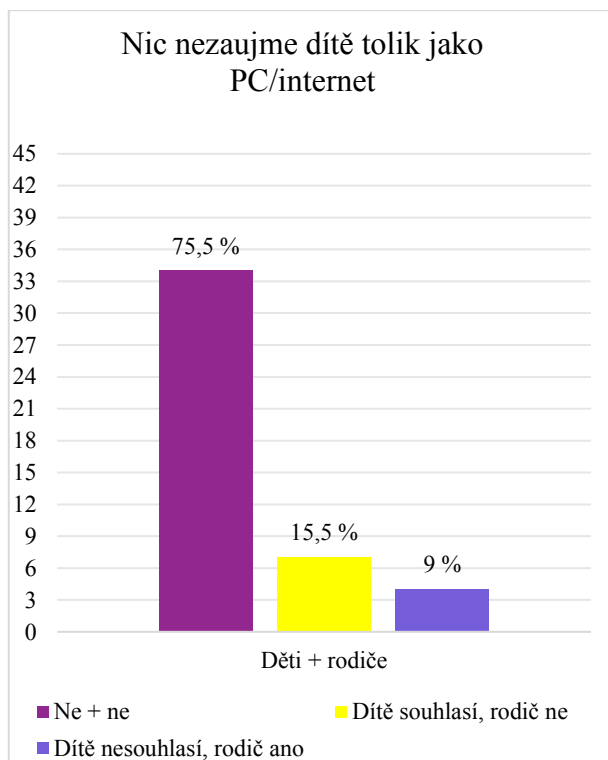
Graf 22: Dostatečnost času s dítětem

K efektivní prevenci rizikového chování patří dle informací z teoretické části práce čas trávený spolu s dítětem. Dotázali jsme se proto děti i rodičů na to, zda je pro ně množství společně tráveného času dostačující. Bylo tomu tak celkově pro třicet pět dětí (78 %) a pro třicet šest rodičů (80 %). Porovnání odpovědí ukázalo, že spokojeno bylo dvacet devět dvojic rodič–dítě (64 %). Tři dvojice (7 %) se shodly na tom, že jim množství společně tráveného času nestačí. Sedm dětí (15,5 %) považovalo tento čas za nedostatečný. Pět dětí nevědělo, k jaké variantě se přiklonit, zatímco jejich rodič byl s dobou trávenou společně spokojen. Dvě děti pak uvedly, že s nimi rodiče netráví dostatek času, ačkoliv rodič byl opačného názoru. Pochybnost o tom, zda dítěti věnují dostatek času, vyjádřilo šest rodičů (13 %). Pět rodičů nevědělo, k jaké variantě se přiklonit, ačkoliv dítě bylo spokojeno. Jeden rodič pak s tvrzením nesouhlasil a uvedl, že by měl dítěti věnovat více času, avšak jeho dítě nevyjádřilo nespokojenost. Jeden rodič do dotazníku doplnil, že množství času strávené s dítětem mnohdy záleží na okolnostech.

Graf 23: PC a volný čas

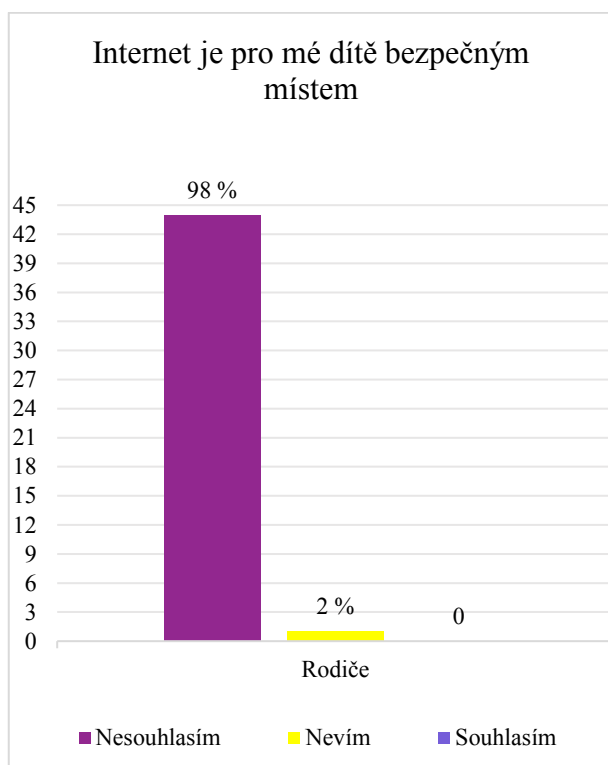
V další položce jsme se věnovali tomu, jak děti tráví volný čas. Děti byly dotázány, zda se ve volném čase věnují i jiným činnostem než používání počítače a internetu. Rodičů jsme se zeptali na to, zda se aktivně snaží volný čas dítěte naplnit i jinými aktivitami, než je pobyt u PC. Ve čtyřiceti třech případech (95,5 %) se rodiče a děti shodli na tom, že volný čas dětí je naplněn i jinou aktivitou. Ve dvou případech pak rodič uvedl, že se snaží dítěti nabízet i jiné aktivity, dítě však tvrdilo, že na PC tráví většinu volného času (4 %). Děti, které takto odpověděly, pobývaly na internetu dvě a čtyři hodiny denně.

Graf 24: Oblíbenost internetu a PC

Následující položka se zaměřila na to, nakolik je pro děti používání internetu a PC atraktivní činností. Děti se měly rozhodnout, zda je používání internetu nebo počítače baví ze všech činností nejvíce, rodiče pak, zda dítě nejvíce zaujme právě internet nebo PC. Ve třiceti čtyřech případech (75,5 %) se dítě s rodičem shodlo, že existuje činnost, která dítě baví více než používání internetu nebo PC. V jedenácti případech se tak odpovědi rodičů a dětí lišily. V sedmi případech (15,5 %) se rodič domníval, že dítě některá aktivita zaujme více než pobyt na PC, avšak ono samo uvedlo, že používání internetu a PC je mu přednější než rodič předpokládal. Tyto děti trávily u počítače v jednom případě půl hodiny, rovněž v jednom případě dvě, ve dvou případech tři, v jednom případě čtyři a ve dvou případech čtyři a půl hodiny za jeden den. Ve čtyřech případech naopak rodič uvedl, že dítě je nejvíce zainteresované do používání internetu, avšak dítě s ním v tomto ohledu nesouhlasilo. Shrňme, že používání internetu bylo nejoblíbenější činností čtyř dětí (9 %, s daným tvrzením zcela souhlasily). Této skutečnosti si byl vědom jeden z rodičů. Internetu tyto děti věnovaly ve dvou případech dvě a rovněž ve dvou případech čtyři a půl hodiny za jeden den.

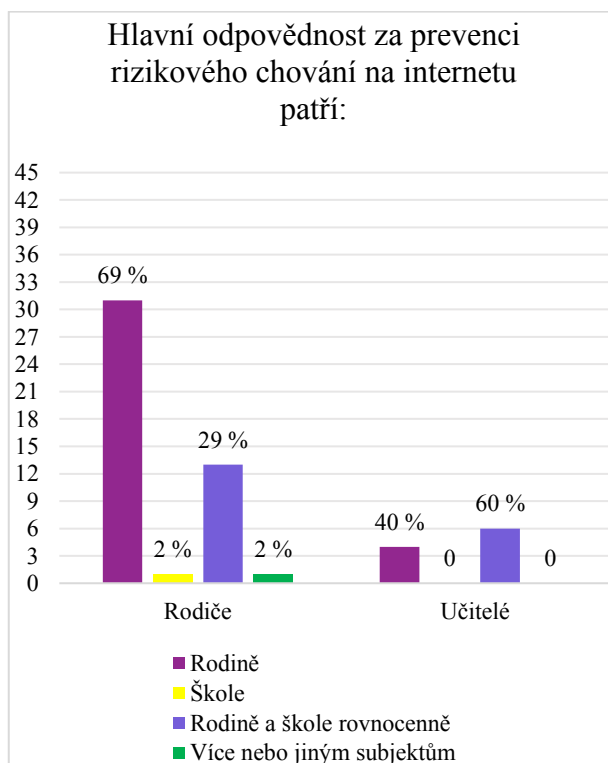
Předtím než seznámíme s výsledky položek zaměřených na edukaci dětí o zásadách správného chování v online prostředí, uvedeme, zda rodiče vnímali internet jako bezpečné místo či nikoliv.

Graf 25: Hodnocení internetu rodiči

Jak ukazuje graf, většina rodičů se shodla, že internet není pro děti vždy bezpečným místem. Pro tuto variantu se rozhodlo 98 % rodičů. Devatenáct rodičů (42 %) s tvrzením zcela nesouhlasilo, dvacet pět rodičů (55 %) nesouhlasilo a jeden rodič neměl vyhraněný názor (2 %). Je tedy zřejmé, že rodiče si nebezpečí, která se mohou na internetu vyskytovat, byli vědomi.

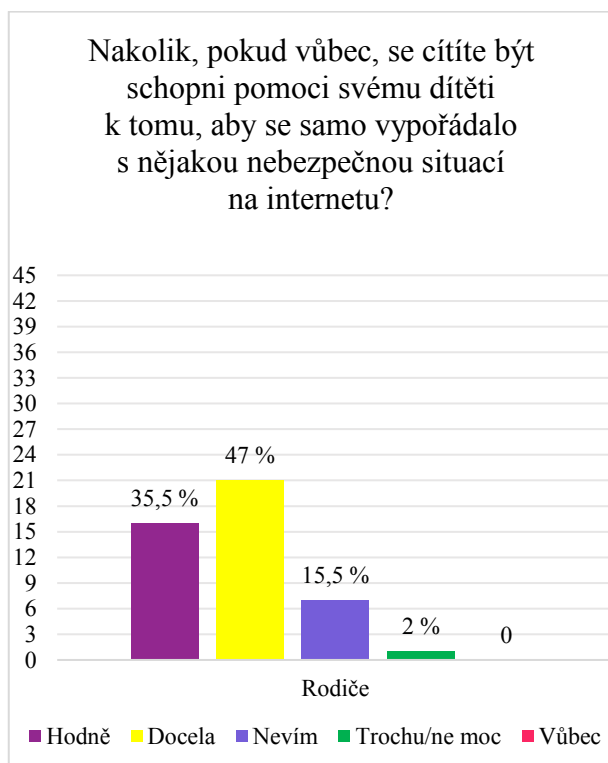
Rovněž byl zjišťován názor rodičů na to, kterému z činitelů náleží hlavní odpovědnost za prevenci rizikového chování dětí na internetu.

Graf 26: Odpovědnost za prevenci

Většina rodičů (třicet jedna, 69 %) si byla dle výsledků šetření vědoma své role v prevenci a označila rodinu za nejodpovědnějšího činitele. Pouze jeden rodič (2 %) označil za hlavního činitele v prevenci školu, dalších třináct rodičů (29 %) se domnívalo, že by se škola a rodina měly na předcházení rozvoje rizikového chování podílet společně, bez rozdílu. Jeden rodič doplnil do dotazníku, že odpovědnost za prevenci náleží rovněž vrstevníkům. Učitelé, kterých se zúčastnilo deset, uvedli, že odpovědnost náleží rodině (čtyři, 40 %) nebo rodině a škole rovnocenně (šest, 60 %).

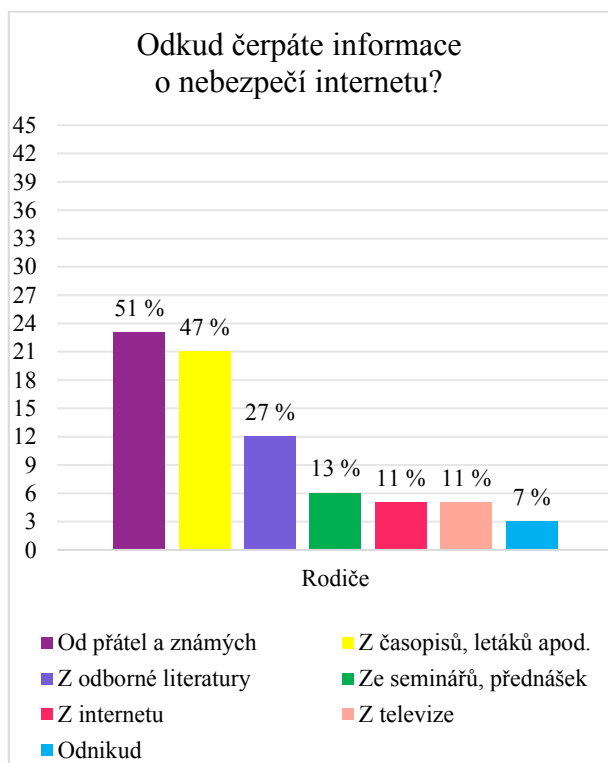
Zároveň jsme se zajímali o to, do jaké míry se rodiči cítí být schopni pomoci dítěti k tomu, aby se samo vypořádalo s nějakou nebezpečnou situací na internetu.

Graf 27: Dovednost rodičů pomoci dítěti

Třicet sedm rodičů (82 %) by dle svého mínění bylo schopno svému dítěti pomoci k tomu, aby si samo poradilo s něčím nepříjemným v prostředí internetu. Z toho šestnáct rodičů (35,5 %) ohodnotilo své schopnosti jako zcela dostačující, dvacet jedna je označilo za spíše dostačující (47 %). Sedm rodičů (15,5 %) své schopnosti nedovedlo odhadnout a jeden rodič (2 %) se obával, že by svému dítěti příliš pomoci nedokázal.

Rodiče měli rovněž uvést, kde se o rizicích internetu dovídají. Výsledky představujeme v následujícím grafu.

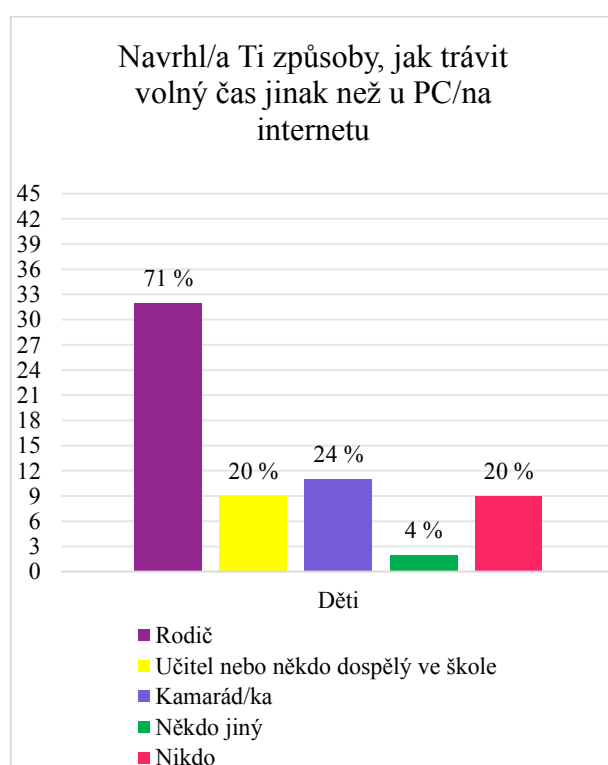

Graf 28: Zdroje informací o prevenci

Čtyřicet dva rodičů (93 %) někde získalo o nebezpečí internetu informace. Nejvíce rodičů je obdrželo od známých a přátel (dvacet tři, 51 %). Dvacet jedna rodičů (47 %) si o dané problematice přečetlo v časopisech, dvanáct rodičů (27 %) pak v odborné literatuře. Šest rodičů (13 %) se zúčastnilo semináře či přednášky, pět rodičů čerpalo informace z internetu (11 %), rovněž pět z televize (11 %) a tři rodiče (7 %) se nikde o problematice nic nedověděli.

Podobná otázka byla položena rovněž učitelům. Informace o rizicích internetu získalo sedm z deseti zúčastněných, z čehož v šesti případech se jednalo o kombinaci několika zdrojů. Šest z deseti učitelů tvrdilo, že se informace o nebezpečných jevech v kyberprostoru dozvěděli na internetu, dva z odborné literatury, dva ze seminářů či školení a dva od svého kolegy, který byl správcem školní internetové sítě. Jeden učitel uvedl jako zdroj poznatků svou vlastní praxi. Pokud učitel čerpal informace z internetu, jednalo se ve čtyřech případech o webovou stránku „*Seznam se bezpečně*“, v jednom případě rovněž o web „*Bezpečný internet*“ a jeden učitel čerpal informace jak z portálu „*Bezpečný internet*“, tak i ze stránky „*E-Bezpečí*“ a „*Bezpečně online*“.

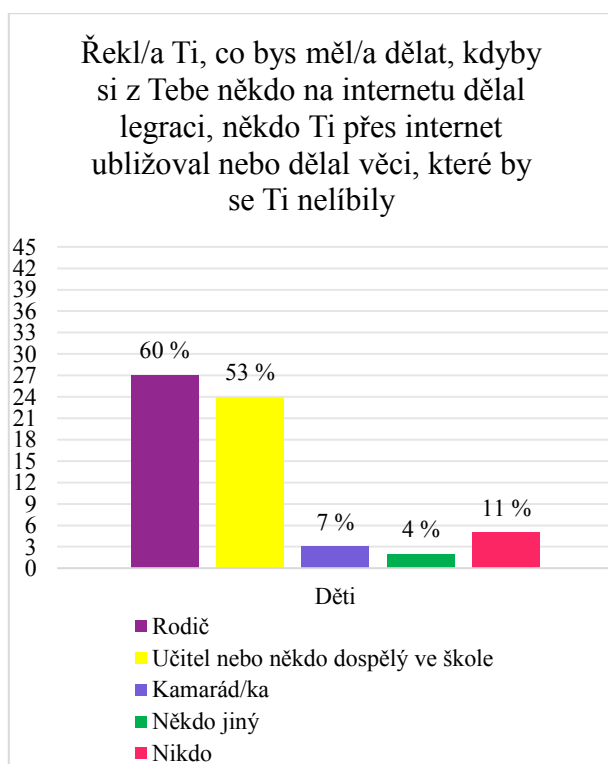
V této části budou představeny výsledky položek, které se věnovaly předcházení vzniku rizikového chování a informování dětí o zásadách bezpečného užívání internetu. Komunikaci o nich považujeme za velmi důležitou. Samozřejmě, že správné není zastrašování, ale přiměřené vysvětlení a předání informací o tom, na koho se obrátit a jak se chovat v případě problému. Zeptali jsme se proto dětí, zda a od koho se o rizicích internetu dověděly. U některých položek v dotazníku byla použita negativní formulace, k přímému zjištění, zda s dítětem někdo o daném jevu hovořil nebo ne. Vhodnější je informování prostřednictvím pozitivní formulace, tedy neříkat, co se dělat nesmí, ale co se dělat smí. Definování pravidel správného chování v online prostředí se stalo předmětem vyučovacích hodin, při kterých byl dotazník vyplňován. V jejich průběhu měly děti za úkol tyto zásady odhalit a formulovat. Odpovědi žáků byly autorkou práce doplňovány a veškerá pravidla byla dětem vysvětlena. Reakce dětí na danou aktivitu se staly předmětem pozorování, které odhalilo jejich povědomí o tématu ještě před samým vyhodnocením získaných dat. Tato činnost rovněž umožnila autorce práce o daných zásadách správného používání internetu děti informovat, popřípadě doplnit jejich znalosti nebo je zopakovat. Výsledky jednotlivých položek představíme v grafech. První z nich se zaměřila na prevenci skrze zájmové činnosti.

Graf 29: Návrh alternativy trávení volného času

Aktivity ve volném čase by si dítě mělo volit samo, avšak jeho okolí jej může vhodně směřovat k tomu, aby si vybralo takovou činnost, která bude pro něho prospěšná a zábavná

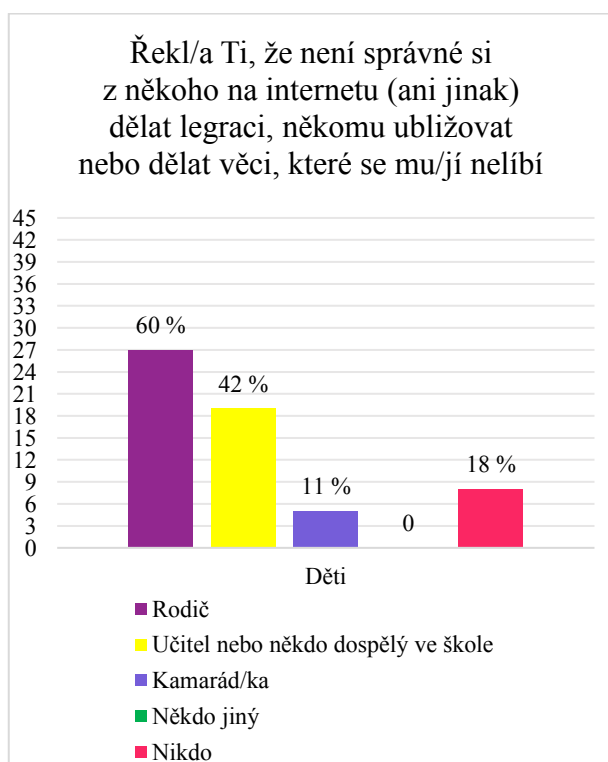
zároveň. O způsobech, jak trávit volný čas jinak než u PC nebo na internetu, hovořily děti se svými rodiči (třicet dva dětí, 71 %), devět dětí (20 %) o nich mluvilo s učitelem nebo s někým dospělým ve škole, jedenáct dětí (24 %) se svými kamarády. Jedno dítě (2 %) uvedlo, že si jinou aktivitu vyhledalo samo, bez rady ostatních, rovněž jedno pak doplnilo, že o trávení volného času mluvilo se svými prarodiči. Devět dětí (20 %) s nikým o volném čase nediskutovalo, dvanáct dětí naopak o tomto tématu komunikovalo s více lidmi. Bylo tedy vybráno více variant odpovědí. V pěti případech se jednalo o kombinaci rodiče a učitele, ve třech o kombinaci rodiče, učitele a kamaráda, ve dvou o rodiče a kamaráda. Jedno dítě se dozvědělo o možnostech trávení volného času od všech uvedených osob a doplnilo, že s ním o volnočasových aktivitách mluví jeho prarodiče a jedno dítě zvolilo kombinaci rodiče a kamaráda a připsalo, že si aktivitu vyhledalo samo. Shrňme, že významněji do oblasti trávení volného času zasahovali rodiče než škola (zatímco rodinu vybralo třicet dva dětí, školu devět dětí, rozdíl oproti škole tak činil 51 %). Ve více případech než škola měli vliv také přátelé dítěte.

Graf 30: Kyberšikana

O kyberšikaně nebyly informovány všechny zúčastněné děti. Dvacet sedm dětí (60 %) se o tom, co v případě, že by jim někdo na internetu ubližoval, dělat, dovědělo od svých rodičů (z toho v jedenácti případech pouze od nich), dvacet čtyři (53 %) od učitelů nebo někoho dospělého ve škole (rovněž v jedenácti případech byl učitel jediným informátorem), tři děti

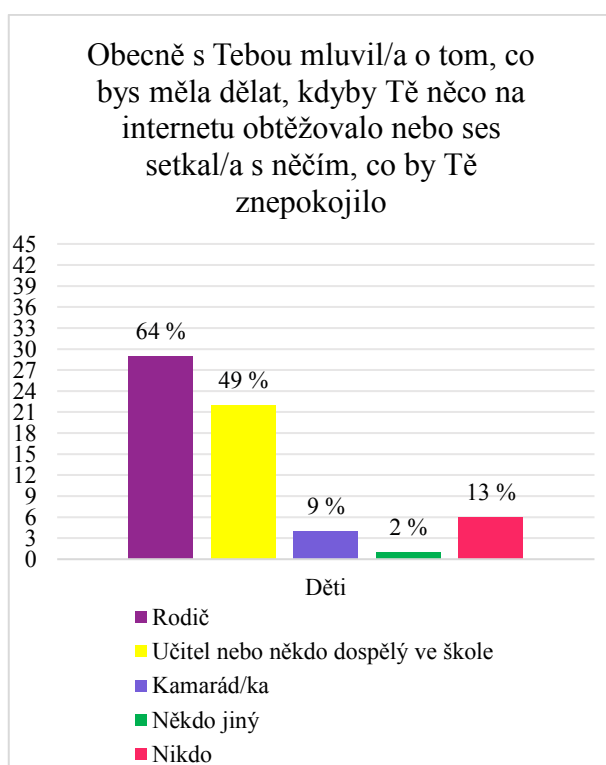
(7 %) od svých kamarádů (z toho pro jedno dítě byl jediným informátorem právě kamarád), dvě děti (4 %) od příbuzného (z toho pro jedno dítě byl příbuzný jediným zdrojem informací o kyberšikaně). Dvacet čtyři dětí získalo o kyberšikaně informace z jednoho zdroje, od více lidí pak šestnáct dětí (ve třinácti případech šlo o kombinaci rodiče a učitele, v jednom o kombinaci rodiče a kamaráda, rovněž v jednom o rodiče, učitele a kamaráda a o rodiče, učitele a příbuzného). Žádné informace o tom, co dělat v případě, že by dítěti někdo na internetu ubližoval, nezískalo pět zúčastněných dětí (11 %). Po vyplnění dotazníku bylo úkolem dětí vymyslet, jak by postupovaly, pokud by se do obdobné situace dostaly ony samy. Podobně jako u minulé položky, i zde vybralo více dětí rodinu jako zdroj informací o správném chování na internetu. Rozdíl oproti škole činil 7 %, což představuje počtem tři odpovědi dětí.

Graf 31: Chování k druhým na internetu

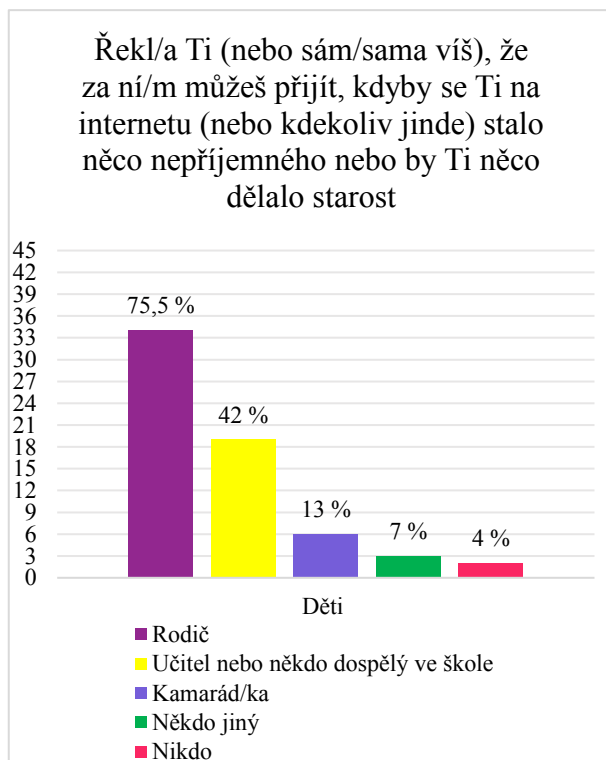
Kyberšikaně se věnovala i další položka. Tentokrát se zaměřila na to, zda bylo dítě upozorněno nejen na to, že nikdo nesmí ubližovat jemu, ale že ani ono samo nesmí přes internet škodit druhým. Je zřejmé, že i informování z jedné strany věci by mělo vést k respektování strany druhé, avšak autorka práce se domnívá, že je vždy namístě zmínit oba protipóly problému, a proto je do tohoto šetření zahrnula. O tom, že dítě nesmí nikomu přes internet (ani jinak) ubližovat, se děti dověděly ve dvaceti sedmi případech od rodičů (60 %, v patnácti případech jen od nich), v devatenácti případech od učitelů (42 %, v osmi případech

jen od nich), v pěti případech od svých kamarádů (11 %, ve dvou případech pak byl kamarád jediným zdrojem informace) a osm dětí (18 %) se o tom, že nesmí nikomu přes internet ubližovat, od nikoho nedovědělo. Od jednoho člověka slyšelo o nepřipustnosti kyberšikany dvacet pět dětí, od více lidí dvanáct dětí (v devíti případech šlo o kombinaci rodiče a učitele, v jednom o rodiče a kamaráda, ve dvou o trojkombinaci rodiče, učitele a kamaráda). Významnější úlohu v prevenci kyberšikany opět plnili rodiče, od kterých získalo informace o osm dětí více (18 %) než od školy. Zajímavé také je, že pět dětí (11 %) obdrželo informace od kamarádů, kteří tak rovněž plnili svou úlohu v prevenci.

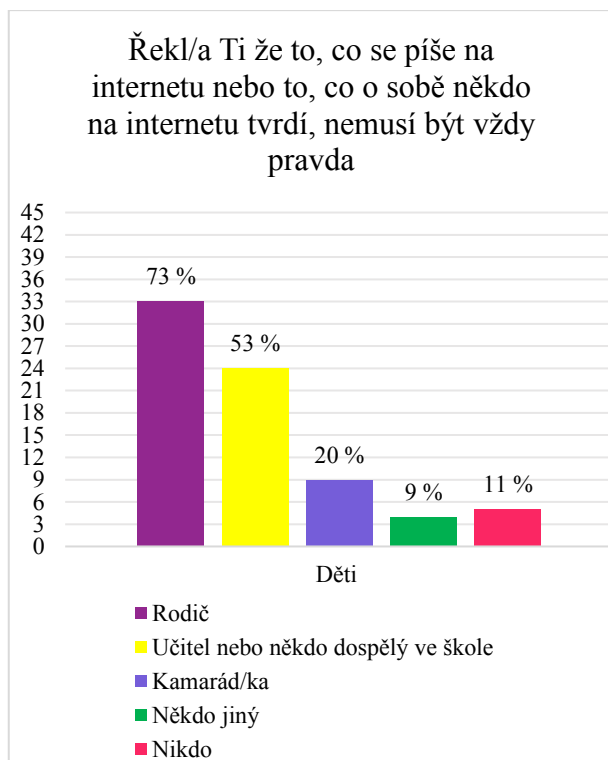
Graf 32: Obecné informace o chování na internetu

Při sestavování položek dotazníku bylo vzato v potaz, že se děti nemusely dovědět přímo o konkrétních rizicích, ale mohly s někým mluvit o tom, co by dělaly v případě, že by je na internetu cokoliv obtěžovalo nebo znepokojilo. Dvacet devět dětí (64 %) uvedlo, že jim s tím, jak by se mělo v takovém případě postupovat, poradili jejich rodiče, dvacetí dvěma dětem (49 %) jejich učitelé, čtyřem kamarádi (9 %), jednomu dítěti sourozenec (2 %) a šest dětí (13 %) popřelo, že by s nimi někdo takovou situaci rozebíral. Naopak patnáct dětí hovořilo o takové možnosti s více lidmi (v jedenácti případech s rodiči a učiteli, ve dvou s rodiči, s učitelem a s kamarádem, v jednom případě s učitelem a s kamarádem a rovněž v jednom s rodiči a se sourozencem). Obecné informace o chování na internetu získaly děti ve více případech od rodičů než od školy. Rozdíl činil sedm odpovědí (15,5 %).

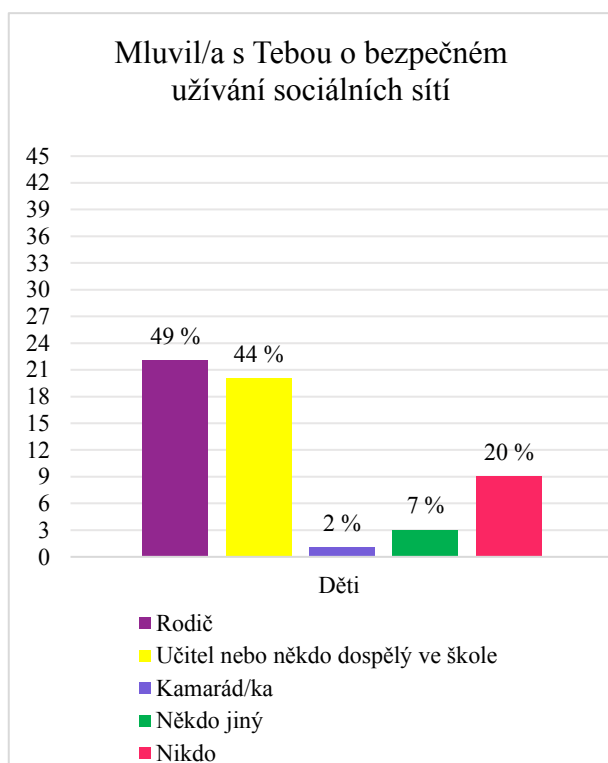
Graf 33: Vnímaná opora pro dítě

Za důležitý aspekt prevence rizikového chování považujeme kromě jiného také to, že dítě ví o někom, za kým by v případě, že by se mu stalo něco nepříjemného, mohlo přijít a svěřit se mu/jí. Výsledky ukázaly, že ne všechny děti někoho takového ve svém okolí znaly. Ačkoliv by se nejčastěji děti obrátily na své rodiče, nerozhodly se pro ně všechny děti, ale třicet čtyři z nich (75,5 %). Dvacet dětí pak v dotazníku neuvvedlo nikoho dalšího, vyhledalo by pouze své rodiče. Na druhém místě, po rodičích, skončili učitelé, za kterými by v případě nesnází šlo devatenáct dětí (42 %), z nichž šest by si vybralo pouze učitele a již neoznačilo v dotazníku nikoho dalšího. Svého kamaráda by o pomoc poprosilo šest dětí (13 %), z čehož dvě by se neobrátily na nikoho jiného. Tři děti (7 %) do dotazníku připsaly vlastní odpověď. Jedno dítě by šlo pro radu pouze za svými prarodiči, další dvě děti by se kromě jiných obrátily i na své sourozence. Jak již bylo zmíněno, ne všechny děti znaly někoho, v kom by našly oporu a mohly by za ním přijít, kdyby je něco trápilo. V našem šetření nikoho takového ve svém okolí neznaly dvě děti (4 %). Oproti tomu čtrnáct dětí by se mohlo obrátit na více lidí (deset dětí na své rodiče a učitele, jedno dítě na své rodiče a kamaráda, jedno na rodiče, učitele i kamaráda a dvě děti na všechny zmíněné a na své sourozence). Je patrné, že rodina opět byla na první příčce. Rozdíl oproti škole dosáhl patnácti odpovědí od dětí (33 %). Zajímavé je, že učitelé zaujali druhou pozici a vybralo by si je devatenáct dětí (42 %), zatímco na své přátelé by se obrátilo o třináct dětí méně (šest, tedy 13 %).

Graf 34: Pravdivost informací na internetu

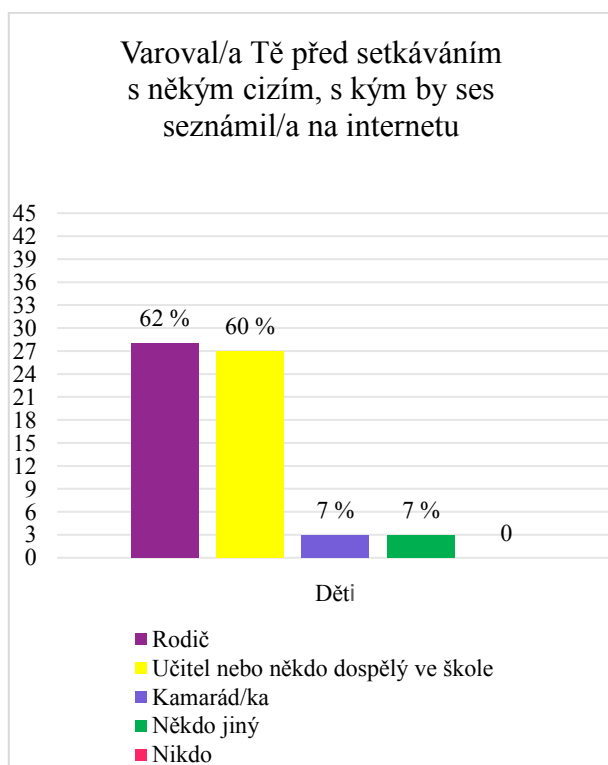
Další položka se zaměřila na to, zda bylo dětem někým vysvětleno, že informace, které jsou zveřejněny na internetu, nemusí být vždy pravdivé. Podobně jako u předcházející položky, ani zde tomu tak nebylo u všech dětí. Třicet tři dětí (73 %) se někdy o tom, že se na internetu mohou vyskytovat lži, dozvědělo od svých rodičů (z toho pro dvanáct dětí byli rodiče jediným zdrojem informací), dvacet čtyři dětí (53 %) od svých učitelů (pět pouze od nich), devět dětí (20 %) o této skutečnosti slyšelo od kamarádů (v jednom případě byl kamarád jediným informátorem), tři děti (7 %) o tomto riziku hovořily se svými sourozenci, jedno dítě (2 %) s prarodiči. Pět dětí (11 %) uvedlo, že jim informace o možné nepravdivosti údajů na internetu nebyla nikým předána. Dvaceti dvěma dětem ji naopak poskytlo více lidí (dvanácti dětem rodiče a učitelé, třem rodiče a kamarádi, třem rodiče, učitelé a kamarádi, jednomu dítěti učitelé a prarodiče, jednomu dítěti rodiče a sourozenec, dvěma všichni již zmínění – rodiče, učitelé, kamarádi a sourozenci). I zde byla rodina oproti škole v popředí. Zvolilo ji o devět dětí více (20 %). Opět si můžeme povšimnout, že pětina dětí předala informace kamarádi, jejichž roli tedy nelze opomenout.

Graf 35: Sociální sítě

Bezpečnému užívání sociálních sítí a kontrole aktivit se věnujeme na následujících stránkách, avšak zde zmíníme, kolika dětem byla pravidla bezpečného užívání vysvětlena. Účet na sociální síti mělo třicet dětí. O bezpečném užívání sociálních sítí bylo informováno třicet šest dětí (80 %). Z devíti dětí, které o bezpečném užívání sociálních sítí nebyly nikým informovány, mělo šest profilů na sociální síti. Od rodičů se dle svého tvrzení o pravidlech užívání sociálních sítí dovědělo dvacet dva dětí (49 %, třináct dětí jen od nich). Je třeba zmínit, že v další části jsou zobrazeny výsledky pouze těch rodičů, jejichž dítě účet na sociální síti mělo založeno, zatímco zde jsme se dotázali všech dětí, z nichž některé mohly od rodičů nebo jiných lidí o bezpečnosti na sociálních sítích získat informace i přesto, že se nerozhodly se na síť přihlásit (v tomto případě bylo o bezpečném užívání sociálních sítí svými rodiči poučeno šest dětí, učiteli tři děti a rodiči i učiteli současně rovněž tři děti, které profil neměly založený, celkem tedy dvanáct dětí). Od učitelů nebo někoho dospělého ve škole se o tom, jak se chovat na sociální síti, dovědělo dvacet dětí (44 %, deset jen od nich), od kamaráda jedno dítě (2 %, v kombinaci s informací od rodiče), tři děti od sourozence (7 %, v jednom případě jako od jediného, ve zbývajících v kombinaci s rodiči a s rodiči, učiteli a kamarády). Z jednoho zdroje získalo informace dvacet čtyři děti, od více osob dvanáct dětí. Již zmíněných devět dětí (20 %) se o tom, jak se správně chovat na sociální síti, nikdy od nikoho nedozvědělo. Po skončení vyplňování dotazníku se děti některé zásady pokusily vyjmenovat. Jejich odpovědi byly autorkou práce doplněny tak, aby každé

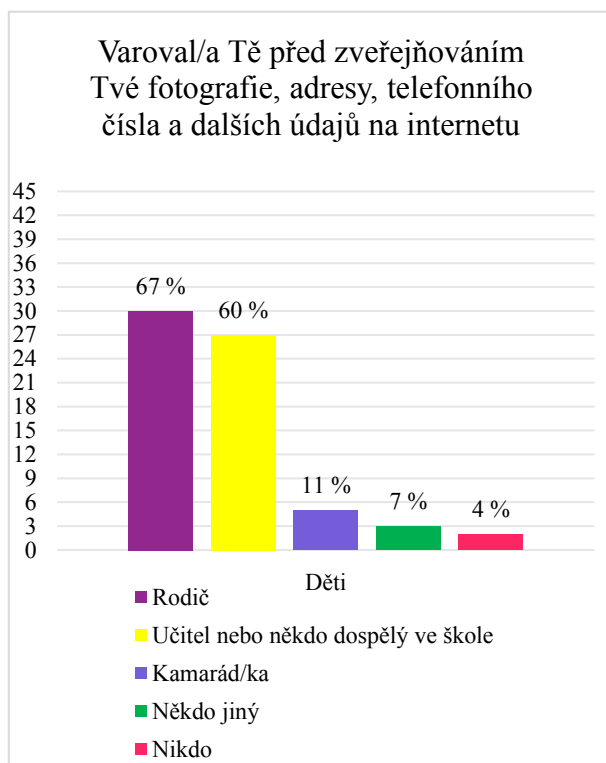
znalo alespoň základní pravidla bezpečného užívání sociálních sítí. Jak je patrné z výše zmíněného, u sociálních sítí byly výsledky rodiny a školy téměř vyrovnané, školu vybralo jen o dvě děti méně (4 %).

Graf 36: Setkávání se s cizími lidmi

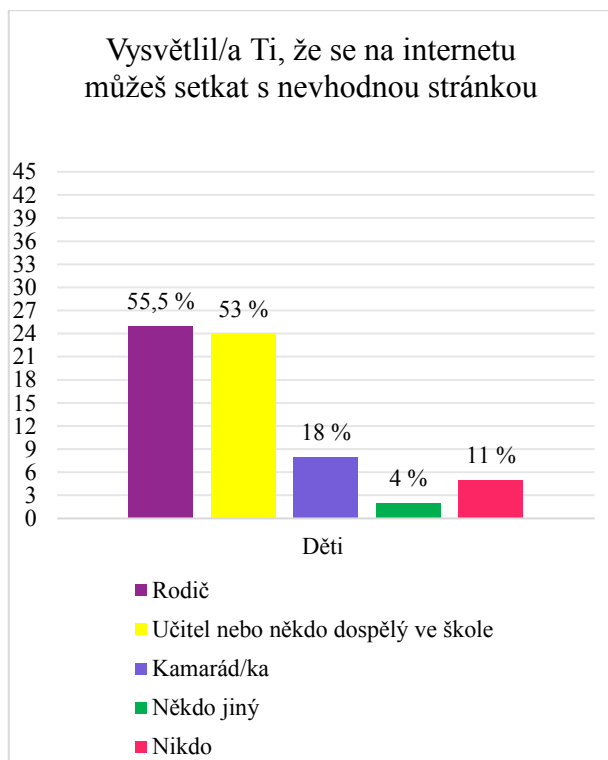
Dalším rizikem, kterému byla věnována pozornost, je setkávání se s lidmi, které dítě zná pouze z prostředí internetu. Z výsledků vyplynulo, že o tomto nebezpečí byly informovány všechny děti, které se našeho šetření zúčastnily. Celkem dvacet osm dětí (62 %) se o tomto riziku dovědělo od svých rodičů (ve čtrnácti případech jen od nich), dvacet sedm od učitelů (60 %, rovněž ve čtrnácti případech jen od učitelů), tři od kamaráda (7 %, z toho pro jedno dítě byl jediným zdrojem informací) a dvě děti od svých sourozenců (4 %, v obou případech jediný zdroj). Jedno dítě do dotazníku připsalo, že má s tímto rizikem vlastní zkušenost. Ve čtrnácti případech se dítě o tomto nebezpečí dovědělo od více osob (ve dvanácti případech od rodičů a učitelů, v jednom případě od rodičů a kamaráda a rovněž v jednom případě od všech již zmíněných – rodiče, učitele, kamaráda). Také u této položky byly výsledky rodiny a školy téměř shodné, lišily se o jednu odpověď ve prospěch rodiny (2 %). Doplňme, že v průběhu vyučovací hodiny, při které byl dotazník vyplňován, měly děti mimo jiné za úkol definovat, s jakými lidmi je vhodné se scházet a za jakých okolností lze

navazovat vztahy v prostředí internetu. Pravidla bezpečného seznamování online byla následně dětem vysvětlena autorkou práce.

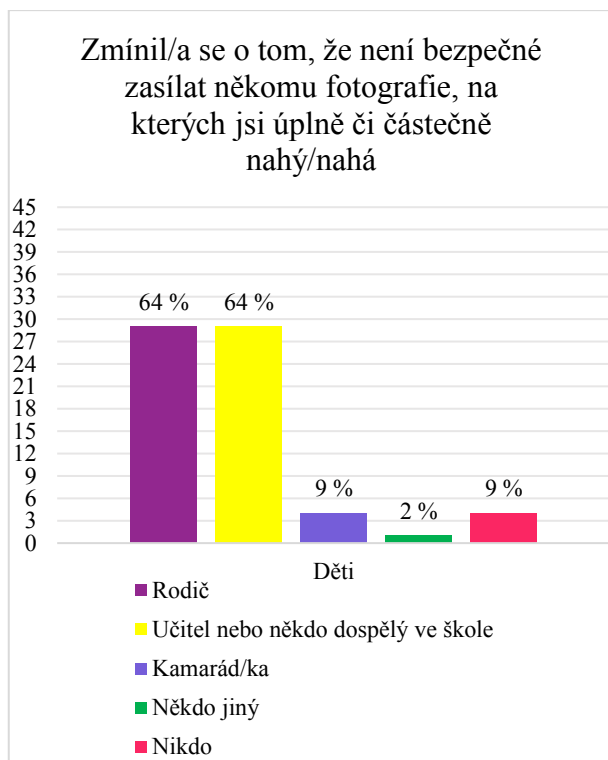
Graf 37: Sdělování osobních údajů

O tom, že není vhodné uvádět své osobní údaje na internetu, se nedozvěděly všechny děti, které se do našeho šetření zapojily. O tomto nebezpečí bylo poučeno čtyřicet tři dětí (95,5 %). Třicet (67 %) z nich o něm mluvilo se svými rodiči (ve dvanácti případech pouze s nimi), dvacet sedm s učiteli (60 %, v jedenácti případech jen s nimi), pět s kamarády (11 %, pro jedno dítě byl kamarád jediný informátor o riziku), dva se sourozenci (4 %, v kombinaci s rodiči, kamarády a učiteli) v jednom případě s příbuzným (2 %, jako s jediným). Jak již bylo zmíněno, ve dvou případech (4 %) dítě od nikoho o nevhodnosti sdělování osobních údajů na internetu nic neslyšelo. Od jedné osoby se o riziku dovědělo dvacet pět dětí, od více osob osmnáct dětí (ve třinácti případech od rodičů a učitelů, v jednom případě od rodičů, kamaráda a sourozence, ve dvou od rodičů, učitelů a kamaráda a v jednom případě od rodičů, učitelů a sourozence). Rodina byla opět nejvýznamnějším činitelem, rozdíl oproti škole dosáhl tří odpovědí dětí (7 %). Opět nelze opomenout ani úlohu přátel dětí, od kterých byla o riziku poučena více než desetina respondentů. Doplňme, že po skončení vyplňování dotazníku byly děti dotázány, zda znají důvod, proč je nebezpečné sdílet své osobní údaje na internetu. Děti spolu s autorkou práce definovaly základy ochrany soukromí v prostředí internetu.

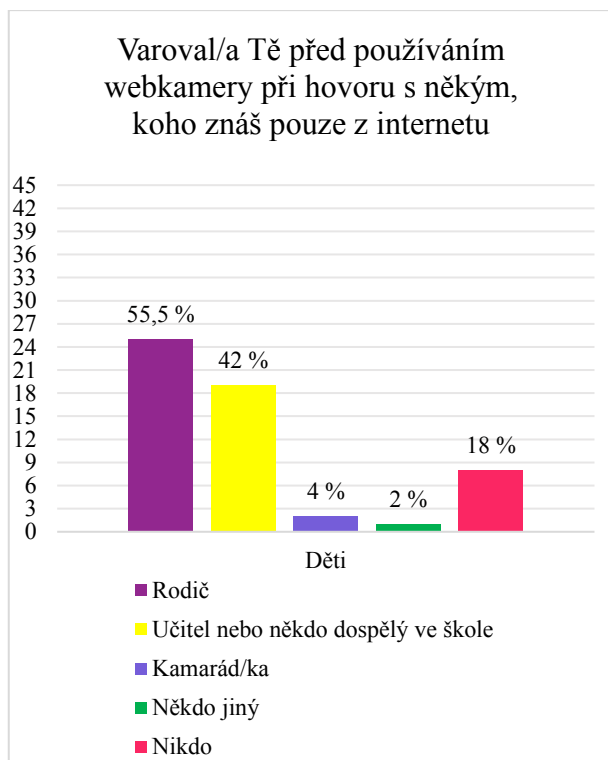
Graf 38: Nevhodné webové stránky

Na možnost setkání se s nevhodnou stránkou bylo upozorněno čtyřicet dětí (89 %). Z jednoho zdroje získalo informace dvacet pět dětí, od více lidí se o nebezpečí dovědělo patnáct dětí. Rodiči bylo varováno dvacet pět dětí (55,5 %, v deseti případech pouze jimi), dvacet čtyři děti učiteli (53 %, v jedenácti případech pouze jimi), kamarády osm dětí (18 %, ve třech případech pouze jimi). Od sourozence se o riziku dověděly dvě děti (4 %), s jedním dítětem kromě sourozence nikdo o nebezpečí nemluvil. Pět dětí (11 %) nebylo nikým na toto riziko upozorněno. Autorka poprosila děti o sdělení rady, jak by se někdo, kdo se na internetu setká s nevhodnou stránkou, která ho rozruší, měl zachovat. Děti se shodly na tom, že stránku opustí a svěří se dospělému. Jak vyplývá z výše zmíněného, rodina se opět zařadila na první pozici, avšak rozdíl oproti škole byl minimální (jedna odpověď, 2 %). Významná je opět role kamarádů dítěte, kteří v téměř 18 % případů předali dětem své zkušenosti a rady ohledně rizikového obsahu na internetu.

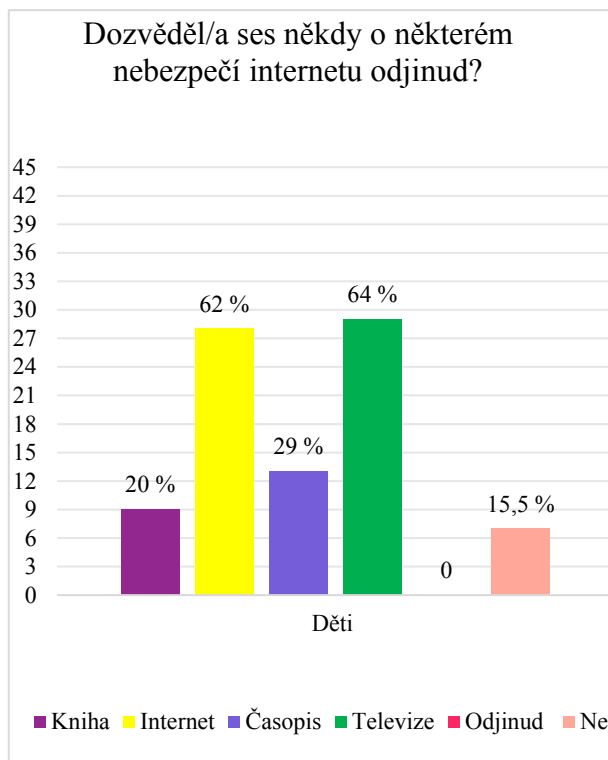
Graf 39: Sexting

Jak bylo popsáno v teoretické části práce, sexting se řadí mezi vysoce nebezpečné jevy v online komunikaci a v krajních případech může mít fatální následky. I přesto však o něm neslyšely všechny zúčastněné děti. Tato problematika byla probírána s jednačtyřiceti z nich (91 %). Osmnáct dětí získalo informace z více zdrojů, dvacet tři dětí získalo informace z jednoho zdroje. S dvaceti devíti dětmi o tomto riziku hovořili jejich rodiče (64 %, v jedenácti případech pouze oni), rovněž s dvaceti devíti učiteli (64 %, ve dvanácti případech pouze učitelé), se čtyřmi kamarády (9 %, v kombinaci s rodiči a sourozencem a s rodiči a učiteli). Vidíme, že zde byly výsledky rodiny a školy poprvé zcela vyrovnány. Na závěr zmíníme, že děti měly v průběhu hodiny za úkol popsat, jak vypadá fotografie, kterou by mohly bez obav někomu zaslat. Cílem bylo, aby ji charakterizovaly jako fotografii, kterou by beze studu samy na internetu zveřejnily.

Graf 40: Webkamera

Používání webkamery při hovoru s neznámými lidmi může být vysoce rizikovým chováním, na které by mělo být dítě upozorněno. Výsledky našeho šetření prokázaly, že se tak stalo u třiceti sedmi dětí (82 %). Dvacet pět z nich (55,5 %) bylo o správném chování poučeno od svých rodičů (z toho v šestnácti případech dítěti toto jednání vysvětlili pouze rodiče), devatenáct od svých učitelů (42 %, v jedenácti případech jen od nich), ve dvou případech od kamaráda (4 %, v jednom případě byl kamarád jediným informátorem), jedno dítě získalo informaci o nevhodnosti webkamery od svého sourozence (2 %). Osm dětí nikdy o správném používání webkamery poučeno nebylo (18 %). Od více osob získalo informace devět dětí (sedm od rodičů a učitelů, jedno od rodičů a přátel a jedno od rodičů, učitelů a sourozence). Rodina opět zaujala první pozici, rozdíl oproti škole se rovnal šesti odpovědím (13 %).

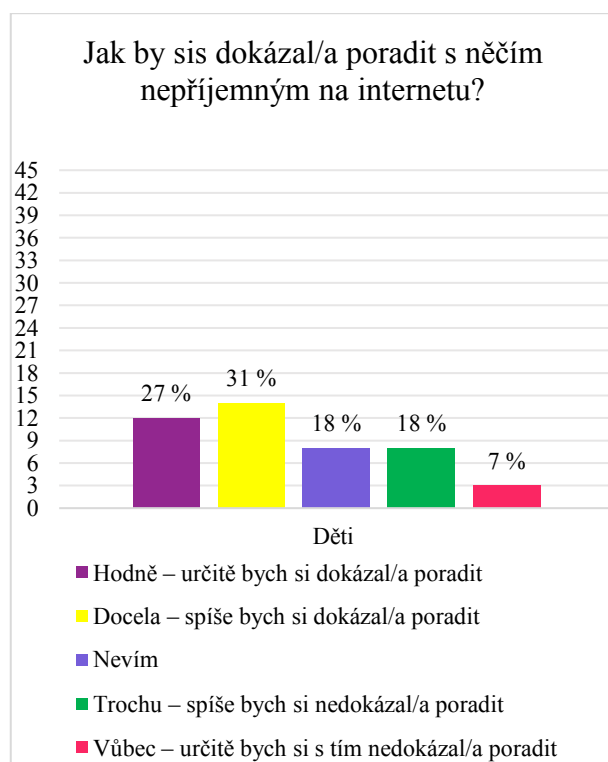
Graf 41: Jiné zdroje informací o bezpečí

S pravidly bezpečného používání internetu nebo s informacemi o jeho rizicích se děti mohou setkat v různých zdrojích. Bylo zjištěno, že pětina dětí se alespoň o některém z nich dozvěděla z knihy (20 %), dvacet osm dětí z internetu (62 %), třináct z časopisu (29 %) a dvacet devět z televize (64 %). Z žádného jiného zdroje se o nebezpečí internetu nedozvědělo sedm dětí (15,5 %).

Na to, zda a kým byly děti informovány o bezpečném chování na internetu, jsme se dotázali rovněž učitelů. Dle učitelů je problematika rizikového chování na internetu přímou součástí předmětu informatika a základy občanství. O některých rizicích informovali žáky také dva učitelé anglického jazyka, učitel anglického a německého jazyka, základů občanství a dějepisu, učitelka matematiky, která plnila zároveň funkci zástupkyně ředitele a učitel českého jazyka a přírodopisu, který plnil funkci třídního učitele a uvedl, že děti seznámil se všemi zásadami bezpečného užívání internetu. Ostatní učitelé doplnili, že prevence rizikového chování je starostí třídního učitele. Dle údajů získaných od učitelů slyšely děti ve škole o všech námi sledovaných rizicích. Učitel předmětu základy občanství dětem navrhl jiné možnosti trávení volného času, upozornil děti na to, že ne vše, co je napsáno na internetu, je pravdivé, seznámil žáky se zásadami bezpečného užívání sociálních sítí, varoval děti před používáním webkamery při hovoru s někým, koho znají pouze z online prostředí, vysvětlil, proč jsou některé webové stránky dobré a jiné ne, obeznámil děti s tím,

jaké fotografie smějí sdílet s ostatními a také s tím, jaké informace je bezpečné o sobě zveřejnit a jaké ne. Vyučující anglického jazyka nabídli dětem alternativy trávení volného času, vyjádřili, že je mohou děti vyhledat, pokud by je něco trápilo, hovořili s dětmi o kyberšikaně, upozornili, že ne vše, co je psáno na internetu, je pravdivé, vysvětlili dětem, že je dobré nezveřejňovat některé osobní údaje, seznámili děti s pravidly bezpečného používání sociálních sítí a upozornili na nebezpečí sextingu. Třídní učitel rovněž s dětmi diskutoval o vhodné náplni volného času, mluvil s nimi o tom, jak by se zachovaly v případě, že by na internetu zažily něco nepříjemného, ubezpečil děti, že se na něho mohou obrátit, pokud by měly problém a poradil jim, jak se zachovat v případě, že by se staly obětí kyberšikany. Jak je uvedeno výše, učitel českého jazyka a přírodopisu, který byl zároveň třídním učitelem, informoval děti o všech zásadách správného a bezpečného používání internetu.

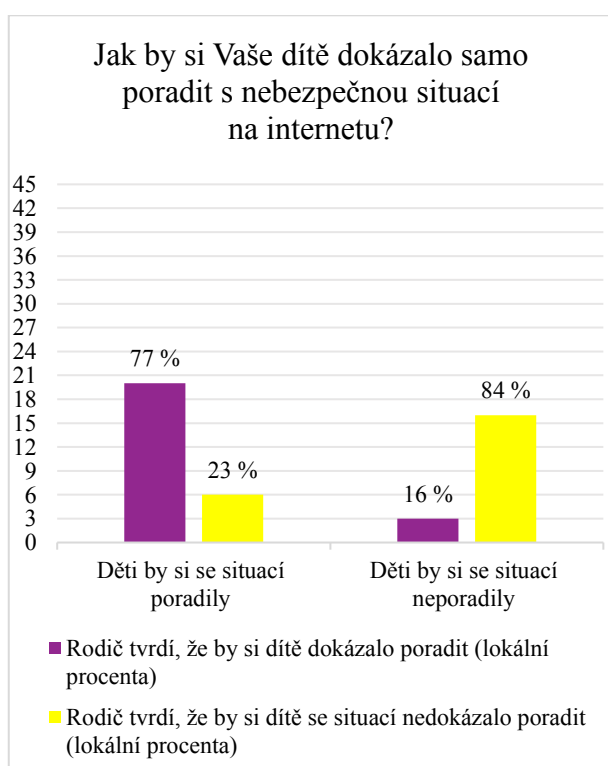
Rovněž jsme se dotázali dětí i jejich rodičů, jak by zhodnotili schopnost dítěte vypořádat se samo s nějakou ohrožující situací na internetu. Výsledky zobrazuje následující graf.

Graf 42: Dovednost dětí poradit si s nepříjemnou situací

Za předpokladu, že pro snazší orientaci ve výsledcích budou za kladné považovány odpovědi „hodně“ a „docela“ a za záporné „nevím“, „trochu“ a „vůbec“, můžeme shrnout, že dvacet šest dětí (58 %) věřilo, že by bylo schopno nalézt řešení obtížné situace, která by je potkala v online prostředí, devatenáct dětí (42 %) naopak nevěřilo. Svými schopnostmi

zvládnutí nepříjemné situace si byla zcela jista necelá třetina dětí (dvanáct, 27 %). Čtrnáct dětí (31 %) se domnívalo, že by si spíše se situací poradilo. Osm dětí (18 %) si netrouflo své schopnosti odhadnout. Stejný počet dětí se obával, že by si situací dokázal poradit nedostatečně a tři děti (7 %) tvrdily, že by se se situací neuměly vypořádat vůbec. K přehlednějšímu porovnání odpovědí rodičů a dětí byly kladné a záporné odpovědi sloučeny. Neutrální odpověď je pojmána za odpověď negativní, a to proto, že vyjadřuje značnou nejistotu, která je v tomto případě nežádoucí. Odpovědi rodičů jsou v grafu rozděleny dle odpovědi dětí. Graf tedy prezentuje odpovědi rodičů dětí, které ve svou schopnost vypořádat se s něčím nepříjemným na internetu věřily, a rodičů dětí, které si naopak nevěřily.

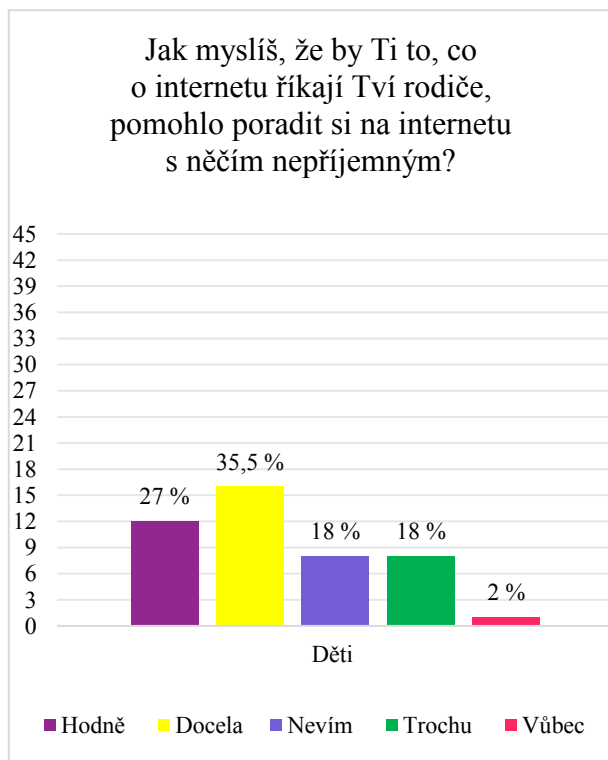

Graf 43: Dovednost dětí poradit si s nepříjemností pohledem rodičů

Jak již bylo zmíněno, dvacet šest dětí (58 %) věřilo ve svou dovednost si s něčím nebezpečným poradit. Z komparace odpovědí rodičů a dětí vyplynulo, že dvacet rodičů (77 %), jejichž děti by si dle svého tvrzení s obtížnou situací poradily, se s dětmi na této skutečnosti shodlo (v šesti případech si byli zcela jisti, že by dítě situaci zvládlo, ve čtrnácti případech se domnívali, že by si dítě se situací spíše poradilo). Šest rodičů (23 %) však v dovednosti svého dítěte obtížnou situaci řešit nevěřilo. Čtyři z nich se domnívali, že by si dítě spíše se situací neporadilo, dva nevěděli, ke které variantě se mají přiklonit. S nepříjemnou situací na internetu by si nevědělo rady devatenáct dětí (42 %). Stejného

názoru bylo šestnáct rodičů (84 %, osm zvolilo odpověď „nevím“, šest „trochu“ a dva „vůbec“). Tři rodiče (16 %) měli opačný názor (jeden rodič zvolil možnost „hodně“, dva „docela“).

Děti měly v dotazníku zhodnotit, jak by jim k případnému překonání problému na internetu pomohly rady od jejich rodičů a jak od jejich učitelů. Výsledky připojujeme níže.

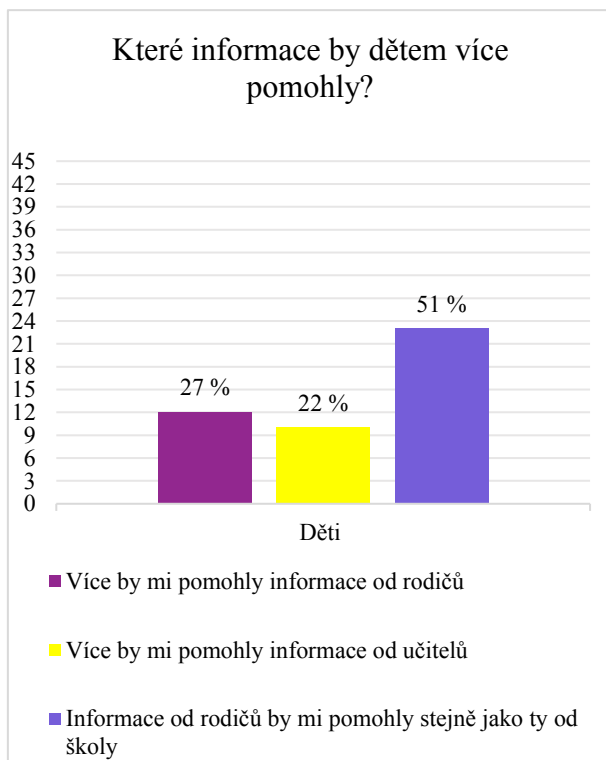
Graf 44: Užitečnost informací od rodičů

Jak je patrné z grafu, nejvíce dětí se shodlo na tom, že by jim informace od rodičů spíše pomohly a označily možnost „docela“ (šestnáct dětí, 35,5 %). Dvanáct dětí (27 %) si bylo jisto, že by jim informace od rodičů velmi pomohly a zvolily možnost „hodně“. Lze tedy konstatovat, že dvacet osm dětí (62 %) považovalo informace od rodičů za prospěšné. Osmi dětem (18 %) by naopak informace od rodičů spíše nebyly prospěšné, vybraly odpověď „trochu“. Osm dětí (18 %) nevědělo, zda by jim informace od rodičů pomohly a jedno dítě (2 %) si bylo jisté tím, že by mu neprospěly vůbec.

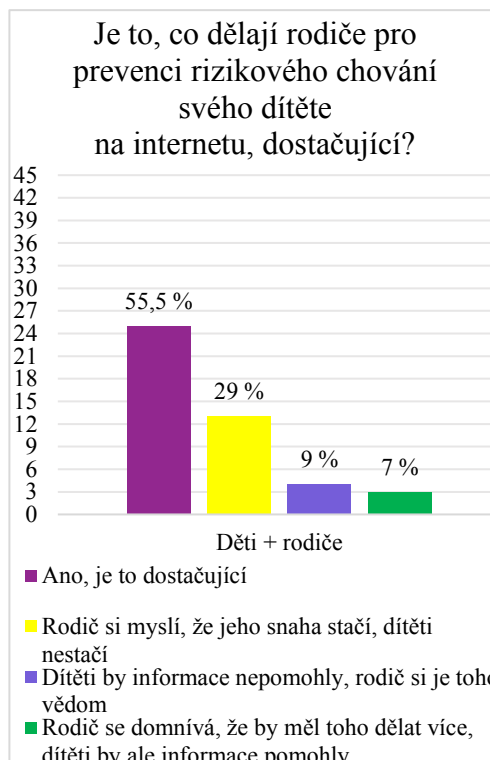

Graf 45: Užitečnost informací od učitelů

U informací od učitelů a jiných dospělých osob ve škole byly výsledky podobné. Nejvíce dětí věřilo, že by jim informace získané ve škole spíše pomohly a rozhodly se pro možnost „docela“ (šestnáct dětí, 35,5 %). Jedenáct dětí (24 %) bylo přesvědčeno, že by jim ve škole osvojené poznatky zajisté pomohly a vybraly možnost „hodně“. Informace od školy tak byly cenné pro dvacet sedm dětí (60 %). Devět dětí (20 %) nevědělo, zda by jim bylo to, co o internetu říkali jejich učitelé, k něčemu prospěšné. Osm dětí (18 %) nevěřilo, že by jim znalosti ze školy byly při řešení obtížné situace v online prostředí k užitku a zvolilo možnost „trochu“ a jedno dítě (2 %) si bylo jisté, že by mu informace ze školy vůbec nepomohly.

Graf 46: Hodnocení užitečnosti informací

Graf 47: Hodnocení funkce rodiny v prevenci

Odpovědi na předchozí dvě otázky byly vzájemně porovnány, abychom zjistili, který z činitelů v prevenci považovali děti za prospěšnější. Dle grafu vlevo polovina dětí (dvacet tři, 51 %) považovala informace od obou činitelů za stejně prospěšné. Dvanáct dětí (27 %) usoudilo, že více by jim pomohly informace od rodičů, deset (22 %) pak označilo za cennější informace od školy.

Na tyto položky bylo navázáno i v dotaznících pro učitele a rodiče. Rodičů jsme se dotázali, zda jsou jimi uplatňovaná preventivní opatření dostačující či nikoliv. Jejich odpovědi byly porovnány s údaji od dětí o tom, zda a jak by jim informace od rodičů pomohly vypořádat se s něčím nepříjemným v online prostředí (viz výše).

Jak ukazuje graf na pravé straně, dvacet pět dvojic rodič–dítě (55,5 %) se shodlo, že péče rodiče je dostačující. Ve třinácti případech (29 %) se rodič domníval, že dítěti jeho starost o to, jakým způsobem používá internet, stačí, avšak dítě bylo toho názoru, že by mu informace získané od rodiče spíše nebo vůbec nepomohly k tomu, aby si samo poradilo s něčím nepříjemným v online prostředí. Ve čtyřech případech (9 %) dítě připustilo, že by mu informace od rodiče spíše nebo vůbec nepomohly, přičemž rodič si této skutečnosti byl vědom a rovněž zvolil možnost, že by se v tomto ohledu měl dítěti více věnovat. Ve třech případech (7 %) si naopak rodič myslel, že jeho činnost v prevenci rizikového chování na internetu není dostatečná, ale dítě uvedlo, že by mu informace od rodiče byly ku prospěchu.

Snahu rodičů o prevenci rizikového chování na internetu hodnotilo negativně celkově sedmnáct dětí (37 %) a sedm rodičů (15,5 %).

Dále budeme věnovat pozornost tomu, jak své aktivity v prevenci hodnotí škola.

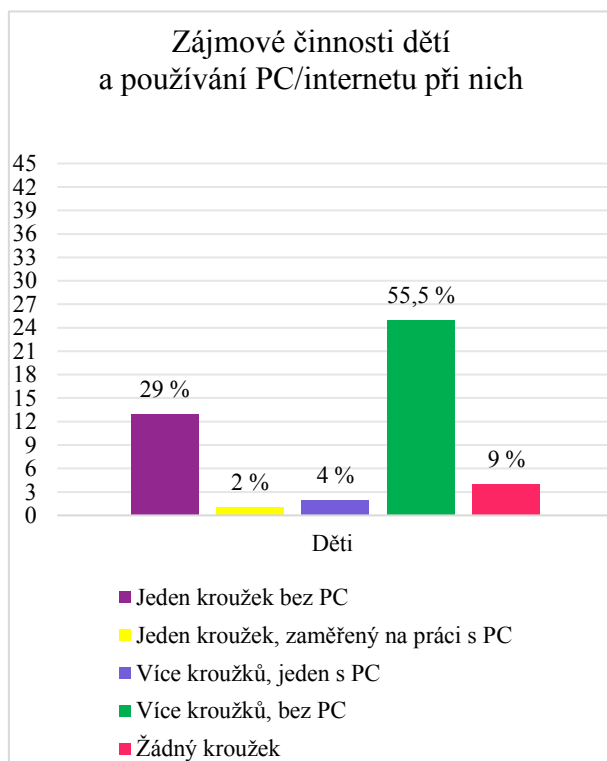

Graf 48: Hodnocení funkce školy v prevenci

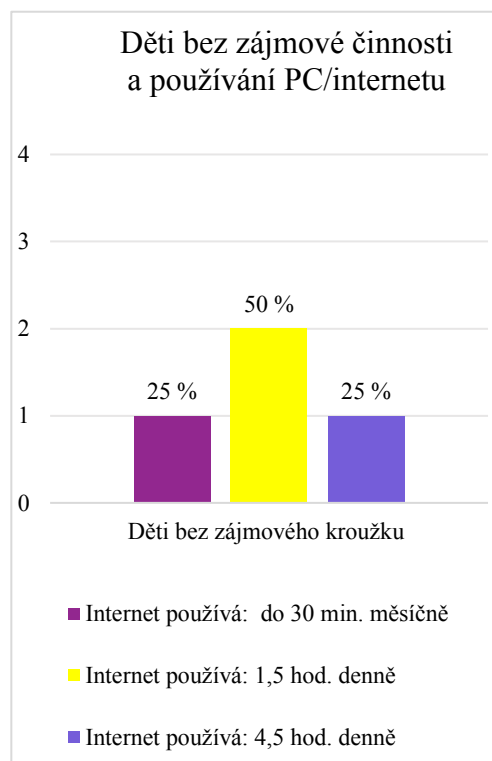
Většina učitelů se shodla na tom, že snaha školy o prevenci rizikového chování na internetu je dostačující. Dva učitelé si byli jisti, že úsilí školy o správnou prevenci této formy rizikového chování je zcela dostačující, šest se rozhodlo pro odpověď, že by škola měla nastolit pouze určitá opatření pro její zefektivnění. Jeden učitel naopak zapochyboval a uvedl, že snaha školy spíše dostačující není, a měla by proto být zahájena cílená intervence. Jeden učitel nevěděl, ke které variantě se má přiklonit.

K preventivním opatřením proti vzniku či rozvoji rizikových forem chování patří také vhodná náplň volného času, kterou může být navštěvování organizovaných zájmových aktivit. Dotázali jsme se proto dětí, zda se ve volném čase věnují některému zájmovému kroužku. Zároveň, vzhledem k tématu práce, jsme se zajímali o to, zda je v tomto kroužku

někdy využíván internet nebo počítač. Výsledky představujeme nejprve v grafech, komentář připojujeme níže.

Graf 49: Zájmové činnosti dětí a PC

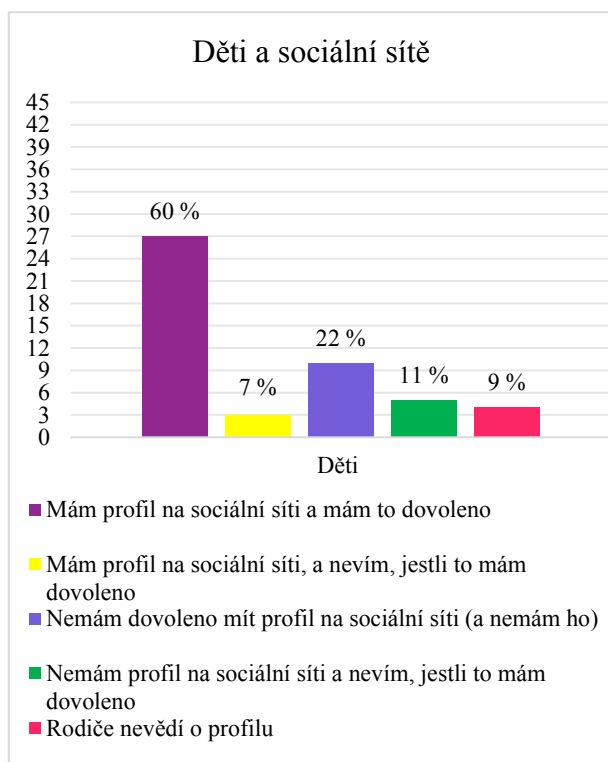

Graf 50: Zájmové činnosti a doba na PC

Z výsledků vyplynulo, že více než polovina dětí (dvacet pět, 55,5 %) navštěvovala více zájmových kroužků, z nichž ani na jednom nebyl používán internet nebo počítač. Téměř třetina dětí (třináct, 29 %) pak navštěvovala jeden zájmový kroužek, který rovněž nebyl zaměřený na práci s internetem nebo s počítači. Dvě děti (4 %) navštěvovaly více kroužků a na jednom z nich využívaly počítač či internet. Jedno dítě (2 %) docházelo na jeden kroužek, který byl zaměřený na práci s počítači. Doplníme, že se jednalo o chlapce, který na internetu trávil celkem tři hodiny denně, což lze, dle výše zmíněného, považovat za problematické. Pokud ani v zájmovém kroužku není pobyt u PC kompenzován, je na zvážení, zda by nemělo dojít ke změně a nebylo by vhodné motivovat dítě k jiným činnostem. Čtyři děti nenavštěvovaly žádný zájmový kroužek. V jednom případě se jednalo o chlapce, který na internetu trávil čtyři a půl hodiny denně. Toto lze jistě považovat za varovné a bylo by zapotřebí, aby dítěti byla nabídnuta alternativní možnost trávení volného času. Naopak v dalším případě dívka, která nenavštěvovala zájmový kroužek, používala internet pouze do třiceti minut, a to méně než jednou týdně. Další dvě děti bez organizované zájmové aktivity se k internetu připojovaly na hodinu a půl denně. Děti používající internet nejdelší dobu, tedy čtyři a půl hodiny, nenavštěvovaly v jednom případě žádný kroužek (viz

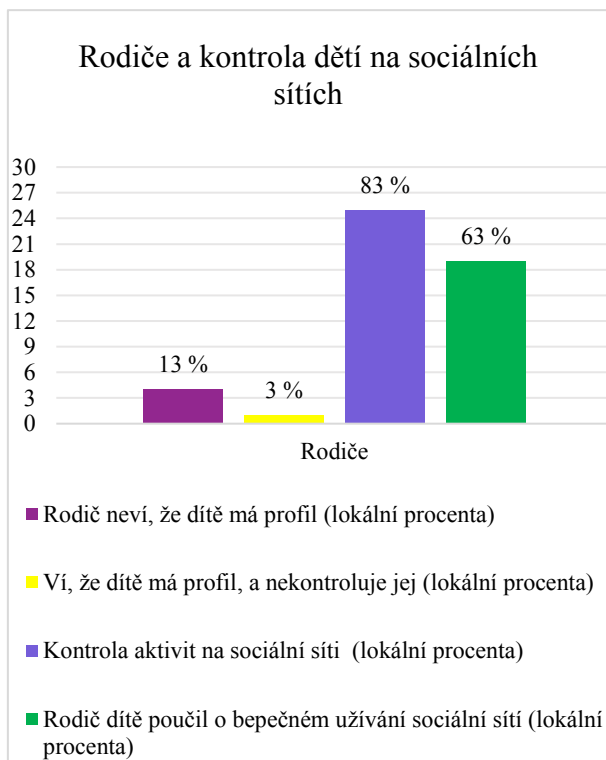
výše) a ve dvou případech se účastnily jednoho kroužku, který nebyl zaměřený na práci s PC. Nelze tedy usuzovat, že by nenavštěvování zájmové činnosti mělo přímou souvislost s nárůstem času stráveného na internetu, ale to nemění fakt, že vhodná náplň volného času je považována za účinnou prevenci rizikového chování, a to nejen v prostředí internetu.

Šetření věnovalo pozornost také členství dětí na sociálních sítích. Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, představují poměrně rizikovou oblast, a proto je jejich zmínění namístě.

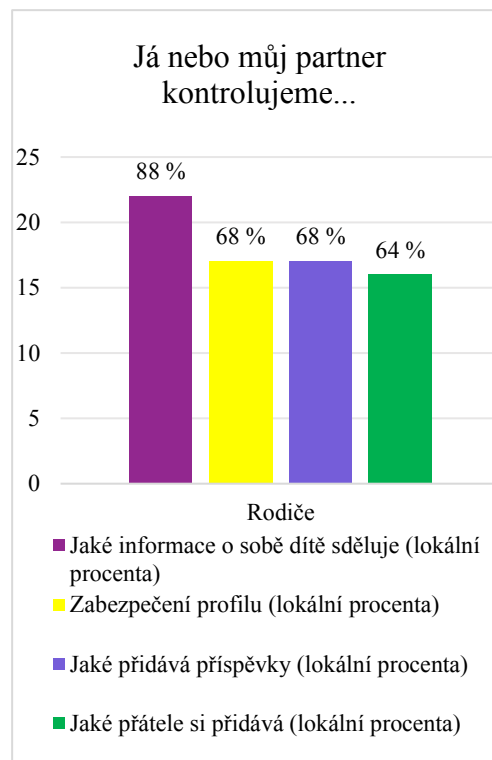

Graf 51: Členství na sociálních sítích

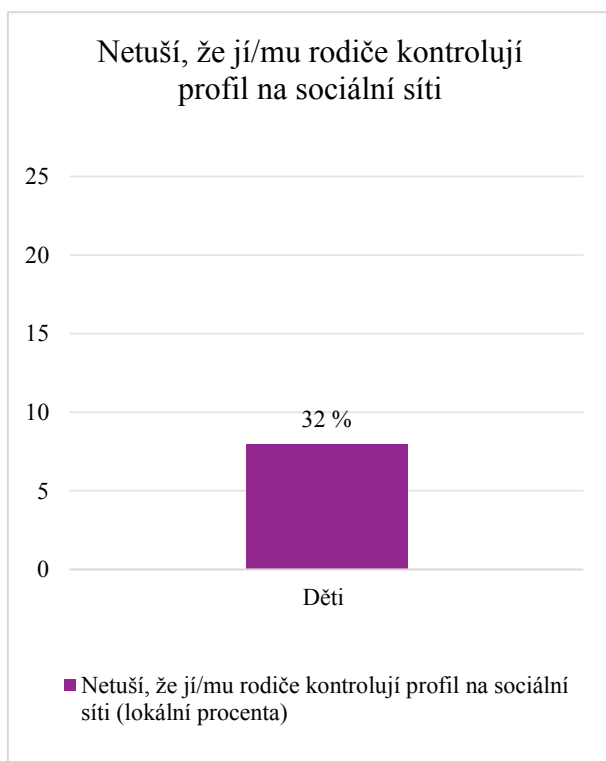
Jak je patrné z grafu, profil na některé ze sociálních sítí měly dvě třetiny dětí (třicet, 67 %). Z těchto dětí mělo dvacet sedm (60 %) dovoleno mít profil na sociální síti od svých rodičů, tři děti pak uvedly, že rodiče s nimi o (ne)dovolení nehovořili. Deseti dětem (22 %) rodiče členství na sociální síti zakázali, s celkem osmi dětmi (18 %) nebyla účast na sociálních sítích probírána, z toho tři účet měly a pět ne. U čtyř dvojic rodič–dítě došlo k rozporu, kdy rodič o členství dítěte nevěděl. V ostatních případech však členství na sociální síti bylo rodičům známo. Šetření se proto zaměřilo na to, zda a jak je činnost dětí na sociální síti rodiči kontrolována. Výsledky prezentují následující grafy.

Graf 52: Kontrola aktivit na sociální síti

Graf 53: Předmět kontroly na sociální síti

Graf 54: Kontrola profilu bez vědomí dítěte

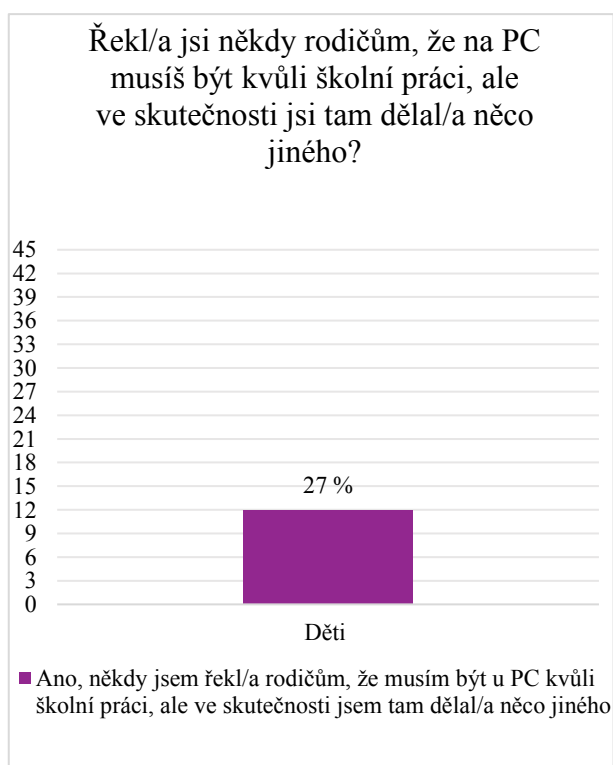
Online aktivity svých dětí na sociálních sítích někdy zkontrolovalo dvacet pět rodičů (z těch, jejichž děti mají profil na sociální síti, tedy ze třiceti, což představuje 83 %). Více než polovina těchto rodičů (devatenáct, 63 %) své dítě poučila o bezpečném užívání

sociálních sítí. Jen jeden rodič (3 %) o profilu na sociální síti svého dítěte věděl, ale nikdy jej nekontroloval. Ve čtyřech případech (13 %) se ukázalo, že rodič o profilu na sociální síti nebyl informován a dítě jej má bez jeho dovolení. Dvacet pět rodičů zodpovědělo konkrétnější otázky týkající se kontroly aktivit dítěte na sociální síti. Většina z nich (dvacet dva, 88 %) přiznala kontrolování toho, jaké informace o sobě dítě sděluje na svém profilu, sedmnáct rodičů (68 %) rovněž připustilo kontrolování přidávaných příspěvků. Sedmnáct rodičů (68 %) také dohlíželo na zabezpečení profilu dítěte a šestnáct (64 %) se zajímalo i o to, jaké přátele si dítě přidává. V osmi případech (32 %) se jednalo o kontrolu bez vědomí dítěte, v ostatních případech si dítě bylo kontroly vědomo. Doplňme, že kontrolu nad vším výše zmíněným provádělo třináct rodičů (52 %).

Na následujících stránkách seznámíme s výsledky předposlední části dotazníkového šetření, jejíž položky se věnovaly porušování pravidel bezpečného používání internetu a výskytu rizikového chování ve školním prostředí.

3.6.3 Porušování pravidel bezpečného používání internetu dětmi a rizikové chování ve škole

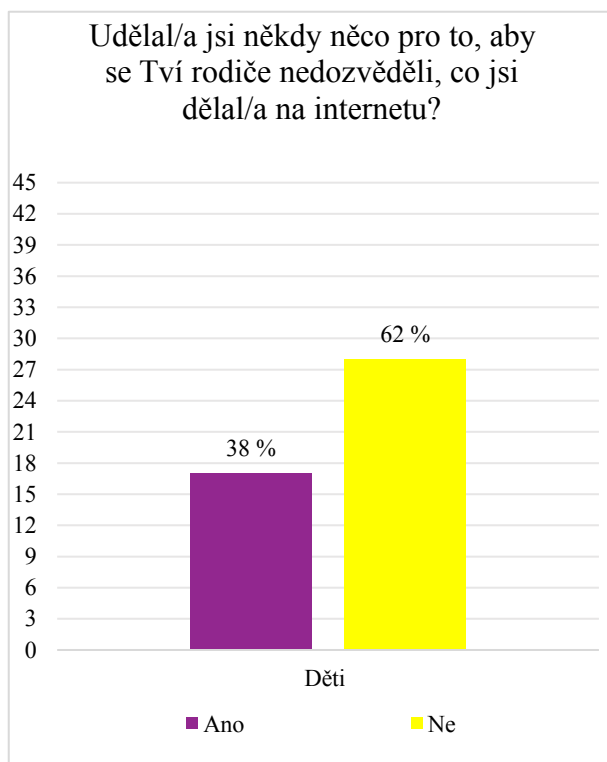
V našem šetření byla pozornost rovněž věnována porušování pravidel bezpečného používání internetu dětmi. Tato část je doplňkem k námi zjišťovaným údajům o prevenci rizikového chování na internetu. Ukazuje, kolik dětí již na internetu zažilo nepříjemnou zkušenost, jak děti mohou ovlivnit rodičovskou snahu o prevenci daných jevů a rovněž jsou ukazatelem vzájemného vztahu dětí a jejich rodičů. V předchozí části textu jsme popsali používání internetu dětmi ke školní práci. Nyní navážeme na toto téma představením výsledků položky, která se zaměřila na to, zda děti někdy rodičům tvrdily, že na internetu potřebují být kvůli školní práci, ale ve skutečnosti se na něm věnovaly jiným věcem.

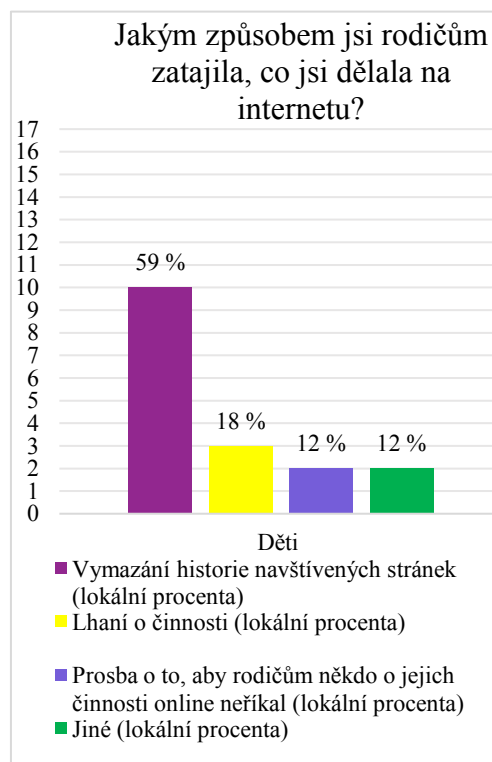
Graf 55: Lhaní o činnosti na internetu

Jak ukazuje přidaný graf, k tomuto chování se přiznalo celkem dvanáct dětí ze sledované skupiny (27 %), třicet tři dětí pak toto popřelo (73 %). Lhaní rodičům o činnosti na internetu může být znamením, že rodiče dítě kontrolují, ale dítě se s pravidly neztotožňuje, nemá možnost jejich ovlivnění nebo v něm sankce, které hrozí za porušení, vyvolávají pocit strachu a ve lhaní nachází jedinou možnost, jak dosáhnout svého. V těchto případech je jistě vhodné o situaci s dítětem hovořit, vysvětlit svůj postup a zvolit přijatelné řešení, které bude vyhovovat nejlépe oběma stranám.

V následujících grafech jsou obsaženy výsledky položek, které zkoumaly, zda děti někdy udělaly něco pro to, aby se jejich rodiče nedozvěděli, co dělaly na internetu.

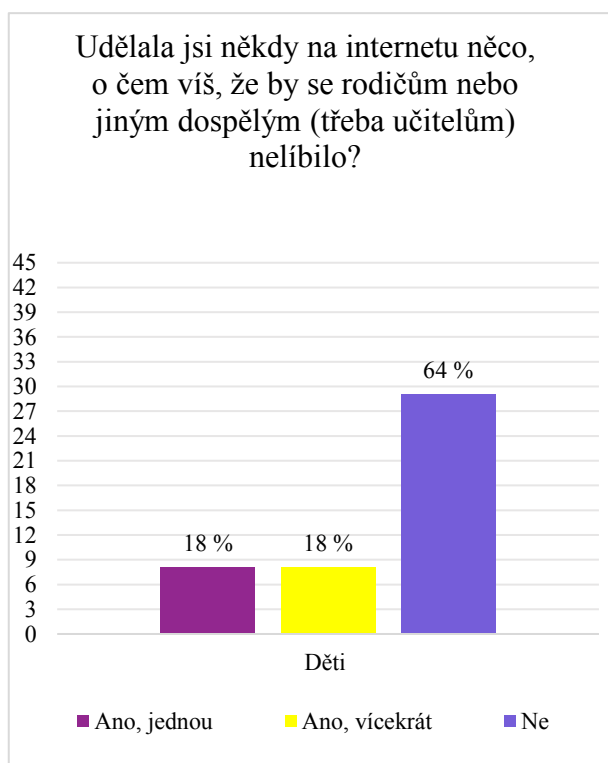

Graf 56: Zatajování svých činností na internetu

Graf 57: Způsob zatajení činnosti

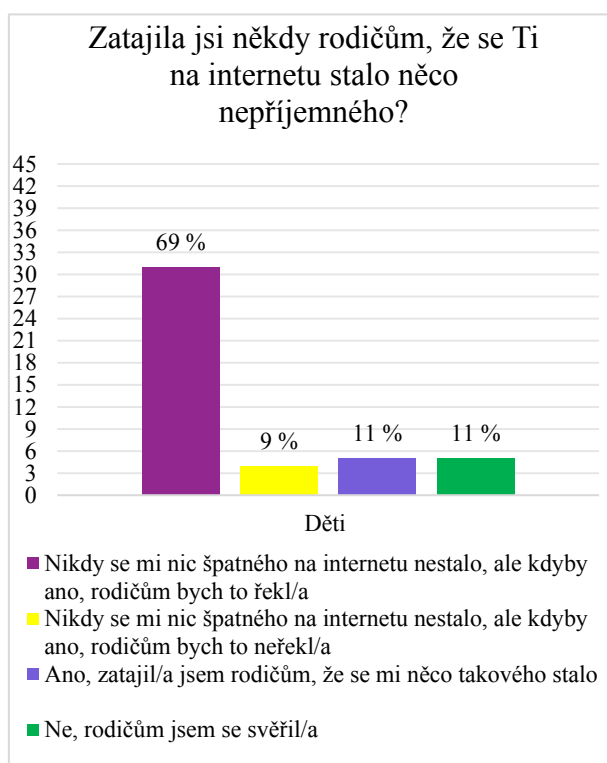
K takovému chování se přiznalo sedmnáct dětí (38 %), dvacet osm dětí naopak nikdy nic takového neudělalo (62 %). Na následující otázku, která konkretizovala dané jednání, tak odpovídalo sedmnáct dětí. Jak je patrné z grafu, z těchto sedmnácti respondentů deset připustilo vymazávání historie navštívených stránek, tři děti lhaly o své činnosti na internetu, dvě děti někdy poprosily někoho jiného, aby rodiče o jejich jednání neinformoval a dva respondenti uvedli jinou odpověď (užití anonymního okna). Vidíme, že nejčastěji děti vymazávaly historii prohlížených stránek, čímž lze navázat na informovanost rodičů o tom, jaké stránky děti navštěvují. Dovednost dětí značně komplikuje situaci těm rodičům, kteří se spoléhají na technickou kontrolu, popřípadě na sledování online aktivit za pomoci historie navštívených stránek. Je zřejmé, že nejspolehlivějším nástrojem prevence je vzájemná důvěra, otevřenost a komunikace bez strachu a studu.

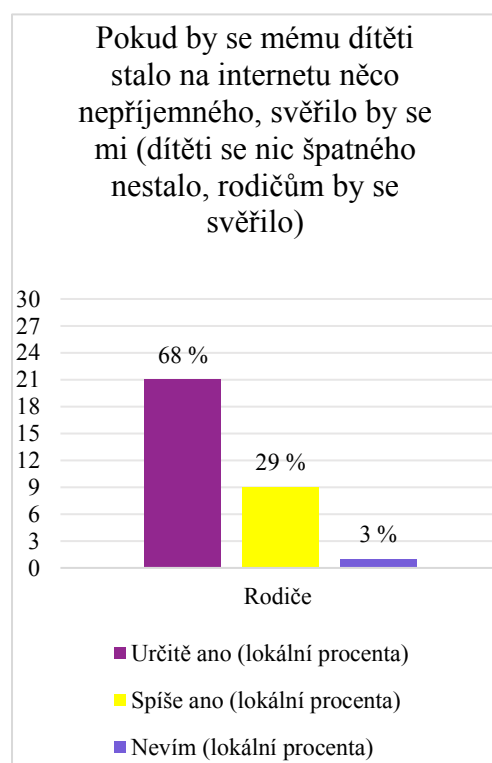
Graf 58: Nevhodné chování na internetu

Výsledky ukázaly, že určitá část dětí měla s porušováním pravidel či přímo s rizikovým chováním na internetu zkušenost. Šestnáct dětí (35,5 %, z toho deset chlapců a šest dívek) někdy na internetu udělalo něco, o čem vědělo, že by se rodičům nebo jiným dospělým nelíbilo. Z těchto šestnácti dětí se osm takového chování dopustilo opakovaně, osm pak pouze jednou (po 18 %, v obou případech pět chlapců a tři dívky). Již v předcházející části děti zmínily, že mají s některým z rizik vlastní zkušenost. Jednalo se o setkávání se s někým cizím, známým jen z prostředí internetu a o prohlížení nevhodných webových stránek.

Na tuto otázku bylo následně navázáno dotazem, zda se děti, pokud se na internetu setkaly s něčím nepříjemným, svěřily svým rodičům. Stejný dotaz byl položen i rodičům dětí a odpovědi byly vzájemně komparovány. Výsledky byly zpracovány do grafů podle odpovědí dětí a jejich rodičů. Nejprve představujeme výsledky položky z dotazníku pro děti, následně výsledky položky z dotazníku pro rodiče, které jsou rozděleny dle odpovědí dětí. Odpověď dítěte je uvedena v závorce v názvu grafu.

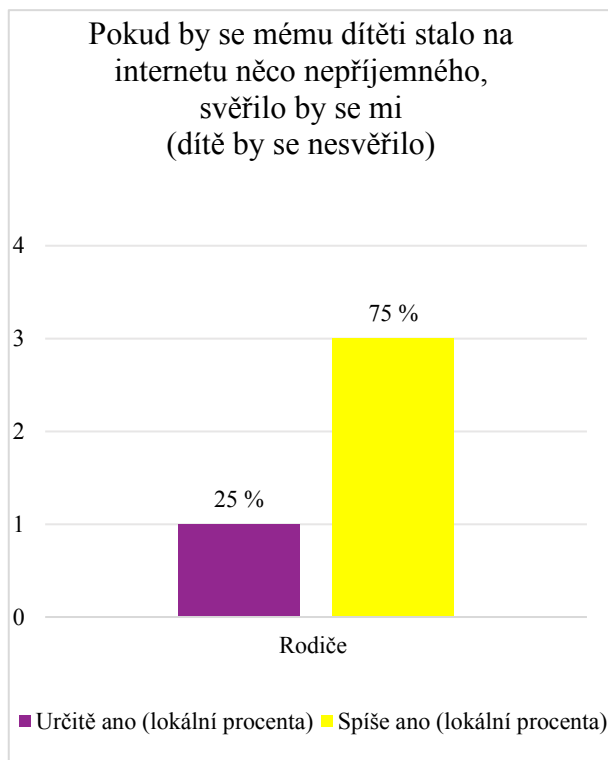

Graf 59: Zatajení nepříjemnosti na internetu

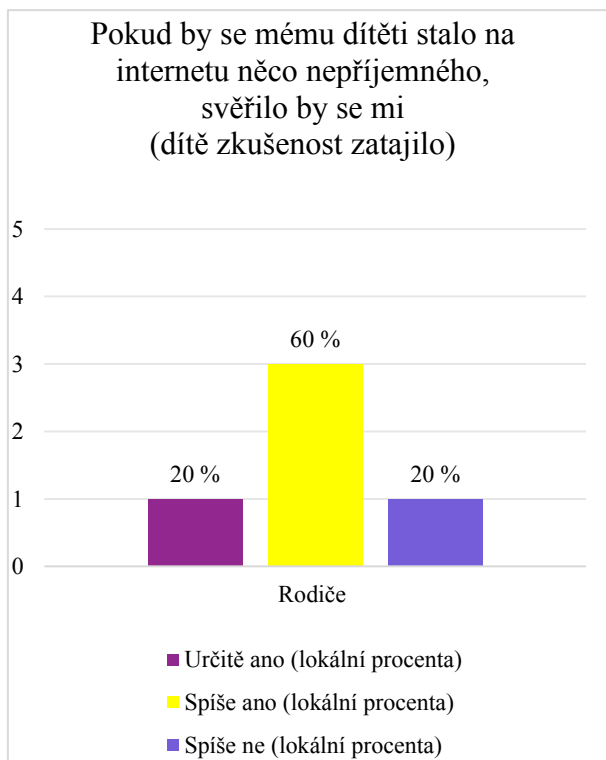
Graf 60: Sdílení nepříjemností na internetu

Jak je patrné z grafu na levé straně, většina dětí (třicet jedna, 69 %) nezažila na internetu nic nepříjemného, ale pokud by k tomu došlo, svým rodičům by se svěřila. Jak ukazuje druhý graf, rodiče těchto dětí si jejich důvěry byli vědomi a ve shodě s nimi nejčastěji označili možnosti „určitě ano“ (dvacet jedna, 68 %) a „spíše ano“ (devět, 29 %), pouze jeden rodič zvolil možnost „nevím“ (3 %). Dále navážeme odpověďmi rodičů dětí, které na internetu negativní zkušenost nezažily a uvedly, že pokud by je potkala, svým rodičům by o ní nepověděly.

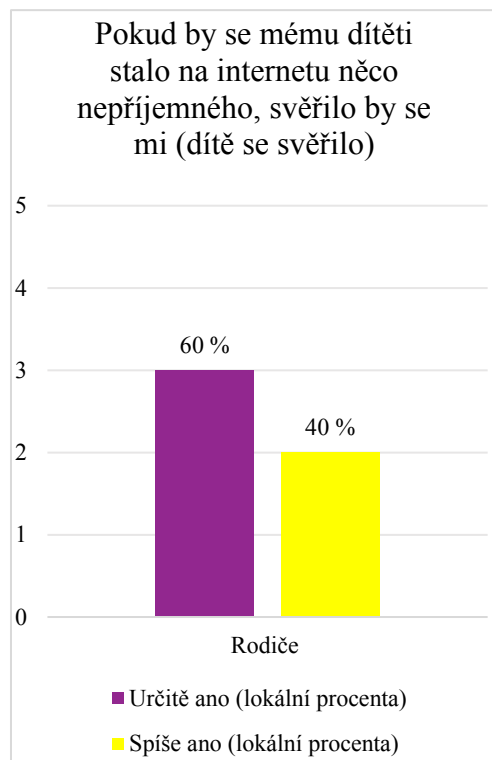

Graf 61: Nesdílení zkušenosti s nepříjemností na internetu

Čtyři děti, které negativní zkušenost na internetu nepotkala, by se svým rodičům raději nesvěřily (9 %). Rodiče těchto dětí však věřili, že by jim dítě nic nezatajilo a na otázku, zda by se jim dítě se svým trápením svěřilo, odpověděli v jednom případě „určitě ano“ a ve třech případech „spíše ano“.

Graf 62: Zatajení nepříjemného zážitku

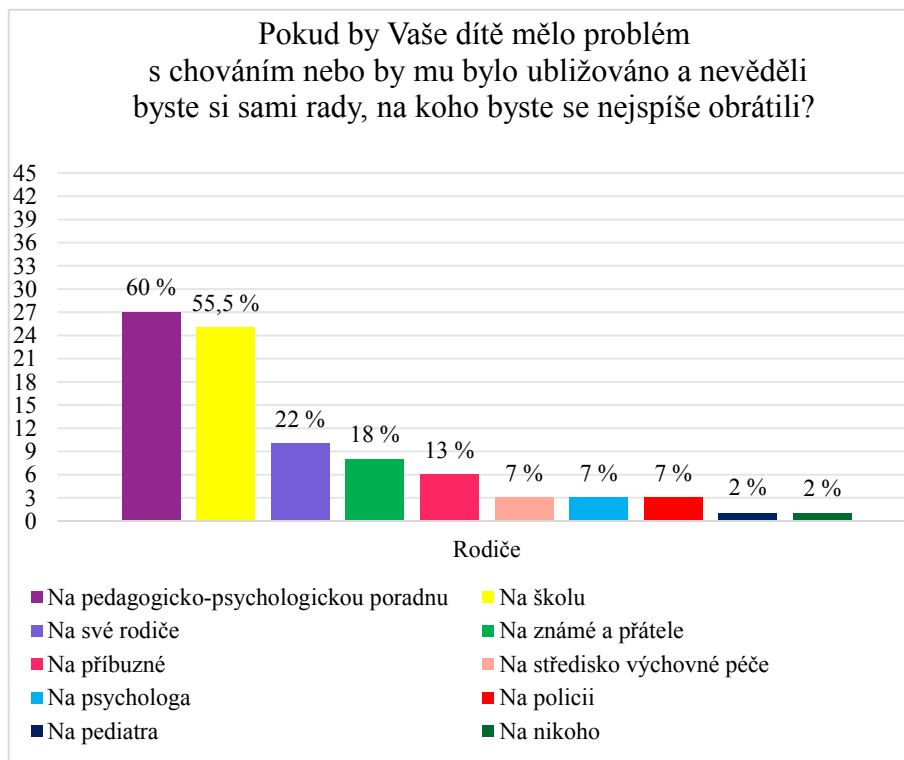
Graf 63: Sdílení nepříjemné zkušenosti

Nepříjemnou zkušenost na internetu zažilo deset dětí (22 %), z toho sedm dívek a tři chlapci. Polovina dětí ji svým rodičům zatajila. Jak ukazuje graf na levé straně, jejich rodiče očekávali, že by se jim děti svěřily a odpověděli v jednom případě „určitě ano“, ve třech případech „spíše ano“ a pouze v jednom případě „spíše ne“. Dalších pět dětí se však svým rodičům s negativním zážitkem svěřilo. Jak je patrné z grafu na pravé straně, jejich rodiče pak nejspíše na tomto základě potvrdili, že by je děti o svém trápení informovaly (tři zvolili odpověď „určitě ano“, dva „spíše ano“).

Do dotazníku pro učitele byla zařazena položka, která zjišťovala výskyt rizikového chování na internetu u žáků ve školním prostředí. Problém s alespoň jednou formou online rizikového chování u žáků řešili všichni zúčastnění učitelé. Sedm učitelů uvedlo, že někdy bylo nutné zamezit nedovolenému užívání techniky v hodinách (např. mobilních telefonů). Polovina učitelů (počtem pět) tvrdila, že se u žáků ve škole objevilo rovněž nadměrné užívání techniky. Tři učitelé zmínili, že se ve škole vyskytla kyberšikana. Dva učitelé doplnili, že se děti pokusily navštívit nevhodné webové stránky a jeden učitel rovněž řešil setkání dítěte s někým cizím, koho dítě znalo pouze z prostředí internetu.

3.6.4 Podpora a pomoc rodičům

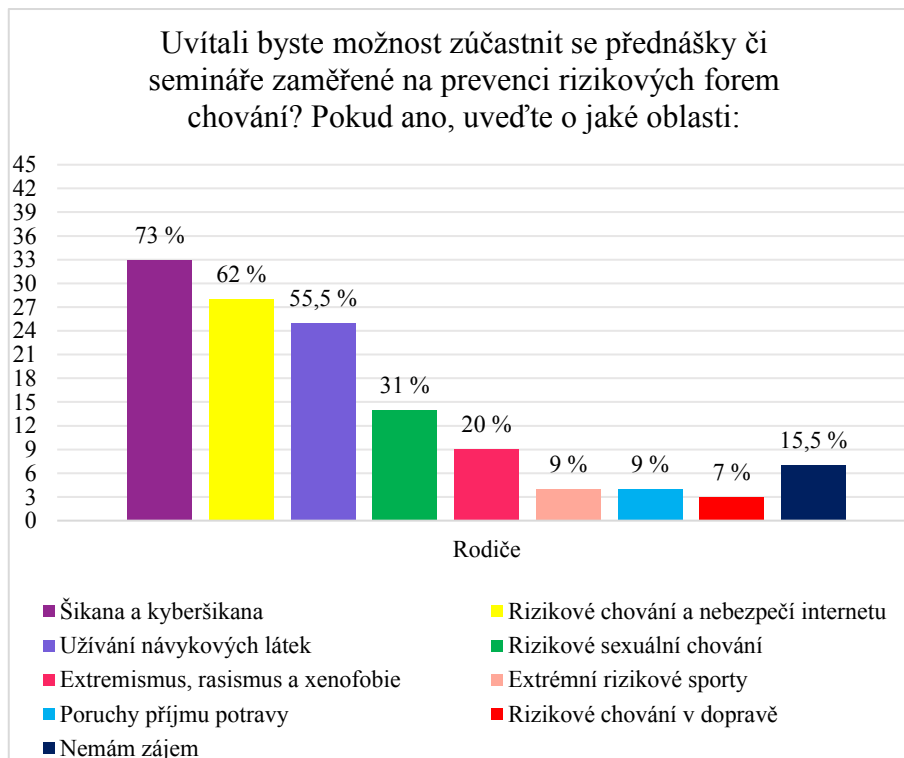
Jak je uvedeno výše, u dětí, které se zapojily do našeho výzkumného šetření, se již projevy rizikového chování spojené s prostředím internetu vyskytly. V našem šetření jsme se věnovali prevenci těchto projevů chování v rodině, ale protože si s jeho předcházením či řešením rodiče nemusí za každých okolností poradit sami, dotázali jsme se jich, na koho by se nejspíše obrátili, pokud by potřebovali pomoc či radu. Jejich odpovědi představujeme v následujícím grafu.

Graf 64: Podpora pro rodiče

Výsledky našeho šetření ukázaly, že zúčastnění rodiče by se nejčastěji obrátili na pedagogicko-psychologickou poradnu (dvacet sedm, 60 %), na školu (dvacet pět, 55,5 %), na své rodiče (deset, 22 %), dále na známé a přátele (osm, 18 %), na příbuzné (šest, 13 %) a na středisko výchovné péče (tři, 7 %). Rodiče do dotazníku sami připsali, že by se obrátili na psychologa (tři, 7 %), na policii (také tři, 7 %) a na pediatra (jeden rodič, 2 %). Jeden rodič uvedl, že by se rozhodl dle situace (2 %).

Vzhledem k otázce věnující se možnosti získání podpory či rady pro rodiče od různých osob i institucí byla do dotazníku zařazena i položka, která se dotazovala, zda by rodiče uvítali možnost zúčastnit se seminářů či přednášek zaměřených na problematiku prevence rizikových forem chování. Výsledky prezentujeme v následujícím grafu.

Graf 65: Zájem rodičů o semináře

Zájem o ně projevilo třicet osm rodičů (84 %). Je zřejmé, že zásady prevence jsou v mnoha ohledech společné pro všechny formy rizikového chování, avšak otázka sloužila jako orientační pro zjištění, jaké oblasti jsou rodiči považovány za nejdůležitější. Nejčastěji by se rodiče chtěli zúčastnit semináře zaměřeného na prevenci šikany a kyberšikany (třicet tři, 73 %), rizikového chování na internetu (dvacet osm, 62 %), užívání návykových látek (dvacet pět, 55,5 %), rizikového sexuálního chování (čtrnáct, 31 %) extremismu, rasismu a xenofobie (devět, 20 %), extrémních rizikových sportů a poruch příjmu potravy (čtyři, 9 %) a rizikového chování v dopravě (tři, 7 %). Tři rodiče projevili zájem o semináře zaměřené na prevenci všech oblastí rizikového chování.

4 Shrnutí výsledků, zodpovězení výzkumných otázek, diskuze a doporučení

Dotazníkové šetření přineslo řadu informací, které poskytují obraz toho, jakým způsobem je v rodině a ve škole realizována prevence rizikového chování dětí v prostředí internetu. V této kapitole budou shrnuty výsledky provedeného dotazníkového šetření a zodpovězeny položené výzkumné otázky, jež byly v souladu se stanovenými cíli. Vybraná zjištění budou v této části komentována a budou z nich vyvozena vyplývající doporučení.

Získané údaje byly rozděleny do tří oblastí, které korespondovaly se stanovenými výzkumnými otázkami, a to na přístup k internetu a jeho využívání, na prevenci rizikového chování na internetu v rodině a ve škole a na porušování pravidel bezpečného užívání internetu dětmi. Poslední oblast se věnovala zájmu rodičů o podporu a pomoc. Hlavní výzkumná otázka tohoto šetření zněla: „*Jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí v prostředí internetu?*“ K poskytnutí celkového obrazu tohoto jevu jsme se v první části práce zaměřili na deskripci používání internetu dětmi. Vybrané údaje, jež nám byly poskytnuty dětmi i jejich rodiči, byly vzájemně komparovány, čímž jsme získali informaci o tom, zda mají rodiče povědomí o využívání internetu svým dítětem. Bylo zjištěno, že denně nebo skoro denně používalo internet 71 % dětí, každý týden, každý měsíc a méně než jednou měsíčně 29 % dětí. Pro srovnání uvedeme, že oficiální studie EU Kids Online uvádí, že denně nebo skoro denně bylo online 75 % českých dětí (Šmahel, aj. 2011). Do devadesáti minut za jeden den potřebovalo internet 55,5 % dětí, 44 % dětí mu za jeden den věnovalo dvě a více hodin. Používáním internetu se zabývala i studie „*Zdraví a životní styl dětí*“, kde bylo zjištěno, že dvě a více hodin trávilo na internetu ve všední dny 42 % chlapců a 52 % dívek a o víkendech 45 % chlapců a 55 % dívek. Tohoto šetření se zúčastnilo pět tisíc šest set osmdesát šest dětí navštěvujících pátý, sedmý a devátý ročník základních škol a odpovídající ročník víceletých gymnázií (Csémy, aj. 2013, s. 83) Připomeneme, že přijatelné je, aby dítě pobývalo u PC maximálně dvě hodiny za den (Committee on Public Education 2001, s. 424). Bylo by proto vhodné, aby delší používání internetu bylo ze strany rodičů optimálně regulováno. Rodiče se s dětmi na době, po kterou dítě internet používá, shodli v 15,5 % případů. Kratší dobu uvedlo celkem dvacet rodičů (44 %), z toho šest o třicet minut, rovněž šest o šedesát minut, pět rodičů o devadesát minut, dva o dvě hodiny a jeden rodič se zmýlil o tři a půl hodiny. V jednom případě byl rozdíl výraznější, kdy dítě uvedlo, že je online většinu dne, avšak jeho rodič byl přesvědčen, že čas, který dítě tráví na internetu, není třeba nijak limitovat. Tři rodiče přiznali, že netuší, po jakou dobu je jejich dítě online.

Většina zúčastněných rodičů (93 %) se však domnívala, že ví, jak dlouho jejich dítě na internetu pobývá a rovněž 91 % dětí uvedlo, že jejich rodiče byli alespoň někdy o tom, kolik času věnují internetu, informováni. Všechny děti používaly k přístupu na internet své vlastní elektronické zařízení. Nejvíce dětí se připojovalo k internetu pomocí dvou elektronických zařízení. Většina dětí (91 %) vlastnila mobil s internetovým připojením, avšak dvaceti procenty rodičů bylo toto zařízení opomenuto. Nejčastěji děti používaly internet na dvou místech (35,5 %), avšak uváděn byl počet od jedné do sedmi lokalit. Všechny zúčastněné děti měly přístup k internetu v domácím prostředí. K internetu se také připojovaly ve škole (67 %), téměř polovina z nich u příbuzných (48 %), dále u svých kamarádů (44 %), ale také venku, například přes mobilní telefon (13 %), či v knihovně (8 %). Mezi odpověďmi rodičů a dětí došlo v oblasti lokalit, kde dítě internet využívá, ke shodě v 42 % případech, 58 % rodičů tedy uvedlo jiný počet lokalit nebo označilo odlišná místa než jeho dítě. V 62 % případech, kdy se odpovědi lišily, rodič některé z míst, kde se jeho dítě připojuje k internetu, opomenul. V deseti případech rodič zapomenul na jedno místo, v pěti případech na dvě místa a v jednom případě na místa čtyři.

Věříme, že výše zmíněné rozdíly v odpovědích dětí a rodičů mohou být důsledkem technologického pokroku, který dětem umožňuje být online na mnoha různých místech i v různých částech dne. Příležitost být online nejen v domácím prostředí, ale kdekoliv, například s využitím internetu v mobilním telefonu, může vést nejen k dezorientaci rodičů v lokalitách, kde je dítě online, a v čase, po který je internet dítětem používán, ale i ke ztrátě jejich povědomí o tom, s čím je dítě v online prostředí konfrontováno. Současný technologický pokrok tak poskytuje řadu výhod, ale zároveň vytváří prostor pro nárůst rizik a nebezpečí. Doplníme, že v položce zjišťující množství času, po který jsou děti online, byly zahrnuty údaje „průměrně“ a „obvykle“, jejichž cílem bylo, aby jak děti, tak i rodiče uváděli nejčastěji se vyskytující variantu. I přesto je třeba brát v potaz, že odpovědi rodičů a dětí se mohly mírně lišit, aniž by povědomí rodiče o čase, který dítě věnuje internetu, bylo nedostatečné. Námi zjištěné rozdíly mohou být důsledkem skutečnosti, že čas trávený na internetu se může lišit dle dní či situace. Tento problém byl v dotazníku řešen zařazením otázky, zda je rodič o čase, po který je dítě online, informován, na kterou odpovídaly obě skupiny respondentů. Věříme proto, že v našem šetření nedošlo k mylným závěrům a příčiny možných odlišností zde byly ozřejmeny.

Nyní přejdeme ke shrnutí výsledků z části prevence rizikového chování, které se váží k první dílčí výzkumné otázce, která zněla: „*Jaké postupy uplatňují rodiče v prevenci rizikového chování svých dětí na internetu?*“ Nejprve připomeneme, že tvrzení, že by

internet byl pro dítě bezpečným místem, odmítlo 98 % rodičů, pouze jeden rodič si nebyl jist, ke kterému názoru se přiklonit. Zároveň většina rodičů uznávala, že za prevenci rizikového chování má hlavní odpovědnost rodina (69 %), necelá třetina rodičů dělila odpovědnost mezi sebe a školu a pouze jeden rodič ji škole zcela přenechal. K zodpovězení výše uvedené otázky dále poskytujeme následující zjištěné údaje. Nejprve se zaměříme na prevenci nadměrného užívání internetu u dětí. Jak bylo popsáno výše, v našem šetření byla prokázána 15,5% shoda mezi rodičem a dítětem na tom, kolik času dítě na internetu tráví. Více jak polovina rodičů (67 %) se však snažila tento čas limitovat. Podobná položka byla zařazena do výzkumu společnosti UPC „*Děti na internetu očima rodičů*“, jehož se zúčastnilo dvě stě dvacet čtyři rodičů dětí školního věku, ve kterém, podobně jako v našem případě, bylo zjištěno, že zkracovat dobu používání internetu se snažilo 65 % rodičů (Frodl 2016). Nejčastěji volenou strategií, kterou se zúčastnění rodiče snažili čas omezovat, bylo slovní určení – domluva s dítětem, kterou uvedlo 42 % dvojic rodič–dítě. Tři rodiče používali technickou rodičovskou kontrolu, o které děti věděly ve dvou případech, v jednom ne.

Dále se budeme věnovat vlivu rodičů na aktivity dítěte na internetu. Ukázalo se, že aktivity svého dítěte v online prostředí kontrolovalo 62 % rodičů. Mezi způsoby kontroly patřil rozhovor s dítětem (24 %), pobývání v blízkosti dítěte, když je na internetu (7 %), používání internetu spolu s dítětem (7 %) a sezení vedle dítěte, když je na internetu spolu se sledováním jeho aktivit (2 %). Již výše bylo zmíněno, že rozmanitost lokalit, kde je dítě online, a množství zařízení, které k přístupu na internet využívá, mohou komplikovat rodičovskou snahu o prevenci rizik s kyberprostorem spojených. Předpokládáme, že právě tento fakt je rovněž příčinou nízkého podílu rodičů, kteří uvedli, že pobývají poblíž nebo sedí vedle dítěte, když je online. Tyto způsoby kontroly lze využívat pouze v domácím prostředí, a proto se, vzhledem k aktuálním možnostem využívání internetu, jeví jako málo efektivní. Více než desetina rodičů zakazovala dětem navštěvovat určité webové stránky (11 %). Děti v dotazníku naznačily, že postupy rodičů v prevenci nebyly vždy jednotné. Stránku, kterou měly od jednoho rodiče dovoleno navštěvovat, druhý zakazoval. Nekonzistentní rodičovský přístup je např. dle Šmelové (2014, s. 93) rizikovým faktorem, kterého je třeba se vyvarovat. Vhodné by proto bylo sjednocení postojů rodičů ke stanovování pravidel používání PC a internetu. Technickou rodičovskou kontrolu ke sledování navštívených stránek nebo k blokadě stránek nevhodných používalo 33 % rodičů. Jak je patrné z našich výsledků, technicky zabezpečená kontrola (včetně její kombinace s nějakou formou netechnické kontroly) byla nejpoužívanější strategií, z netechnicky zaměřených patřil

k nejvyužívanějším způsobům rozhovor s dítětem. V celoevropském měřítku byl dle výsledků studie EU Kids Online z roku 2010 rozhovor využíván 70 % rodičů (Šmahel, aj. 2011). Respondenti, kteří se zúčastnili našeho šetření, jej však uvedli v 24 % případů, což lze považovat za poměrně problematické zejména z důvodu, že rozhovor patří mezi odborníky nejdoporučovanější strategie (London School of Economics and Political Science 2012, s. 1). Tento významný rozdíl je zřejmě důsledkem našeho přístupu k vyhodnocování, při kterém byly vyrovnávány rozdíly v odpovědích rodičů a dětí. Pokud by k vyrovnání nedošlo, výsledkem by bylo, že rozhovor užívá 58 % rodičů. I v tomto případě se však jedná o nižší podíl, ze kterého vyplývá, že by bylo vhodné, aby rodiče přehodnotili svůj přístup k prevenci rizikového chování.

Vzhledem k preferenci technického dohledu u rodičů považujeme za důležité upozornit na diskutabilnost využívání kontroly k vysledování navštívených stránek bez vědomí dítěte, k němuž došlo v devíti případech. Nesmí být opomenuto právo dítěte na soukromí, jež by mohlo být takto zajištěným rodičovským dozorem výrazně porušeno. Dalším aspektem kontrolování bez vědomí dítěte je riziko narušení důvěry dítěte v rodiče v případě, že by se o rodičově jednání dítě dozvědělo. O tomto problému se zmiňují i autorky Sonia Livingstone a Magdalena Bober (2006, s. 11), které zjistily, že rodičovská kontrola se nezamlouvala šedesáti devíti procentům dětí ve věku od devíti do sedmnácti let. Autorky doplňují, že kontrolování aktivit na internetu bez vědomí dítěte bylo nepříjemné pro 30 % dětí, s vědomím však již „jen“ pro 15 % dětí. Lze diskutovat, zda rodiče zvoleným způsobem kontroly naznačují, že se na sdělení dítěte nemohou spolehnout, a proto si informace opatřují za pomoci efektivních technických prostředků, nebo zda jim daný způsob kontroly připadá snazší a rychlejší. Je třeba si uvědomit, že pokud technická kontrola není doplňována kontrolou netechnickou, k čemuž došlo v našem šetření v jedenácti případech, nelze ji považovat za optimální, protože rodiči neposkytnou informace o důvodech a okolnostech navštívení stránky. Podobně ani blokace určitých webových stránek není vždy dostačující, a to proto, že většina dětí používala internet na více místech i na různých zařízeních, která tímto typem kontroly nemusí být opatřena. Pouhé zablokování webu navíc dítěti neobjasní, proč není vhodné danou stránku navštívit. Východisko spatřujeme především v adekvátním vysvětlení a v přípravě na danou situaci než v zabránění přístupu, ke kterému by dříve či později mohlo vzhledem k rozmanitosti lokalit, kde se dítě k internetu připojuje, dojít. I přesto je však zřejmé, že pokud se již rodiče setkali s nějakou problematickou situací související s používáním internetu dítětem, může technická rodičovská kontrola, za předpokladu, že je kombinována s jinými možnostmi, být prospěšná. Cílem tohoto textu tedy

rozhodně není ji odsoudit, ale spíše doporučit její používání k výjimečnému doplnění informací získaných přímo od dítěte.

Dle výzkumu společnosti UPC „*Děti na internetu očima rodičů*“ mělo profil na některé ze sociálních sítí 90 % zúčastněných dětí školního věku (Frodl 2016). Tým pracovníků projektu E-Bezpečí (Kopecký 2015b) realizoval výzkum s názvem „*České děti a Facebook*“, ve kterém bylo zjištěno, že členem Facebooku je necelých 60 % dětí ve věku od devíti do dvanácti let, a to i přesto, že oficiálně je povolen až dětem od třinácti let. Není proto překvapivé, že 67 % respondentů z řad dětí rovněž mělo profil na některé sociální síti založený. Výsledky dále ukázaly, že online aktivity v jejich prostředí někdy zkontrolovali, s výjimkou jediného, všichni rodiče, kteří si byli vědomi, že je dítě na některé z nich registrováno. Bez dovolení měly profil zřízený čtyři děti. Šedesát tři procent rodičů, kteří si členství dítěte byli vědomi, své dítě poučilo o tom, jak síť bezpečně používat. Osmdesát osm procent rodičů přiznalo kontrolování na profilu zveřejněných osobních informací, 68 % kontrolování přidávaných příspěvků, rovněž 68 % dohlíželo na zabezpečení profilu dítěte a 64 % se zajímalo i o to, jaké přátele si dítě přidává. Ve 32 % případech se jednalo o kontrolu bez vědomí dítěte, v ostatních případech si jí dítě bylo vědomo.

Je třeba uznat, že naše šetření nebylo primárně zaměřeno na aktivity dětí na sociálních sítích, kterým se významně věnuje například zmíněná organizace E-Bezpečí. Pro komplexnější informace proto odkazujeme na práce jiných autorů, u kterých bude problematika důkladněji popsána. V našem šetření jsme se nezaměřili například na to, zda rodič, který aktivity kontroluje, má sám založený účet na stejné sociální síti jako jeho dítě. Věříme, že právě tato možnost by mohla být pro rodiče tím nejjednodušším způsobem, jak mít o činnosti dítěte na síti přehled a lze předpokládat, že někteří takto činí (například Kopecký (2015b) uvádí, že své rodiče má v přátelích 56,5 % dětí). Pokud bychom realizovali další šetření u stejné skupiny, které by se výhradně týkalo sociálních sítí, byla by pozornost věnována nejen tomu, zda je kontrola prováděna, ale i tomu, jakým způsobem (zda je rodič na sociální síti rovněž zaregistrovaný a má možnost sledovat aktivity, které dítě svobodně sdílí s ostatními, nebo zda se jedná např. o vniknutí na účet apod.), což lze doporučit i dalším výzkumníkům, kteří by se v budoucnu chtěli zaměřit na problematiku kontroly aktivit na sociálních sítích. I vzhledem k výše zmíněnému využívání technických prostředků dohledu doporučujeme, aby bylo provedeno šetření zaměřené na aspekty porušování práva dětí na soukromí vlivem rodičovské kontroly jejich aktivit v online prostředí, jež by mohlo odhalit například názor vybrané skupiny dětí a rodičů na to, kde se nachází hranice mezi ochranou

a porušováním práva na soukromí a přinést tak komparaci pohledů obou skupin na tento rozporuplný problém.

K podání detailního popisu zajištění prevence v rodině doplníme tyto údaje informací o jejich neméně důležitých komponentách, ke kterým zařazujeme atmosféru v rodině a vzájemné vztahy rodiče s dítětem. Výsledky ukázaly, že s množstvím společně tráveného času bylo spokojeno 64 % dvojic dítě–rodič. Na tom, že se rodiče dostatečně zajímali o to, co děti dělají, jaké činnosti a aktivity tvoří náplň jejich dne, se se svými dětmi shodlo 84 % rodičů. Zájem o emocionální prožívání dítěte hodnotilo jako vyhovující 80 % dvojic rodič a dítě. Důvěru v rodiče vyjádřilo 84 % dětí a současně i oni ji od svého dítěte očekávali. Doplníme, že dítě, jehož rodič dotazník neodevzdal, a tudíž nemohlo být zařazeno do výsledků šetření, připsalo, že rodičům se může se vším svěřit, ale oni jej nevnímají. Čtyři procenta dětí také neznala ve svém okolí nikoho, na koho by se mohla obrátit v případě, že by je něco trápilo. Z těchto výsledků vyplývá doporučení, aby rodiče dostatečně komunikovali se svými dětmi, o čemž bude zmínka také dále v textu. Je nutné připustit, že výsledky této skupiny položek mohly být nepříznivě ovlivněny aktuální situací v rodině, rozepří mezi dítětem a rodičem apod. Děti byly proto požádány, aby zvážily, jaký je nejobvyklejší stav a položky zhodnotily dle svého nejčastějšího dojmu. Všichni rodiče se snažili vyplnit volný čas dítěte i jinými činnostmi než je používání internetu a současně 95,5 % dětí potvrdilo, že se ve svém volném čase věnuje také jiným činnostem, než je prohlížení webových stránek. Pro 4 % dětí byl tedy internet hlavní náplní volného času. Za nejatraktivnější považovalo používání internetu 9 % dětí. Kromě jediné výjimky si jejich rodiče tohoto faktu nebyli vědomi. Z těchto údajů vyvozujeme, že by bylo vhodné, aby dětem byla nabídnuta alternativa trávení volného času, která by je zaujala více než internet. Jak ale vyplynulo z našeho šetření, dvaceti procentům dětí nikdo jinou možnost trávení volného času nenabídl.

Druhá dílčí výzkumná otázka zněla: „*Jaké strategie prevence rizikového chování dětí na internetu používá škola?*“ Bylo zjištěno, že ačkoliv měly děti přístup k internetu v celém areálu školy, vybrané rizikové webové stránky byly blokovány. Polovina učitelů někdy dětem zadávala úkoly, při kterých bylo nutné využití počítače, avšak domácí úkoly zadával jeden učitel. Ne vždy měli ale učitelé informace o tom, kolik úkolů, jejichž splnění vyžadovalo PC, zadávali dětem ostatní kolegové. Doporučením proto je, aby v případě častého zadávání těchto úkolů docházelo mezi učiteli k výměně informací a využívání techniky ve výuce mohlo být přijatelně regulováno. Ke školní práci někdy využívalo internet 95,5 % dětí, avšak pouze menšina dětí uvedla, že jej k těmto účelům potřebuje denně či skoro

každý den, většina jej používala každý měsíc, některé počítač k plnění školních povinností nikdy nepotřebovaly. Ve škole proběhl preventivní program zaměřený na rizikové chování na internetu. Tato problematika je součástí předmětů výchova k občanství a základy informatiky, ale do své výuky ji zařadili i vyučující jiných předmětů (například vyučující českého jazyka i cizích jazyků). O rizicích internetu žáky informovali i jejich třídní učitelé. Učitelé ve shodě s rodiči považovali za hlavního činitele v prevenci rodinu (60 %) a rodinu spolu se školou (40 %).

Třetí výzkumná otázka zněla: „*Jaká pravidla bezpečného chování na internetu a kým byla dětem vysvětlena?*“ Bylo zjištěno, že ne všechny děti byly poučeny o veškerých zásadách bezpečného užívání internetu. Jediné pravidlo, které bylo představeno všem dětem, se týkalo schůzek s lidmi, které by dítě znalo pouze z prostředí internetu. Podíl dětí, které o zásadách bezpečného chování na internetu nebyly informovány, se pohyboval v rozmezí od 4 % do 20 %. Čtyři procenta dětí nebyla seznámena s tím, jaké údaje je vhodné zveřejňovat na internetu a jaké ne. Devět procent dětí nebylo nikým poučeno o zásadách sdílení vlastních fotografií. Jedenáct procent dětí nebylo nikým upozorněno na možnou nedůvěryhodnost údajů na internetu, rovněž 11 % dětí se nikdy od nikoho nedovědělo, jak se zachovat v případě, že by se staly obětí kyberšikany a opět jedenácti procentům dětí nebylo vysvětleno, že se na internetu mohou setkat s nevhodnou stránkou. Třinácti procentům zúčastněných dětí nebyla nikým poskytnuta rada, jak by se měly zachovat, pokud by je v online prostředí cokoliv znepokojilo. S osmnácti procenty dětí si nikdo nepovídal o nevhodnosti používání webkamery při hovoru s cizím člověkem a o nepřipustnosti kyberšikany. Pravidla bezpečného užívání sociálních sítí nebyla představena pětina respondentů z řad dětí. Upozorníme, že šest z těchto dětí již účet na některé sociální síti vlastnilo.

K nejvýznamnějším činitelům v prevenci rizikového chování na internetu patřily rodina a škola. Nenastala však situace, kdy by o některém riziku byly od rodičů nebo od školy informovány všechny děti. U rodiny se podíl na předávání poznatků o kyberbezpečí dětem pohyboval v rozmezí od 49 % u sociálních sítí do 73 % u věrohodnosti údajů na internetu, u školy od 42 % u položek týkajících se kyberšikany a používání webkamery do 64 % u problematiky sextingu. Pouze v jednom případě byly výsledky rodiny a školy vyrovnané (u sextingu), v ostatních případech obsadila rodina první pozici a stala se tak pro děti nejvýznamnějším zdrojem informací o zásadách správného chování v online prostředí. Škola vždy zaujala druhou pozici. Rozdíly mezi podílem informovaných dětí ze strany rodiny a školy dosahovaly hodnot od 2 % do 20 %. Doplníme, že 42 % dětí by si dle svého

tvrzení nedokázalo s nepříjemnou situací na internetu poradit. Informace od rodičů ale považovalo za prospěšné 62 % z nich, od školy 60 % z nich. Polovina dětí se shodla, že by jim informace od obou činitelů pomohly stejnou mírou. Pro doplnění uvedeme, že více než polovina dětí se alespoň o některém z rizik dověděla rovněž z médií, pětina dětí z knihy. Z žádného podobného zdroje nezískalo informace o rizicích internetu 16 % zúčastněných dětí.

Protože ne všechny děti se již dověděly o zásadách bezpečného užívání internetu, a to i přesto, že dle informací od školy měly být s veškerými pravidly seznámeny, je třeba uskutečnit náležitá opatření. Jestliže škola tvrdí, že děti s pravidly seznámila, jednalo se spíše o jednorázovou intervenci než o kontinuální proces, který by zajistil, aby se o rizicích internetu dověděl každý žák třídy. Doporučením pro školu tedy je, aby jí realizovaná preventivní opatření tvořila ucelený komplex kontinuálních aktivit, jejichž výstupy by byly trvalého charakteru. Při aplikaci dané problematiky do vybraných vyučovacích předmětů se může jednat o vytvoření charty práv třídy (ve vztahu k prevenci kyberšikan) nebo graficky ztvárněného soupisu pravidel bezpečného užívání internetu, jež by mohly být zhotoveny například v hodinách výchovy k občanství, informatiky nebo i výtvarné výchovy. Zpracované návrhy by se následně měly stát součástí interiéru třídy, aby byly zcela přístupné a mohl se s nimi seznámit každý žák. Pro rodiče z těchto údajů vyplývá, že by měly se svým dítětem o zásadách správného používání internetu hovořit a předat jim potřebné rady a zkušenosti. Většina rodičů si informace o nebezpečí internetu již vyhledala, avšak i přesto, vzhledem k výše popsaným výsledkům, by bylo vhodné, aby i nadále bylo na tuto problematiku upozorňováno a dostala se tak do povědomí široké veřejnosti.

Poslední výzkumná otázka ve znění: „*Jaký je rozsah nerespektování pravidel bezpečného chování na internetu dětmi?*“ byla doplňkem k údajům o uplatňovaných postupech v prevenci a byla zaměřena na popis způsobů, kterými děti mohou překazit rodičovu snahu o prevenci, dále na zjištění, zda a jaké rizikové jevy řešili učitelé ve školním prostředí a zda již děti zažily nepříjemnou zkušenost na internetu. Do jisté míry byla tato část také ukazatelem vzájemného vztahu rodičů a dětí. Bylo zjištěno, že škola řešila problém s nadměrným i nedovoleným užíváním techniky u žáků, s kyberšikanou, se schůzkami dětí s osobami známými pouze z online prostředí a s navštěvováním nevhodných webových stránek. Výsledky dále ukázaly, že více jak pětina dětí někdy rodičům tvrdila, že musí počítač používat kvůli práci do školy, avšak ve skutečnosti se na PC věnovala jiné činnosti. Třicet osm procent dětí se někdy pokusilo rodičům zatajit, co dělalo na internetu. Dvacet dva procent dětí někdy vymazalo historii navštívených webových stránek, 7 % lhalo o své

činnosti na internetu, 4 % dětí někdy poprosila někoho jiného, aby rodiče o jejich jednání v online prostředí neinformoval a rovněž 4 % využila funkci anonymního okna. Dále bylo zjištěno, že 35,5 % dětí někdy na internetu udělalo něco, o čem vědělo, že by se rodičům nebo učitelům nelíbilo. Dvacet dva procent dětí zažilo na internetu nepříjemnou zkušenost. Polovina těchto dětí o ní rodičům pověděla, polovina ji svým rodičům zatajila. Rodiče dětí, které o své zkušenosti mlčely, však, s výjimkou jednoho, věřili, že by se jim dítě s čímkoliv svěřilo. O svém negativním zážitku by rodiče také neinformovalo 9 % dětí, které nikdy nic nepříznivého na internetu nepotkalo. Sami rodiče se však domnívali, že by jim dítě o své příhodě řeklo. Většina dětí, která dosud zatěžující zkušenost s internetem neměla, by se ale svým rodičům s problémem svěřila, což rodiče, s výjimkou jednoho, očekávali.

Je třeba vzít na vědomí, že odpovědi dětí, které uvedly, že by se svým rodičům nesvěřily, pokud by je potkala nepříjemná zkušenost na internetu, mohly být reakcí na aktuální situaci v rodině, např. na spor s rodičem, který by mohl po určité době odeznít a následně by tak mohlo dojít k přehodnocení daného rozhodnutí. Zároveň je ale třeba upozornit, že zatajování i lhaní o činnosti mohou být odezvou na neadekvátní přístup k dítěti, na nedůvěru v rodiče nebo na strach z jeho reakce. Doporučením pro rodiče vyplývajícím z výše zmíněných faktů je zejména posílit komunikaci s dítětem, která, ač je obecně nejdoporučovanější strategií (Ševčíková, aj. 2014, s. 171), nebyla v naší skupině respondentů dostatečně uplatňována. Kvalitní komunikaci považujeme nejen za nejvhodnější zdroj informací o činnostech a příhodách dítěte v online prostředí, ale rovněž za způsob prohlubování vzájemného vztahu, které je klíčové pro spokojenost dítěte i pro předcházení všech forem rizikového chování. Dále lze rodičům doporučit, aby aktivněji projevíli zájem o činnosti a pocity dítěte, avšak s respektem k jeho soukromí. Bylo by vhodné, aby usilovali především o porozumění a budovali vzájemný vztah na důvěře namísto zákazů, skrývaného kontrolování a zastrasování, které by na jedné straně děti vedly k dalšímu porušování pravidel nebo k zatajování nepříjemných zkušeností získaných nejen v online prostředí, a na straně druhé rodiče směřovaly k využívání stále dokonalejších prostředků technicky zajištěného dohledu.

V současné době se již preventivní aktivity orientují na stále mladší uživatele internetu. Jak je uvedeno například na serveru *Národního centra bezpečnějšího internetu*, v červnu roku 2016 proběhl první seminář o bezpečí online pro děti předškolního věku (Národní centrum bezpečnějšího internetu 2016). Doporučovat tedy, že by bylo vzhledem k faktu, že 22 % respondentů již zažilo na internetu nepříjemnou zkušenost, namísto informovat dítě o rizicích internetu co nejdříve poté, co jej začne samostatně používat, by bylo zbytečné. Naším doporučením je i nadále a ve větší míře cíleně směřovat prevenci mezi rodiče a také

budoucí rodiče dětí, protože předpokládáme, že žádná preventivní aktivita nenahradí kvalitní intervenci ze strany rodiny. Pozornost by neměla dle našeho názoru být zaměřena pouze na rodiče starší, u kterých je větší předpoklad, že nemají s internetem mnoho zkušeností, ale i na rodiče budoucí, kteří rovněž všechny zásady správného používání internetu nemusí mít osvojeny. Ani u nich není možné bez pochyb očekávat, že budou schopni orientovat se v úskalích, která online prostředí přináší, a především pak nelze s jistotou říci, že budou znát předpoklady účinné prevence rizikových forem chování. Tyto semináře by měly být poskytovány bezplatně a měla by být zajištěna jejich adekvátní propagace, aby se jich mohlo zúčastnit široké spektrum rodičů. Zájem o absolvování seminářů zaměřených na prevenci rizikových forem chování projevilo dle našich výsledků téměř 85 % rodičů, účast na semináři týkajícího se prevence rizikového chování na internetu by pak uvítalo 62 % rodičů. Domníváme se tedy, že by uspořádání přednášky pro rodiče bylo vhodné. Věříme, že absolvování takto zaměřených akcí by mohlo podporovat sebejistotu rodiče, a tím pravděpodobně vést i ke zdárnějšímu plnění jeho úlohy v prevenci rizikového chování.

Závěr

Diplomová práce byla věnována problematice prevence rizikového chování dětí v prostředí internetu ze strany rodiny a školy. Jejím cílem bylo zjistit, jaký přístup k prevenci rodina a škola zaujmají. Text byl rozdělen na část teoretickou a praktickou.

Cílem teoretické části práce bylo především představit rizika, která mohou být s online prostředím spojena a popsat, jaké způsoby mohou rodina a škola volit, aby před nimi děti ochránily. Text byl členěn do kapitol, které byly zaměřeny na jednotlivé nebezpečné jevy, konkrétně na kyberšikanu, nadměrné užívání internetu, sexting, kontakt s cizími lidmi online, sociální sítě, rizikové online komunity a vystavení se sexuálním obsahům. Věnovali jsme se také možnostem jejich prevence ze strany rodiny a školy. Bylo objasněno, proč je prevence významnou problematikou, které je třeba věnovat pozornost.

V praktické části práce byly prezentovány výsledky uskutečněného dotazníkového šetření. V souladu s hlavním cílem diplomové práce, kterým bylo zjistit, jaký je přístup rodiny a školy k prevenci rizikového chování dětí na internetu, byly stanoveny dílčí cíle, jež korespondovaly s výzkumnými otázkami. Prvním a druhým dílčím cílem bylo popsat rozsah komunikace zodpovědných dospělých a jiných osob s dětmi o nebezpečí na internetu a rozsah rodičovské kontroly dětí nad užíváním internetu. Třetím a čtvrtým dílčím cílem bylo zjistit, o jakých pravidlech bezpečného používání internetu byly děti informovány a od koho/odkud se o nich dozívají. Posledním cílem bylo ověřit, zda nedochází k nerespektování pravidel bezpečného chování na internetu dětmi. K dosažení cílů byla vzhledem k požadavku anonymity zvolena metoda dotazníkového šetření, které bylo provedeno u žáků šestého ročníku základní školy v Hradci Králové, jejich rodičů a učitelů.

Výsledky odhalily, že s dětmi o zásadách bezpečí na internetu komunikovali rodiče i učitelé, avšak za prospěšné tyto informace považovaly méně než dvě třetiny zúčastněných dětí. Situace, kdy by o riziku internetu byly poučeny všechny děti, nastala pouze v jednom případě, v ostatních případech nebylo se zásadami správného chování na internetu seznámeno každé dítě. Hlavním zdrojem informací o online bezpečí byla rodina, škola zaujímala druhou pozici. Dohled nad online aktivitami prováděly necelé dvě třetiny rodičů. Využívány byly různé strategie, a to včetně technicky zabezpečené kontroly, kterou rodiče volili nejčastěji, přičemž více než dvě třetiny rodičů ji nedoplňovaly jiným způsobem dohledu. Bylo prokázáno, že ke kontrole docházelo také bez vědomí dítěte. Více než pětina dětí již zažila v online prostředí nepříjemnou zkušenost a přibližně třetina někdy porušovala stanovená pravidla a používala různé strategie k tomu, aby své jednání udržela v tajnosti.

Zjištěné údaje rovněž poukázaly na kvalitu vztahu mezi rodičem a dítětem, a to vzhledem ke skutečnosti, že po komparaci odpovědí byly zjišťovány rozpory. Je proto patrné, že ačkoliv se ze strany rodiny i školy již objevují snahy o předcházení problémových situací, je potřeba úsilí prohloubit a dále pracovat na účinném zabezpečení preventivních opatření.

Získaná data poskytla obraz toho, jakým způsobem byla u dané skupiny dětí uskutečňována prevence rizikového chování na internetu. Stanovené cíle se podařilo splnit. Výsledky poukázaly na problémy, ze kterých byla vyvozena doporučení pro rodiče, školu i další návazná šetření. Je třeba uznat, že naše zkoumání bylo limitováno vybraným výzkumným vzorkem, a proto by bylo vhodné provést jej na početnější skupině respondentů. Dotazníky by bylo rovněž vhodné doplnit o jiné metody, zejména o rozhovory s respondenty z řad rodičů, se kterými jako s jedinými nebyl navázán v rámci tohoto šetření přímý kontakt.

Text práce by mohl být určen odborníkům věnujícím se tématu prevence rizikového chování a zejména pak rodičům a učitelům, kteří se zapojili do výzkumného šetření. Věříme, že bylo pro rodiče i školu upozorněním na daná rizika a mohlo je dovést k zamyšlení se nad možnostmi změny přístupu k realizaci preventivních opatření. Na základě našich výsledků bylo rovněž doporučeno provedení následného výzkumu, jež by mohl být zaměřen na aspekty porušování práv dětí vlivem rodičovské kontroly jejich online aktivit.

Seznam použitých zdrojů

1. BENDL, Stanislav, HANUŠOVÁ, Jaroslava, LINKOVÁ, Marie, 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. ISBN 978-807387-703-3.
2. BLINKA, Lukáš, 2015. *Online závislosti: jednání jako droga? Online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5.
3. BRYANT, Jennings, ZILLMANN, Dolf, 2012. *Pornography: Research Advances and Policy Considerations*. Routledge. ISBN 978-1-136-46128-6.
Dostupné také z: <https://books.google.cz/books?id=fILFBQAAQBAJ>
4. CSÉMY, Ladislav, KALMAN, Michal, VAŠÍČKOVÁ, Jana (eds.), 2013. *Zdraví a životní styl dětí a školáků*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3409-4.
5. COMMITTEE ON PUBLIC EDUCATION, 2001. Children, Adolescents, and Television. In: *Pediatrics* [online]. American Academy of Pediatrics, **107**(2), s. 423–426 [vid. 2017-04-16]. DOI: 10.1542/peds.107.2.423. ISSN 0031-4005.
Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/doi/10.1542/peds.107.2.423>
6. ČERNÁ, Alena, 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha. ISBN 978-80-210-6374-7.
7. DĚDKOVÁ, Lenka, 2014. Navazování kontaktů online a setkávání se s neznámými lidmi z internetu. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
8. EATON, Danice, 2012. Youth risk behavior surveillance. In: *Morbidity and Mortality Weekly Report: Surveillance Summaries* [online]. Centers for Disease Control & Prevention (CDC), 2011 (Vol. 61, No. 4), 1 [vid. 2017-04-17].
Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/24806047?seq=1#page_scan_tab_contents
9. ECKERTO VÁ, Lenka, DOČEKAL, Daniel, 2013. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.
10. FERJENČÍK, Ján, 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8367-6.
11. FRODL, David, 2016. *Děti na internetu očima rodičů* [online]. UPC [vid. 2017-03-10].
Dostupné z: https://www.upc.cz/pdf/Pruzkum%20UPC_Deti%20ocima%20rodicu_2016.pdf

12. GALLÀ, Maurice, 2007. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. 2. vyd. v českém jazyce. Praha: Úřad vlády České republiky. Metodika (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-867-3438-2.
13. GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
14. GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
15. HAJNÝ, Martin, 2001. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0135-9.
16. HALLAL, Pedro C, ANDERSEN, Lars Bo, C BULL, Fiona, GUTHOLD, Regina, HASKELL William, EKELUND, Ulf, 2012. Global physical activity levels: surveillance progress, pitfalls, and prospects. *The Lancet* [online]. **380**(9838), 247–257 [vid. 2017-04-16]. DOI: 10.1016/S0140-6736(12)60646-1. ISSN 01406736. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0140673612606461>.
17. HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena, 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.
18. HULANOVÁ, Lenka, 2014. Online rizikové chování teenagerů. In: KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.
19. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
20. IMLAUFOVÁ, Hana, 2014. Prevence syndromu rizikového chování z hlediska rodinné interakce. In: KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, s. 223–234. ISBN 978-80-7387-793-4.
21. JANDOUREK, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8535-0.
22. JEDLIČKA, Richard, 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
23. JESSOR, Richard, 1991. Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health* [online]. **12**(8), s. 597-605 [vid. 2017-05-26]. DOI: 10.1016/1054-139X(91)90007-K. ISSN 1054139x. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/1054139X9190007K>

24. KABÍČEK, Pavel, CSÉMY, Ladislav, HAMANOVÁ, Jana, 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-793-4.
25. KOPECKÝ, Kamil, 2017. Jak minimalizovat dopad paniky spojené s „modrou velrybou“ v prostředí školy – jak s tímto hoaxem konkrétně pracovat ve třídě (ale i domácím prostředí). In: *E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Centrum PRVoK Pdf UP, 27. 4. 2017.[vid. 2017-05-03]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodice-ucitele-zaci/1237-jak-snizit-dopad-velryby>
26. KOPECKÝ, Kamil, 2015a. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-802-4448-619.
27. KOPECKÝ, Kamil, 2015b. České děti a Facebook. In: *E bezpečí* [online]. Olomouc: Centrum PRVoK Pdf UP v Olomouci [vid. 2017-05-27]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/facebook2015/>
28. KOPECKÝ, Kamil, 2013. Komentář: Opravdu je sledování pornografie dětmi v pohodě? In: *E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Centrum PRVoK Pdf UP, 15. 8. 2013 [vid. 2017-05-03]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/723-komentar-sledovani-porna>
29. KOPECKÝ, Kamil, 2011. Úvod do problematiky netolismu. In: *E-Bezpečí* [online]. Olomouc: Centrum PRVoK Pdf UP, 17. 10. 2011 [vid. 2017-04-17]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/331-uvod-do-problematiky-netolismu>.
30. KOŽÍŠEK, Martin, PÍSECKÝ, Václav, 2016. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5595-3.
31. KOWALSKI, Robin, LIMBER, Sue, WALTON AGATSTON, Patricia, 2012. *Cyberbullying: bullying in the digital age*. Second edition. Chichester: Wiley-Blackwell, a John Wiley. ISBN 978-1-4443-3480-7.
32. LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie, GÖRZIG, Anke, KJARTAN, Ólafsson, 2011a. *EU kids online: final report* [online]. London: London School of Economics and Political Science [vid. 2017-04-16]. Dostupné z: http://eprints.lse.ac.uk/39351/1/EU_kids_online_final_report_%5BLSERO%5D.pdf.
33. LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie, GÖRZIG, Anke, ÓLAFSSON, Kjartan, 2011b. *Risks and safety on the internet: The perspective of European children Full*

- findings and policy implications from the EU Kids Online survey of, 9-16 year olds and their parents in 25 countries* [online]. [vid. 2017-04-24]. ISSN 2045-256X.
Dostupné z: <http://yil5.inettr.org.tr/akgul/eukids/Risks%2520and%2520safety%2520on%2520the%2520internet%2520lsero%2529.pdf>.
34. LIVINGSTONE, Sonia, BOBER, Magdalena, 2006. Regulating the internet at home: contrasting the perspectives of children and parents. *Digital generations: children, young people, and new media* [online]. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, s. 11 [vid. 2017-04-19]. ISBN 0-8058-5862-8. Dostupné z: [http://eprints.lse.ac.uk/9013/1/Regulating_the_internet_at_home_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/9013/1/Regulating_the_internet_at_home_(LSERO).pdf).
35. LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE, 2012. Výsledky výzkumu: jak chránit děti na internetu? In: *Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. [vid. 2017-04-16]. Dostupné z: www.ncbi.cz/odborna-knihovna?download=29
36. LONDON SCHOOL OF ECONOMICS AND POLITICAL SCIENCE, 2010. *Czech questionnaires* [online]. Londýn [vid. 2017-05-23]. Dostupné z: [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/Survey/National%20questionnaires/CzechSurvey/Czech_questionnaires.aspx](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/Survey/National%20questionnaires/CzechSurvey/Czech_questionnaires.aspx)
37. LOVASOVÁ, Lenka, 2005. Rodinné vztahy. In: LOVASOVÁ, Lenka, HANUŠOVÁ, Jaroslava, HELLEBRANDOVÁ, Kateřina. *Děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, s. 15-36. ISBN 80-239-4482-7.
38. MACHÁČKOVÁ, Hana, 2014. Online komunity. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
39. MACHÁČKOVÁ, Hana, 2014. Soukromí a sebeodkrývání na online sociálních sítích. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
40. MARTÍNEK, Zdeněk, 2008. *Agrese a agresivita u dětí a mládeže*. Praha: Národní institut pro další vzdělávání. ISBN 978-80-86956-29-9.
41. MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1056-6.
42. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea, 2003. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál. ISBN 80-717-8771-X.
43. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2016. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Březen 2017 [vid. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>

44. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování* [online]. [vid. 2017-05-23].
Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
45. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2005. *Metodický pokyn „Standard ICT služeb ve škole“* [online]. 11. 10. 2013. [vid. 2017-05-23].
Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/7893?highlightWords=MP30799_2005_Standard_a_Plan
46. MORAVCOVÁ, Eva, PODANÁ, Zuzana, BURIÁNEK, Jiří, 2015. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-860-3.
47. NÁRODNÍ CENTRUM BEZPEČNĚJŠÍHO INTERNETU, 2016. Předškoláci pro bezpečnější internet. In: *Safer internet* [online]. Praha [vid. 2017-04-24].
Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/aktuality/694-predskolaci-pro-bezpecnejsi-internet.html>
48. NĚMCOVÁ, Leona, 2015. Rizika výchovy a jejich důsledky. In: SVOBODA, Jan, NĚMCOVÁ, Leona. *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton. ISBN 978-80-7387-935-8.
49. NĚMCOVÁ, Leona, 2015. Základní sociální potřeby dětí a důsledky jejich nedosycenosti. In: SVOBODA, Jan, NĚMCOVÁ, Leona. *Krizové situace výchovy a výuky*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton. ISBN 978-80-7387-935-8.
50. NYKODYM, Nick, ARISS, Sonny, KURTZ, Katarina, 2008. Computer addiction and cyber crime. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 78. [online]. [vid. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.469.8469&rep=rep1&type=pdf>.
51. ORZEL GRYGLEWSKA, Jolanta, 2010. Consequences of sleep deprivation. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health* [online]. 23 (1), [vid. 2017-04-25]. DOI: 10.2478/v10001-010-0004-9. ISSN 1896-494x.
Dostupné z: <http://www.degruyter.com/view/j/ijmh.2010.23.issue-1/v10001-010-0004-9/v10001-010-0004-9.xml>.
52. PAUDEROVÁ, Michaela, 2012. *Poruchy příjmu potravy*. Hradec Králové. Maturitní práce. První soukromé jazykové gymnázium v Hradci Králové. Vedoucí práce RNDr. Michal Hruška.
53. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří, 2013. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.

54. PUNCH, Keith, 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.
55. SALEH, Fabian, GRUDZINSKAS, Albert, JUDGE, Abigail, 2014. *Adolescent sexual behavior in the digital age: considerations for clinicians, legal professionals, and educators*. New York: Oxford University Press. ISBN 9780199945603
56. SHAPKA, Jennifer, AMOS, Heater, 2012. *Cyberbullying and bullying are not the same: UBC research* [online]. [vid. 2017-04-19].
Dostupné z: <https://news.ubc.ca/2012/04/13/cyberbullying-and-bullying-are-not-the-same-ubc-research/>.
57. SOBOTKOVÁ, Veronika, 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.
58. SULER, John, 2004. The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology* [online]. 7(3), s. 321-326 [vid. 2017-05-10]. DOI: 10.1089/1094931041291295. ISSN 1094-9313.
Dostupné z: <http://www.liebertonline.com/doi/abs/10.1089/1094931041291295>
59. SWEDISH CHILDRENS WELFARE FOUNDATION, 2006. *Children and Young Persons with Abusive and Violent Experiences Connected to Cyberspace: Challenges for Research, Rehabilitation, Prevention and Protection* [online]. 31. 5. 2006 [vid. 2016-09-18]. Dostupné z: <http://www.childcentre.info/projects/internet/dbaFile15616.pdf>.
60. SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil, KREJČÍ, Veronika, 2013. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3911-2.
61. ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
62. ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. Vystavení se sexuálním obsahům na internetu u nezletilých. In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.
63. ŠMAHEL, David, 2003. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton. Psychologická setkávání. ISBN 80-725-4360-1.
64. ŠMAHEL, David, ŠEVČÍKOVÁ, Anna, MACHÁČKOVÁ, Hana, DĚDKOVÁ, Lenka, CERNÍKOVÁ, Martina, 2011. Klíčová zjištění. In: *London School of Economics and Political Science* [online]. [vid. 2017-04-17].
Dostupné z: [http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/CzechExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/CzechExecSum.pdf).

65. ŠMAHEL, David, HELSPER, Ellen, GREEN, Lelia, KALMUS, Veronika, BLINKA, Lukáš, ÓLAFSSON, Kjartan, 2012. *Excessive internet use among European children*. EU Kids Online, London School of Economics and Political Science, London, UK. [online]. [vid. 2017-04-16]. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/47344/>.
66. ŠMELOVÁ, Eva, 2014. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4217-4.
67. THE NATIONAL CENTER ON ADDICTION AND SUBSTANCE ABUSE AT COLUMBIA UNIVERSITY, 2012. *The importance of family dinners VIII* [online]. [vid. 2017-05-21]. Dostupné z: <https://www.centeronaddiction.org/addiction-research/reports/importance-of-family-dinners-2012>
68. *Úmluva o právech dítěte*, 1993. Ostrava: Aries. Světové dokumenty.
69. VÁCLAVKOVÁ, Barbora, ČERNÝ, Milan, 2010. Komunitní spolupráce a základní pojetí primární prevence v komunitě. In: MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana, NOVÁK, Petr, ed. *Primární prevence rizikového chování ve školství: monografie*. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7. Dostupné také z: http://www.krustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1656512
70. VÁGNEROVÁ, Kateřina, aj., 2009. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-611-7.
71. VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 522 s. ISBN 8071783080.
72. VONDRÁČKOVÁ, Petra, 2015. Nadměrné užívání internetu z vývojového hlediska. In: BLINKA, Lukáš, 2015. *Online závislosti: jednání jako droga? Online hry, sex a sociální síť: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80247-5311-9.
73. WILLARD, Nancy, 2007. *Educator's Guide to Cyberbullying* [online]. [vid. 2017-04-6]. Dostupné z: <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx>.
74. WOLKE, Dieter, LEE Kirsty, GUY, Alexa, 2017. Cyberbullying: a storm in a teacup? *European Child* [online]. [vid. 2017-04-19]. DOI: 10.1007/s00787-017-0954-6. ISSN 1018-8827. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s00787-017-0954-6>.

75. YOUNG, Kimberly, 1998. Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology* [online]. 1(3), 237–244 [vid. 2017-04-17]. DOI: 10.1089/cpb.1998.1.237. ISSN 1094-9313.
Dostupné z: <http://www.liebertonline.com/doi/abs/10.1089/cpb.1998.1.237>.
76. YOUNG, Kimberly, 1999. *Internet Addiction: Symptoms, Evaluation, And Treatment*. In: *Innovations in Clinical Practice. Professional Resource Exchange* [online]. 1999 (Volume 17), s. 3 [vid. 2016-09-18].
Dostupné z: <http://netaddiction.com/articles/symptoms.pdf>.
77. YOUNG, Kimberly, 2004. Internet Addiction: A New Clinical Phenomenon and Its Consequences. *American Behavioral Scientist* [online]. 48(4), s. 402-415 [vid. 2017-04-25]. DOI: 10.1177/0002764204270278. ISSN 0002-7642.
Dostupné z: <http://abs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0002764204270278>.
78. *Zdraví 2020: národní strategie ochrany a podpory zdraví a prevence nemocí*, 2014. Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky ve spolupráci se Státním zdravotním ústavem. ISBN 978-80-85047-47-9.
79. § 191 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [vid. 22. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p191>
80. § 192 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2017 [vid. 22. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#p192>

Seznam příloh

Příloha A.: Dotazník pro děti

Příloha B.: Dotazník pro rodiče

Příloha C: Dotazník pro učitele

Příloha D.: Potvrzení o provedení šetření

Příloha A.: Dotazník pro děti

- 1) **Jak často používáš internet?**
 - a) Denně
 - b) Skoro denně (4 až 6 dní v týdnu) *skoro denně*
 - c) Každý týden (1 až 3 dny v týdnu)
 - d) Alespoň jednou za měsíc
 - e) Zřídka (méně než jednou za měsíc)
 - f) Nikdy
- 2) **Kde všude využíváš internet? Můžeš zakroužkovat více možností.**
 - a) Doma
 - b) Ve škole
 - c) U příbuzných
 - d) U kamaráda
 - e) V knihovně
 - f) Venku (např. přes internet v mobilu)
 - g) Jinde.....
- 3) **Která zařízení k přístupu na internet v současné době používáš?**
 - a) Můj vlastní PC/notebook
 - b) Můj vlastní tablet
 - c) Mobil s připojením na internet
 - d) Společné PC/společný notebook
 - e) Společný tablet
 - f) Žádné
 - g) Jiné.....
- 4) **Navštěvuješ nějaké zájmové kroužky?**
 - a) Ano, jeden
 - b) Ano, více
 - c) Ne
- 5) **Pokud ano, používáš na tom kroužku počítač nebo internet?**
 - a) Ano, na jednom
 - b) Ano, na více
 - c) Ano, na všech
 - d) Ne
- 6) **Kolik času obvykle (průměrně) za jeden den strávíš na internetu?**
 - a) Do půl hodiny
 - b) Asi hodinu
 - c) Asi hodinu a půl
 - d) Asi dvě hodiny
 - e) Asi dvě a půl hodiny
 - f) Asi tři hodiny
 - g) Asi tři a půl hodiny
 - h) Asi čtyři hodiny
 - i) Asi čtyři a půl hodiny
 - j) Více/jiné (doplň).....
- 7) **Jak často používáš počítač/tablet/internet ke školní práci (psaní úkolů na PC, vyhledávání informací na internetu, tvorba referátů, prezentací apod.)?**
 - a) Denně
 - b) Skoro denně (4 až 6 dní v týdnu)
 - c) Každý týden (1 až 3 dny v týdnu)
 - d) Alespoň jednou za měsíc
 - e) Zřídka (méně než jednou za měsíc)
 - f) Nikdy
- 8) **V kolika předmětech (kromě informatiky) dostáváš ve škole úkoly, které zpracováváš na PC? Zakroužkuj předměty:**

MAT AJ ČJL ZKI HDV TVL ZOB OBV PŘD DĚJ FYZ PRČ VTV ZEM
- 9) **V kolika předmětech dostáváš domácí úkoly, které zpracováváš na PC? Zakroužkuj předměty:**

MAT AJ ČJL ZKI HDV TVL ZOB OBV PŘD DĚJ FYZ PRČ VTV ZEM
- 10) **Řekl/a jsi někdy rodičům, že musíš být na počítači kvůli školní práci, ale ve skutečnosti jsi tam dělal/a něco jiného?**
 - a) Ano
 - b) Ne
- 11) **Jak souhlasíš s následujícími větami?**
 - A. **Rodiče se dostatečně zajímají o to, co dělám.**
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
 - B. **Rodiče se dostatečně zajímají o to, jak se cítím (jestli mám nějaké starosti, trápení....)**
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
 - C. **Rodičům se můžu se vším svěřit.** *ale nevím*
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
 - D. **Rodiče se mnou tráví dostatek času.**
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
 - E. **Ve svém volném čase nejsem jen u počítače, ale dělám i něco jiného (pobyt venku, sport...)**
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
 - F. **Nic mě nebaví tolik, jako být na počítači nebo na internetu.**
 - a) Určitě souhlasím
 - b) Souhlasím
 - c) Nevím
 - d) Nesouhlasím
 - e) Určitě nesouhlasím
- 12) **Vědí Tvoji rodiče nebo osoby, které se o Tebe starají, kolik času trávíš na internetu?**
 - a) Ano, vždy
 - b) Ano, ale jen někdy
 - c) Ne, nikdy
 - d) Nevím

13) Určují Ti rodiče někdy, jak dlouho můžeš na internetu být?

- a) Ne, neřeší to
 b) Ano, mluvíme o tom a určují mi, jak dlouho můžu být na internetu
 c) Ano, používají k tomu službu na PC (rodičovskou kontrolu), která mi omezuje čas, po který můžu být na internetu
 d) Jiná možnost (doplň) *ano ale povinně*

14) Lhal/a jsi někdy rodičům o tom, jak dlouho jsi byl/a na internetu?

- a) Ano, jednou
 b) Ano, vícekrát
 c) Ne

15) Vědí tvoji rodiče nebo osoby, které se o Tebe starají, jaké webové stránky navštěvuješ?

- a) Ano
 b) Ne
 c) Nevím;

16) Dělá někdy některý z rodičů nebo jiných osob, které se o tebe starají, některou z následujících věcí? Zakroužkuj vždy jednu možnost.

Mluví s tebou o tom, co děláš na internetu	a) ano	☒ b) ne	c) nevím
Sedí u tebe, když jsi na internetu (sleduje, co děláš, ale nezapojuje se)	a) ano	☒ b) ne	c) nevím
Pohybuje se v tvé blízkosti, když jsi na internetu	a) ano	☒ b) ne	c) nevím
Používáte internet společně	a) ano	☒ b) ne	c) nevím
Kontroluje, jaké webové stránky jsi navštívil/a	a) ano	☒ b) ne	c) nevím
Slovně Ti zakazuje navštěvovat nějaké webové stránky	a) ano	b) ne	☒ c) nevím
Má na PC nastavenou nějakou službu, která Ti nedovolí navštívit určité webové stránky	a) ano	☒ b) ne	c) nevím

17) Máš od rodičů dovoleno mít profil na sociální síti?

- a) Ano
 b) Ne *(opu máji jsi)*
 c) Nevím, jestli to mám dovoleno, neřešili jsme to

18) Odpovídají jen Ti, kteří mají profil na některé ze sociálních sítí, ostatní přejděte k další otázce. Pokud máš profil na některé ze sociálních sítí, kontrolují rodiče:

Jak zabezpečený je tvůj profil	a) ano	b) ne	c) nevím	☒ d) rodiče nevědí, že mám profil
Jaké sdílíš příspěvky	a) ano	b) ne	c) nevím	☒ d) rodiče nevědí, že mám profil
Jaké přátele si přidáváš	a) ano	b) ne	c) nevím	☒ d) rodiče nevědí, že mám profil
Jaké údaje (jméno/foto/email/číslo) o sobě uvádíš	a) ano	b) ne	c) nevím	☒ d) rodiče nevědí, že mám profil

19) Udělal/a jsi někdy něco pro to, aby se Tvůj/Tví rodič/e nebo lidé, kteří se o Tebe starají, nedozvěděli, co jsi dělal/a na internetu?

- a) Ano, jednou
 b) Ano, vícekrát
 c) Ne

20) Pokud ano, přiznáš se mi, co to bylo? Můžeš zakroužkovat více možností.

- a) Lhal/a jsem jim o tom, co jsem dělal/a
 b) Zatajil/a jsem jim něco, co by asi měli vědět
 c) Poprosil/a jsem někoho, aby jim neřekl, co jsem dělal/a
 d) Vymazal/a jsem historii navštívených stránek
 e) Něco jiného.....

21) Označ, zda a kdo udělal některou z následujících věcí. Na výběr jsou vždy tví rodiče, učitel nebo někdo dospělý ve škole, kamarád/ka, někdo jiný, koho můžeš do dotazníku sám/sama připsat a nikdo pro případ, že by ses o něčem nikdy nic nedozvěděl/a. V každém řádku můžeš zakroužkovat více možností.

Navrhl/a Ti způsoby, jak trávit volný čas jinak, než u PC/na internetu	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Řekl/a Ti, co bys měl/a dělat, kdyby si z Tebe někdo na internetu dělal legraci, někdo Ti přes internet ubližoval nebo dělal věci, které by se Ti nelíbily	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Mluvil/a s Tebou o tom, že není správné si přes internet (ani jinak) z někoho dělat legraci, někomu ubližovat nebo dělat věci, které se mu nelíbí	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Obecně s Tebou mluvil/a o tom, co bys dělal/a, kdyby tě něco na internetu obtěžovalo nebo ses setkal/a s něčím, co by Tě znepokojilo	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Řekl/a Ti (nebo sám/sama víš), že za ni/m můžeš přijít, kdyby se Ti na internetu (nebo kdekoli jinde) stalo něco nepříjemného nebo by Ti něco dělalo starost	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Řekl/a Ti, že to, co se píše na internetu nebo to, co o sobě někdo píše na internetu, nemusí být vždycky pravda	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Mluvil/a s Tebou o bezpečném užívání sociálních sítí (Facebook, Lidé.cz).	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Varoval/a Tě před setkáváním se s někým cizím, koho bys poprvé potkal/a na internetu	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Varoval/a Tě před sdělováním, posíláním nebo zveřejňováním Tvé fotky, adresy, telefonního čísla, e-mailu a dalších informací o Tobě na internetu	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo

Vysvětlil/a Ti, že se na internetu můžeš setkat s nevhodnou stránkou (třeba se stránkou, kde se lidé navzájem napadají nebo zabíjejí, se stránkou, kde jsou lidé nazí, se stránkou, kde jsou návody, jak být velmi hubený/hubená, s webem, kde lidé sami sobě ubližují apod.)	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	☒ e) Nikdo
Zmínil/a se o tom, že není bezpečné zaslát někomu fotografie, na kterých jsi úplně či částečně nahý/nahá	☒ a) Rodič	☒ b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo
Varoval/a Tě před používáním webkamery při hovoru s někým, koho znáš pouze z internetu	a) Rodič	b) Učitel nebo někdo dospělý ve škole	c) Kamarád/ka	d) Někdo jiný (doplň)	e) Nikdo

nebo ne
nebo

- 22) **Dověděl/a se někdy o některé z výše uvedených věcí odjinud (např. z knížky, z internetu, z televize)? Můžeš označit více možností.**
- a) Ano, z knížky
 b) Ano, z internetu
 c) Ano, z časopisu/letáku
 d) Ano, z televize
e) Ano, odjinud (doplň prosím odkud):
.....
.....
f) Ne
- 23) **Pokus se zhodnotit – jak by sis dokázal/a sám/sama poradit s něčím nebezpečným nebo nepříjemným na internetu?**
- a) Hodně – určitě bych si dokázala poradit
 b) Docela – spíše bych si dokázal/a poradit
c) Nevím
d) Trochu – spíše bych si s tím nedokázal/a poradit
e) Vůbec – určitě bych si s tím nedokázal/a poradit
- 24) **Jak myslíš, že by Ti to, co o internetu říkají Tví rodiče nebo osoby, které se o Tebe starají, pomohlo poradit si s něčím nepříjemným na internetu?**
- a) Vůbec
 b) Trochu
c) Docela
d) Hodně
e) Nevím
- 25) **Jak myslíš, že by Ti to, co o internetu říkají učitelé nebo jiní dospělí ve škole, pomohlo poradit si s něčím nepříjemným na internetu?**
- a) Vůbec
 b) Trochu
c) Docela
d) Hodně
 e) Nevím
- 26) **Udělal/a jsi někdy na internetu něco, o čem víš, že by se rodičům nebo jiným dospělým (třeba učitelům) nelíbilo?**
- a) Ano, jednou
 b) Ano, vícekrát
 c) Ne
- 27) **Zatajil/a jsi někdy rodičům, že se Ti na internetu stalo něco nepříjemného?**
- a) Nikdy se mi nic špatného na internetu nestalo, ale kdyby ano, rodičům bych to řekl/a
 b) Nikdy se mi nic špatného na internetu nestalo, ale kdyby ano, rodičům bych to neřekl/a
c) Ano, zatajil/a jsem rodičům, že se mi něco takového stalo
d) Ne, rodičům jsem se s tím svěřil/a
- 28) **Jsi:** a) Dívka b) Chlapec
- 29) **Věk** *12 let*

TO JE VŠE. MOC TI DĚKUJI ZA VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU. ☺

Příloha B.: Dotazník pro rodiče a jiné opatrovníky dítěte

Vážení rodiče a jiní opatrovníci dítěte,

do rukou se Vám dostává dotazník věnující se přístupu rodiny k prevenci rizikového chování dětí v prostředí internetu. Jeho vyplněním nám pomůžete zjistit, na co je třeba se zaměřit, aby děti byly dostatečně chráněny před nástrahami, se kterými by se na internetu mohly setkat.

Velmi Vás proto prosím o Vaši spolupráci. Já, autorka tohoto dotazníku, jsem studentkou navazujícího magisterského studia speciální pedagogiky a toto šetření se rovněž stane součástí mé diplomové práce. Pokud budete mít zájem, ráda Vám poskytnu výsledky, stačí, když do dotazníku připišete svou emailovou adresu či jiný kontakt. Vyplněný dotazník prosím odevzdejte svému dítěti, které ho donese zpět do školy. Šetření je anonymní a neexistují správné a špatné odpovědi, nemusíte se proto ničeho obávat. Pokud není uvedeno jinak, měli byste vždy zakroužkovat jednu odpověď. V případě potřeby však není problém, když do dotazníku cokoliv připišete.

Za Vaši spolupráci Vám velmi děkuji.

S pozdravem a poděkováním

Bc. Michaela Pauderová

1) Jak často používá Vaše dítě internet?

- a) Denně
b) Skoro denně (4 až 6 dní v týdnu)
c) Každý týden (1 až 3 dny v týdnu)
d) Alespoň jednou za měsíc
- e) Zřídka (méně než jednou za měsíc)
f) Nikdy – vyplňte prosím pouze otázky číslo 20-24

2) Kde všude využívá Vaše dítě internet? Můžete zakroužkovat více možností.

- a) Doma
 b) Ve škole
c) U kamarádů
d) V knihovně
e) U příbuzných
- f) Venku (např. přes internet v mobilu, iPod Touch, Blackberry)
g) Jinde.....
.....
.....

3) Která zařízení k přístupu na internet v současné době Vaše dítě používá? Můžete zakroužkovat více možností.

- a) Jeho/její vlastní PC/notebook/tablet
b) Společné PC/společný notebook/tablet
c) Vlastní mobil s připojením na internet
d) Jiné.....
.....
- e) Žádné

4) Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními?

- A. Na internetu dětem nehrozí žádné nebezpečí.
a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- B. Nic nezaujme mé dítě více než PC/notebook/tablet/internet.
a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- C. Snažím se volný čas svého dítěte naplnit (i) jinými aktivitami než je pobyt u PC/na internetu.
 a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- D. Dítě mi důvěřuje.
 a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- E. Dostatečně se zajímám o to, jak se mé dítě cítí (jestli má nějaké trápení, starosti...)
 a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- F. Dostatečně se zajímám o to, co mé dítě dělá.

- a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- G. S dítětem trávím dostatek času.
- a) Zcela souhlasím b) Souhlasím c) Nevím d) Nesouhlasím e) Zcela nesouhlasím
- 5) Víte, kolik času tráví Vaše dítě na internetu?
- a) Ano a dítěti slovně určujeme, jak dlouho může na internetu být
- b) Ano a čas, který tam dítě stráví, nijak nelimitujeme
- c) Ano a využíváme k tomu službu, která limituje čas, který dítě stráví na internetu (např. rodičovskou kontrolu)
- d) Ano (doplňte vlastní možnost):
- e) Ne, nevím o tom – přejděte k otázce č. 7.
- 6) Kolik času obvykle (průměrně) za jeden den stráví Vaše dítě na internetu?
- a) Do půl hodiny e) Asi dvě a půl hodiny i) Asi čtyři a půl hodiny
- b) Asi hodinu f) Asi tři hodiny j) Více/jiné
- c) Asi hodinu a půl g) Asi tři a půl hodiny (doplň):
- d) Asi dvě hodiny h) Asi čtyři hodiny
- 7) Máte přehled o tom, jaké webové stránky Vaše dítě navštěvuje?
- a) Ano
- b) Ne
- 8) Jakým způsobem kontrolujete, co Vaše dítě dělá na internetu? Můžete zakroužkovat více možností.
- a) Nijak, své dítě nekontroluji
- b) Pravidelně si povídáme s dítětem o tom, co na internetu dělá
- c) Sedím u něj/u ní, když je na internetu a sleduji, co dělá, ale nezapojuji se
- d) Pohybují se v jeho/její blízkosti, když je na internetu
- e) Sdílime činnosti, co dělá na internetu (používáme internet společně)
- f) Používám rodičovskou kontrolu k vysledování stránek, které navštívil/a
(Tímto myslíme možný způsob, který uchovává záznam o stránkách, které Vaše dítě navštívilo, takže si později můžete zkontrolovat, na které stránky Vaše dítě chodilo)
- g) Jinak
(doplňte):
- 9) Používáte Vy (nebo Váš partner/jiný opatrovník) na počítači, na kterém je Vaše dítě nejčastěji, rodičovskou kontrolu nebo jinou možnost na filtrování nebo blokaci určitých webových stránek? (Tímto myslíme možný způsob, který zabrání Vašemu dítěti v návštěvě některých stránek nebo mu zabrání v provádění některých aktivit na internetu.)
- a) Ano
- b) Ne
- c) Ne, ale dítěti slovně zakazuji navštěvovat některé webové stránky
- d) Ne, protože jsem nevěděl/a o tom, že tato možnost existuje, ale ráda bych ji využil/a
- e) Nevěděl/a jsem o tom, že tato možnost existuje a nechtěl/a bych ji využívat

10) Dělal/a jste někdy (nebo Váš/e partner/ka/jiný opatrovník) některou z těchto věcí se svým dítětem?

V každém řádku zakroužkujte prosím příslušnou možnost.

Navrhl/a jsem dítěti způsoby, jak trávit volný čas jinak než u PC nebo na internetu	☒ ano	ne	nevím
Varoval/a jsem ho/ji před sdělováním, posíláním nebo zveřejňováním osobních informací na internetu (adresa, telefon, email, fotografie obličej, celé jméno apod.)	☒ ano	ne	nevím
Obecně jsem s ním/ní mluvil/a o tom, co by dělal/a, kdyby ho/ji něco na internetu obtěžovalo nebo mu/jí dělalo starosti	☒ ano	ne	nevím
Dal/a jsem mu/ji najevo, že za mnou může přijít, kdyby ji/mu něco na internetu (nebo kdekoli jinde) dělalo starost nebo se mu/jí stalo něco nepříjemného	☒ ano	ne	nevím

Upozornil/a jsem ho/ji, že to, co stojí nebo to, co o sobě lidé tvrdí na internetu, nemusí být nutně pravda	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Varoval/a jsem ho/ji před setkáváním se tváří v tvář s někým, koho by on nebo ona poprvé potkal/a na internetu	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Varoval/a jsem ho/ji používáním webkamery při hovoru s někým, koho by on nebo ona poprvé potkal/a na internetu	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Ví ode mě/od nás, co dělat, bylo by s ni/ním na internetu zacházeno zraňujícím nebo sprostým způsobem (To zahrnuje opakované obtěžování, které se mu/jí nelíbilo, to že si z něj/ní dělali ostatní legraci, nebo úmyslné vyřazení z kolektivu)	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Mluvili jsme o nepřipustnosti toho, aby zacházel/a s někým jiným na internetu zraňujícím nebo sprostým způsobem (To zahrnuje opakované obtěžování, které by se dané osobě nelíbilo, to, že by si z někoho dělal/a legraci, nebo by úmyslně vyřadil/a jeho/ji z kolektivu)	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Varoval/a jsem ho/ji před zasláním vlastních odhalených fotografií	☒ ano	☐ ne	☐ nevím
Poučil/a jsem ho/ji o tom, že se může na internetu setkat s nevhodnou webovou stránkou (s agresivní nebo násilnou tematikou, s pornografií, se stránkou navádějící k anorexii, sebepoškození apod.)	☒ ano	☐ ne	☐ nevím

11) Dozvěděl se alespoň o některé z těchto věcí Vaše dítě někde jinde nebo od někoho jiného než od Vás nebo druhého rodiče/opatrovníka? Můžete zakroužkovat více možností.

- a) Ano, ve škole
- b) Ano, od příbuzných
- c) Ano, od kamaráda
- d) Ano, z knížky
- e) Ano, z médií (TV, internet, časopisy, letáky....)
- f) Ano, jinde
- (doplněte):.....
- g) Ne
- h) Nevím

12) Má Vaše dítě dovoleno mít profil na některé sociální síti?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Neřešil/a jsem, jestli to dovolit nebo zakázat

13) Pokud Vaše dítě má profil na některé sociální síti, kontrolujete/udělal/a jste někdy Vy nebo váš partner:

NEMÁ PROFIL NA SOCIÁLNÍ SÍTI		
Jak zabezpečený má profil	☐ ano	☐ ne
Jaké informace o sobě sděluje na svém profilu	☐ ano	☐ ne
Jaké přidává příspěvky	☐ ano	☐ ne
Jaké přátele si přidává	☐ ano	☐ ne
Poučil/a ho, jak sociální síť bezpečně používat	☐ ano	☐ ne

14) Kdyby mé dítě zažilo na internetu něco, co by se mu nelíbilo, co by mu ubližovalo nebo ho rozrušilo, svěřilo by se mi.

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Určitě ne

15) Někdy, pokud vůbec, se cítíte být schopni pomoci dítěti k tomu, aby se případně, pokud by bylo třeba, dokázalo správně vypořádat s nějakou ohrožující situací na internetu?

- a) Vůbec nejsem schopen/a

- b) Ne moc/trochu schopen/a
 c) Docela schopen/a
 d) Hodně jsem schopen/a
 e) Nevím
- 16) Nakolik by si podle Vás Vaše dítě samo dokázalo poradit s nějakou ohrožující situací na internetu?
 a) Vůbec – určitě by si nedokázalo samo poradit
 b) Trochu/ne moc – spíše by si nedokázalo samo poradit
 c) Docela – spíše by si dokázalo samo poradit
 d) Hodně – určitě by si dokázalo samo poradit
 e) Nevím
- 17) Myslíte si, že to, co děláte pro své dítě v souvislosti s tím, jak používá internet, je dostačující?
 a) Určitě ano, je to dostačující
 b) Spíše ano, měl/a bych toho dělat jen o trochu více
 c) Spíše ne, měla bych toho dělat více
 d) Určitě ne, měla bych toho dělat mnohem více
 e) Nevím
- 18) Hlavní odpovědnost za prevenci rizikového chování na internetu náleží:
 a) Rodině
 b) Škole
 c) Rodině a škole rovnocenně
 d) Více nebo jiným subjektům
 (doplňte).....
-
- 19) Odkud čerpáte informace o nebezpečí a rizikovém chování na internetu? Můžete zakroužkovat více možností.
 a) Z odborné literatury
 b) Z časopisů, letáků apod.
 c) Ze seminářů, přednášek apod.
 d) Od kamarádů a známých
 e) Odjinud..... **TELEVIZE**
 f) Odnikud, nejsem informován/a
 g) Na někoho jiného (doplňte prosím):..... **POLICE**
- 20) Pokud by Vaše dítě mělo problém v chování nebo by mu bylo ublížováno a nevěděli byste si s tím sami rady, na koho byste se nejspíše obrátili? Můžete zakroužkovat více možností.
 a) Na své rodiče
 b) Na příbuzné
 c) Na známé/kamarády
 d) Na školu
 e) Na středisko výchovné péče
 f) Na pedagogicko – psychologickou poradnu
 g) Na někoho jiného (doplňte prosím):..... **POLICE**
- 21) Rizikově se děti nemusejí chovat pouze na internetu, forem rizikového chování existuje celá řada. Uvítali byste vzdělávací akce zaměřené na problematiku prevence rizikového chování vašich dětí? Zakroužkujte, prosím, o které oblasti:
 a) Rizikové chování a nebezpečí na internetu
 b) Užívání návykových látek
 c) Šikana a kyberšikana
 d) Poruchy příjmu potravy
 e) Rizikové chování v dopravě
 f) Extrémní rizikové sporty
 g) Extremismus, rasismus, xenofobie
 h) Rizikové sexuální chování
 i) Nemám zájem
- 22) Jste:
 a) Matka
 b) Otec
 c) Oba rodiče – vyplňujeme dotazník společně
 d) Jiný příbuzný (doplňte prosím).....
- 23) Věk dítěte:..... **12**
- 24) Třída, do které dítě chodí:..... **6**

To je vše. Mnohokrát děkuji za Váš čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku.

Příloha C.: Dotazník pro pedagogy

Vyučuji předmět/y (doplňte prosím): *M, I, PC*

Zastávám funkci:

☐ Ředitele/Ředitelky	
☐ Zástupkyně/zástupce ředitele	f) Vedoucí nějakého kroužku
☐ Třídní učitelky/třídního učitele	g) Jiné
☐ Výchovné poradkyně/výchovného poradce	(doplňte):.....
☐ Školní metodičky/školního metodika	h) Žádnou z uvedených
☐ prevence	

- 1) **Hlavní odpovědnost za prevenci rizikového chování na internetu náleží:**
a) Rodině	d) Více nebo jiným subjektům
b) Škole	(doplňte):.....
☒ c) Rodině a škole rovnocenně	
- 2) **Kde mají žáci ve škole přístup k internetu? Můžete zakroužkovat více možností.**
☒ a) V celém prostoru školy	f) Na chodbě
b) V počítačové učebně	g) Jinde
c) V družině/školním klubu	(doplňte):.....
d) V knihovně	
e) V běžných třídách	
- 3) **Které webové stránky, pokud vůbec nějaké, jsou ve škole blokovány? Můžete označit více možností.**
a) Žádné	g) Facebook a/nebo jiné sociální sítě
b) Nevím	h) Email
☒ c) Pornografie	i) Jiné
☒ d) Stránky s agresivní tematikou	(uveďte):.....
☒ e) Stránky navádějící ke zhubnutí, propagující mentální anorexii a bulimii (pro Ana nebo Pro mia blogy)	
☒ f) Stránky propagující sebepoškození	
- 4) **Zadávejte dětem ve škole při vyučování/kroužku úkoly, které plní POVINNĚ na PC/tabletu?**
- a) Ano b) Ne
- 5) **Pokud ano, jak často? Doplňte prosím.**
- *půl až často*
- 6) **Využívají k těmto úkolům někdy i internet?**
- a) Ano b) Ne
- 7) **Zadávejte dětem domácí úkoly, které musí POVINNĚ plnit na PC?**
- a) Ano b) Ne
- 8) **Pokud ano, jak často? Doplňte prosím.**
-
- 9) **Využívají někdy žáci k těmto úkolům povinně také internet?**
- a) Ano b) Ne
- 10) **Jste informován/a o tom, kolik úkolů na PC zadávají dětem ostatní kolegové?**
- a) Ano, vždy
- b) Ano, ale jen někdy
- c) Ne
- 11) **Mají děti v průběhu Vašich hodin/Vašeho kroužku dovoleno využívat PC/notebook/tablet např. k pořizování zápisků?**
- a) Ano b) Ne c) Zatím jsem takovou situaci nemusel/a řešit

12) Řešíte/Řešil/a jste ve škole někdy problém s některým z následujících jevů? Můžete označit více možností.

- a) Kyberšikana
- b) Setkání dítěte s cizím člověkem z internetu
- c) Nedovolené užívání techniky v hodinách (notebooky, tablety, mobilní telefony)
- d) Nadměrné užívání techniky ve škole (např. mobilních telefonů)
- e) Nedovolené užívání sociálních sítí
- f) Přístup dětí na nevhodné stránky
- g) Jiné (uved'te prosím)

13) Je problematika prevence rizikového chování na internetu přímou součástí některého vyučovacího předmětu?

- a) Ano (uved'te kterého): INFORMATIKA, ZÁKLADY OBČANSTVÍ
- b) Ne
- c) Nevím o tom

14) Zařazujete/zařadil/a jste někdy problematiku prevence rizikového chování na internetu do své výuky/činnosti v kroužku?

- a) Ano
- b) Ne, protože je to starost někoho jiného (uved'te koho): TRÍDNÍ UČITEL, INFORMATIK
- c) Ne

15) Proběhl ve škole někdy preventivní program zaměřený přímo na rizikové chování na internetu?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

16) Označte prosím, zda a kdo udělal ve škole tyto věci (pozn.: "někdo jiný" může být např. někdo, kdo ve škole organizoval preventivní program):

Navrhl/a jsem dětem způsoby, jak trávit volný čas jinak než u PC/na internetu	já	<u>1</u> kolega/kolegyně	někdo jiný.....	nikdo	nevím
Varoval/a děti před sdělováním, posíláním nebo zveřejňováním osobních informací na internetu (adresa, telefon, email, fotografie obličeje, celé jméno apod.)	já	<u>1</u> kolega/kolegyně	někdo jiný.....	nikdo	nevím
Řešil/a s žáky bezpečné používání sociálních sítí	já	<u>1</u> kolega/kolegyně	někdo jiný.....	nikdo	nevím
Upozornil/a žáky, že to, co stojí nebo to, co o sobě lidé tvrdí na internetu, nemusí být nutně pravda	já	<u>1</u> kolega/kolegyně	někdo jiný.....	nikdo	nevím
Obecně mluvil/a o tom, co by děti dělaly, kdyby je něco na internetu obtěžovalo nebo jim dělalo starosti	já	<u>1</u> kolega/kolegyně	někdo jiný.....	nikdo	nevím

Dal/a dětem najevo, že za ní/m mohou přijít, kdyby jim něco na internetu (nebo kdekoli jinde) dělal/o starost nebo se jim stalo něco nepříjemného	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Varoval/a děti před setkáváním se tváří v tvář s někým, koho by poprvé potkala/y na internetu	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Řekl/a dětem, co dělat, bylo by s nimi na internetu zacházeno zraňujícím nebo sprostým způsobem (kyberšikana)	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Mluvil/a o nepřipustnosti toho, aby zacházely s někým jiným na internetu zraňujícím nebo sprostým způsobem (kyberšikana)	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Varoval/a děti před používáním webkamery při hovoru s někým, koho by znaly pouze přes internet	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Varoval/a děti před zasláním vlastních odhalených fotografií	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím
Poučil/a děti o tom, že se na internetu mohou setkat s nevhodnou webovou stránkou (s agresivní nebo násilnou tematikou, s pornografií, se stránkou navádějící k anorexii, sebepoškozování apod.)	☒ já	☐ kolega/kolegyně	☐ někdo jiný.....	☐ nikdo	☐ nevím

17) Myslíte si, že to, co škola dělá pro děti ve vztahu k prevenci rizikového chování na internetu, je dostačující?

- a) Určitě ano, je to dostačující
 b) Spíše ano, měl/a by toho dělat jen o trochu více
c) Spíše ne, měla by toho dělat více
d) Určitě ne, měla bych toho dělat mnohem více
e) Nevím

18) Odkud čerpáte informace o rizikovém chování na internetu a možnostech jeho prevence?

- a) Odnikud, nezajímám se o to
 b) Z odborné literatury
 c) Z internetu
d) Ze semináře/školení
e) Od kolegy/kolegyně/kolegů
f) Odjinud.....

19) Pokud z internetu, uveďte prosím, z jakých webových stránek:

- a) Seznamsebezpecne.cz
 b) Bezpecnyinternet.cz
 c) Safeinternet.cz
 d) E-bezpeci.cz
 e) Bezpece-online.cz

Mnohokrát Vám děkuji za Váš čas, který jste věnoval/a vyplnění tohoto dotazníku.

Příloha D.: Potvrzení o provedení šetření

Potvrzujeme, že studentka Michaela Pauderová provedla na naší škole dotazníkové šetření ke své diplomové práci.

Razítko školy a podpis:

ZÁKLADNÍ ŠKOLA,
HRADEC KRÁLOVÉ, BEZRUČOVA 146B
Tel. 495 523 031-2, fax: 495 537 736
IČO: 48 52 3121, IČ: CZ4933852
E-mail: skola@bezrucka.cz (4)